

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 3.

Onsdagen den 18 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Ribbing* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 9, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Linköpings stad.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1928—1929. *Statsverkspropositionen.*

Herr **Trygger**: Herr talman! Det har säkerligen för alla kammarens ledamöter varit kärt att i trontalet få bekräftad uppgiften, att Nationernas förbund under det gångna året fortsatt sitt arbete för utjämnandet av motsättningarna mellan folken samt att förbundet på det ekonomiska området anslutit sig till grundsatser, vilkas allmänna tillämpning skulle befordra ett fritt handelsutbyte och ökat samarbete länderna emellan. Två av vårt folks stora önskemål, fred och ekonomisk samverkan, hava således av den stora sammanlutning, som Nationernas förbund utgör, ägnats en avsevärd uppmärksamhet och varit föremål för ett allvarligt arbete i befrämjande riktning. Vore det nu för våra intressen tillräckligt, att frågorna om fred och frid mellan folken samt hänsyn och samverkan dem emellan på det ekonomiska området letts in på en principiellt riktig väg, skulle vi uppenbarligen med en alldeles särskild tacksamhet emottagit trontalets ifrågasvarande budskap. Men utan att på något sätt vilja förringa betydelsen av riktiga principer, kan man dock icke tillbakahålla den erinran, att för vårt folk det, varpå allt kommer an, är frågan, huruvida det visat sig, att dessa principer så genomträngt medlemmarna i Nationernas förbund, att man vågar hoppas, att de snart komma till förverkligande. I nämnda avseende iakttaget trontalet en ganska betecknande tystnad. Det enda, som sägs, är att Kungl. Maj:ts avsikt skulle vara att i samverkan med andra stater befrämja dessa grundsatsers genomförande. Vi betvivla så mycket mindre denna avsikt, som den under mer än ett århundrade i stort sett varit bestämmande för svensk politik. Vad vi däremot skulle önskat veta är, huruvida den sakkunniga granskning, som Kungl. Maj:t gjort beträffande den utrikespolitiska situationen i nämnda stora frågor, gett till resultat, att vi med sannolikhet skulle kunna räkna med, att världsfreden för en avsevärd tid framåt kan bevaras samt den ekonomiska samfärdseln underlättas och befordras. För oss, som icke hava samma upplysningskällor som regeringen, framstå åtskilliga omständigheter såsom ägnade att väcka oro och bekymmer såväl i det ena som i det andra avseendet. Beträffande således den för oss väsentligaste frågan, fredens bevarande, hava vi svårt att undgå ett deprimerande inflytande av det obestridliga faktum, att uti världen rustningarna till lands, till sjöss och i luften alltjämt fortgå i en betydande omfattning, trots det att vissa av Europas stater tvungits att avvärpa. Samtidigt se vi sistnämnda stater intag

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

na av missnöje och fruktan med anledning av denna sin avväpning samt besjälade av en stark känsla för att bliva befriade från bundenheten av de fredsbestämmelser, som hindra dem från att fylla sin fosterländska plikt att sörja för sitt lands säkerhet. Nu påstås det visserligen från åtskilliga håll i vårt land, att ett folk bäst gagnar sin självständighet genom att ställa sig självt mer eller mindre värnlöst, men detta påståendes riktighet synes icke godkännas av övriga stater, varken av dem, som arbeta för att hålla sitt försvar i förstklassigt skick, eller av dem som tvungits till avväpning. För vårt folk, vilket tagit ett stort steg mot försämrandet av sina försvarsmöjligheter, blir det följaktligen av en oerhörd betydelse att få visshet om, huruvida den nuvarande världssituationen trots allt är sådan, att hela försvarsproblemet för tillfället kanske är irrelevant eller, i motsatt fall, huruvida vi själva eller det stora flertalet andra stater hava rätt i fråga om vilken försvarspolitik medför skydd för eller äventyrande av den nationella tillvaron. Att den allmänna världsmeningen icke anser världsfreden så tryggad, att försvarsproblemet kan avföras från dagordningen, framgår bland annat därav, att, när någon liten konflikt uppstått mellan tvenne stater, man efter dess biläggande genom Nationernas förbunds förmedling eller genom stormakternas ingripande låter hela världen veta, att världsfreden varit i fara, men blivit räddad genom de statsmäns visdom, som arbetat för tvistens biläggande. En latent fara för freden torde således alltjämt förefinnas, vilken fara då och då får en mera akut karaktär. Under dessa förhållanden kunna vi ej komma ifrån att söka besvara frågan, huruvida upprätthållandet av landets försvarsmedel i den omfattning, som är förenlig med tillgodoseendet av andra berättigade samhällskrav, eller ett nedskrivande av försvaret till en mindre styrka eller rent av ett avskrivande av det nationella försvaret vore det i landets intresse mest eftersträvansvärda. Man har gjort gällande, att för fredsidéns förverkligande i världen och därmed för vår egen säkerhet skulle en alltjämt fortgående nedrustning från vår sida vara det mest fördelaktiga. Därigenom skulle vårt folk giva inför hela världen ett lysande vittnesbörd om att för detsamma freden icke är ett blott ord på våra läppar, utan en hjärtats och viljans realitet, för vars realiserande vi ikläda oss till och med risken av vårt nationella vara eller icke-vara. En dylik insats i fredsarbetet måste, så tror man, i andra folks hjärtan verka som en helig eld, vilken förtärde den hos dem eljest i större eller mindre grad befintliga benägenheten att eventuellt på våldets väg lösa uppkommande tvistigheter. Emot denna uppfattning skulle jag vilja göra gällande, att man enligt min mening över-skattar betydelsen av vårt lands ställning och misskänner andra folks, särskilt de stora folkens, mentalitet genom att hålla för möjligt ett dylikt resultat av vår nedrustning. Hela nämnda tankegång vilar, såvitt jag förstår, på en missuppfattning i fråga om den betydelse, som särskilt efter världskriget av andra folk tillerkännes vad som försiggår i vårt land. Vistas man i utlandet, finner man, huru litet man där, i pressen eller enskilt, sysselsätter sig med svenska förhållanden. Det, som emellertid då och då kommer fram angående vårt land och väcker intresse, är vår kultur, det allmänna västånd, som hos oss råder inom alla klasser, särskilt arbetarklassen, samt landets stora materiella resurser och möjligheter. Vår kärlek till freden däremot anser man vara en självklar sak hos ett land med vår lilla befolkning samt vårt utsatta militärpolitiska läge. Vad angår vår nedrustning, väcker den snarare oro hos statsmännen i de länder, som arbeta för världsfreden, men glädje endast hos de folk, som ha intresse av att vi i händelse av en konflikt varken kunna försvara oss själva eller kraftigt medverka till fredens bevarande.

Är nu detta riktigt, uppstår frågan hur det kan vara möjligt, att man i vårt land kunnat irra sig i så hög grad angående vad som ger oss någon betydelse i den nuvarande världssituationen. För min del tror jag, att den förnämsta

orsaken härtill är den, att vi, tack vare försynens skickelse, under en lång period fått, så att säga, sitta på läktaren och beskåda, med bifall eller ogillande, de händelser, då andra folk brottats med de största svårigheter eller inbördes utkämpat de mest förödande makt- och intressestrider. Det är mänskligt, att vi av denna vår gynnsamma ställning låtit förleda oss till det antagandet, att vi stå över de lidelser, svagheter och misstag, som andra nationer fallit offer för, och att vi för dem skulle framstå såsom visa skiljedomare, från vilka de ha att vänta det förlösande ordet och det efterföljansvärda exemplet. Men det är icke att förvåna sig över, att andra folk äro benägna att betrakta saken helt annorlunda.

På vad jag sagt vill jag, trots dess riktighet, såvitt jag förstår, emellertid icke nu företrädesvis stödja mig vid bedömandet av vår nedrustning, utan jag utgår tvärtom ifrån, att nedrustningen slutligen en dag kunde visa sig ha bidragit till fredsiddens förverkligande. Alla måste vi väl dock vara ense därom, att tidpunkten för en dylik verkan av vårt handlande är oviss. Det kan dröja en längre, det kan dröja en kortare tid, innan det blir frid på jorden, och under denna tid kan mycket inträffa, nya orosanledningar, nya utrikespolitiska kombinationer, ja även krig, just den eventualitet, mot vilken andra folk söka skydda sig genom att upprätthålla sitt försvarsväsen. Vilken blir nu den nedrustades ställning under denna ovisshetens och osäkerhetens tidsperiod? Svaret är: hans nationella tillvaro är den risk, han löper för fredsiddens förverkligande. Efter nedrustningen befinna vi oss följaktligen i samma situation som den människovänlige man, vilken för ett ideellt mål, vars uppnående är ovisst, sätter in de sinas och sin egen hela välfärd, glömsk av att han har plikter såväl mot dem, som mot sig själv. Vad ett folk angår, är dess första plikt att bevara sin självständighet och sina medborgares frihet.

Min avsikt är ej att kasta sten på någon, därför att han i dessa frågor har en annan mening än den jag anser för den riktiga, men jag drivs av en obetinglig inre kraft att med anledning av vad som sagts i trontalet uttala, att, såvitt jag begriper, vårt folk måste taga sig till vara för att likställa det arbete för en bestående världsfred, som till allas vår glädje obestriddligen för närvarande sker, med att det avsedda resultatet redan skulle vara delvis vunnet, så att man på förhand skulle kunna vidtaga åtgärder, som eljest för rikets bestånd måste anses ödesdigra.

I viss mån gäller vad nu sagts även i fråga om samfärdseln och samverkan folken emellan på det ekonomiska området. Man får ej slå sig till ro vid att inom Nationernas förbund och på internationella konferenser uttalanden ske, som erkänna den obestriddliga nyttan av fritt handelsutbyte och ekonomisk samverkan mellan de särskilda staterna, och med hänsyn blott härtill avväga sin handelspolitik, ty därigenom löper man risken att ens eget näringsliv kan vara slaget i spillror, då nämnda riktiga grundsatser även hos andra nationer lyckats vinna efterföljd. Vad som däremot fordras är, att man med den största uppmärksamhet följer andra staters tillämpning av vad jämväl de förklarar sig anse principiellt riktigt. Vid handelstraktaters uppgörande har man ett gott tillfälle att få klart för sig vad som hos andra folk är teori och vad som är praktik. Det är för övrigt icke att förvåna sig över, att skillnaden mellan den förra och den senare visar sig stor, ty ett lands näringsliv är alltför komplicerat, ingriper alltför mycket i massor av enskilda intressen och spelar därigenom även rent politiskt en alltför betydande roll för att kunna regleras uteslutande från synpunkten av vissa teoretiska grundsatsers riktighet. Klart är, att detta i alldeles särskild grad gäller för närvarande, då de flesta folk kämpa med stora ekonomiska svårigheter och därför, även om de ville, skulle sakna möjlighet att tillämpa grundsatser i sin handelspolitik, som för normala förhållanden till sin riktighet äro obestriddliga.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Jag vill nu övergå till den kungl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behov. Av densamma finna vi, att under föregående år en avsevärd förbättring av konjunkturerna på näringslivets område ägt rum i vårt land. De farhågor, som man enligt min mening vid början av förra riksdagen kunde ha anledning hysa, ha icke visat sig berättigade. Vid sådant förhållande är det naturligt, att den sanering av budgeten, som förra året ägde rum, fått ökad betydelse samt att resultatet av 1927—1928 års budget, om icke något nytt inträffar, kommer att visa sig tillfredsställande. Man kan därför med större tillförsikt se på framtiden, särskilt på utsiktarna under budgetåret 1928—1929. Den stora posten, inkomst- och förmögenhetsskatten, kan ju redan nu med en viss säkerhet antagas giva ett bättre resultat än vad förra året beräknades, och även övriga inkomstposter torde av finansministern vid finansplanens upprättande med skäl kunnat upptagas till de av honom beräknade beloppen. Den ökade styrka, som vårt näringsliv under det gångna året visat, har således berättigat finansministern till antagandet, att situationen skall bli lika gynnsam även under det nu ingångna året. Utan att vilja göra någon anmärkning mot finansministerns uppfattning av den ekonomiska och finansiella situationen, kan jag dock icke tillbakahålla en viss tvekan, huruvida allt är så väl beställt, som det kan synas av nu tillgängliga siffror. Kanske beror denna min mindre optimistiska blick på situationen av en viss benägenhet hos mig att mera överskatta än underskatta de svårigheter, med vilka vårt näringsliv, den enda fasta basen för statens finanser, har att kämpa. Men min erfarenhet från tidigare år ger mig en viss rätt att icke misstro mitt eget omdöme, även när det går emot den mera allmänt hysta uppfattningen. I nämnda hänseende vill jag bland annat erinra om mitt uttalande vid 1917 års riksdag angående beskaffenheten av det då föreliggande välståndet. Detta uttalandes riktighet har av verkligheten bekräftats på ett för många sorgligt sätt. Jag behöver blott erinra om de tunga åren 1922—1923, då hela vårt näringsliv skakades i sina grundvalar, för att, vad staten angår, icke tala om att vi, trots orimliga skatter under kriget, den 1 juli 1927 hade kommit till en statsskuld på 1,813 miljoner mot endast 648 miljoner 1913.

Såsom jag redan förut antytt, är det emellertid icke min mening att förneka, att vi äro på god väg att kraftigt utveckla vårt näringsliv och därmed statens finansiella förmåga. Men vad det förra angår, föreligga dock många omständigheter, som äro ägnade att väcka bekymmer. I första rummet den ökade konkurrens, för vilken såväl våra exportnäringar som andra näringsgrenar äro utsatta. Detta sammanhänger med de lägre produktionskostnader, som gälla i flera europeiska länder. Av stor betydelse är även industrialiseringen överallt i världen samt den rovbrytning av naturtillgångar, som flera staters svaga ekonomiska och finansiella förhållanden anses göra nödvändig. Av icke mindre vikt är den oerhörda kapitalstyrka, som i vissa länder förefinnes, och de kapitalsammanslutningar, som lägga under sig den ena stora världsnäringen efter den andra. Vilken kraft detta ger i fråga om konkurrensförmåga, torde jag icke behöva för kammaren närmare utveckla.

Vi kunna redan tydligt skönja verkningarna av nu angivna förhållanden. Jag behöver blott fästa uppmärksamheten på läget för vår järntillverkning, på den under förra året inträdda stora försämringen inom vår trämasseindustri, på det sorgliga läget av vår rederirörelse. När härtill kommer den visserligen något förbättrade, men med nuvarande timmerpris allttjämt mindre tillfredsställande ställningen för vår sågverksindustri, men framför allt vårt jordbruks bekymmersamma läge, torde det finnas tillräcklig anledning att taga sig till vara för att hängiva sig åt en obetingad förtröstan i fråga om vårt näringsliv. Men av än större vikt är, att näringslivet ständigt är utsatt för en väsentlig fara, som man allttjämt synes sakna medel att avvärja. Jag syftar på tvister

mellan företagare och arbetare. Dessa kunna helt plötsligt förmörka en i övrigt lovande situation. Det är ingalunda min avsikt att uttala någon som helst dom mellan parterna i en dylik tvist. Jag endast konstaterar ett faktum, som ingen torde kunna bestrida. För att inse detta förhållandes betydelse även utanför de tvistande parternas krets synes det vara tillräckligt att påpeka följande. Beträffande dagens fråga, utfallet av 1927—1928 års budget och utsikterna för budgeten 1928—1929, har otvivelaktigt den nu utbrytande striden inom vår exportnäring kastat en mörk slöja över den klara horisont, mot vilken finansministern blickade vid uppgörandet av statregleringen för vårt kommande budgetår. Men det betänkliga i den nuvarande situationen inskränker sig icke hårtill; en stark slagskugga lägrar sig ock över framtiden. Vi måste nämligen komma ihåg, att meningsbrytningarna gälla en industri, som hårt tryckes av en allt kraftigare utländsk konkurrens. När striden, om den icke kan biläggas, en dag är slut och dess bokslut skall göras, har man ej blott att räkna med kostnaderna för själva striden, utan även med de minskade inkomstmöjligheterna för framtiden. Man finner sig kanske då utslagen från vissa marknader, där andra länder intagit den plats, som av ålder tillhört vårt land. Det är att hoppas, att representanterna för de olika intressena måtte beakta dessa synpunkter och erinra sig, att historien på många områden lärt oss, att när två tvistat, har förlusten ofta träffat dem båda och vinsten tillfallit en tredje.

Den förklaring, som således kan hota viktiga delar av vårt näringsliv, ger ökat berättigande åt den lofvärda försiktighet, som karakteriserar den framlagda budgetens inkomstberäkning.

Vad därefter angår de skattesänkningar, som finansministern föreslagit, så är det otvivelaktigt från hans utgångspunkt fullkomligt riktigt att föreslå en nedsättning av procenttalet vid inkomst- och förmögenhetsskatten åtminstone från 160 till 150. En dylik åtgärd måste nämligen anses ägnad att ge näringslivet ökad luft under vingarna samt att underlätta den för näringslivets utveckling så nödvändiga kapitalupplägningen.

Beträffande däremot den föreslagna nedsättningen av sockerskatten kan man visserligen fatta de psykologiska motiv, som varit bestämmande för förslaget. Man har nog icke varit alldeles främmande för tanken att göra vissa kretsar av vårt folk sötare mot regeringen. Det synes mig emellertid, som om något annat medel än socker skulle för nämnda ändamål kunna användas, detta så mycket mera som sockret redan förut, såvitt jag vet, är inmutat av herrar socialdemokrater. För övrigt, om man anser sig behöva genom någon särskild anordning kompensera en minskning av den direkta börda, som inkomst- och förmögenhetsbeskattningen lägger på vårt folk, erbjuder sig ett lämpligt tillfälle att göra detta genom att med de 8.25 miljoner, som sockerskattens reduktion skulle erfordra, sänka järnvägarnas godstaxor. Finansministern har själv erkänt den stora fördelen för näringslivet och de enskilda av en sänkning av godstaxorna, ity att han disponerat tillgängliga cirka 2 1/2 miljoner för en dylik taxereducering under senare fjärdedelen av budgetåret 1928—1929. För ett helt år skulle således den av fraktnedsättningen föranledda minskningen i järnvägarnas vinst uppgå till cirka 10 miljoner. Om detta förslag är ju mycket gott att säga; det lider dock av en svaghet. Det innebär ett vackert löfte, som man emellertid under budgetåret uppfyller endast till en fjärdedel men för vars uppfyllande i framtiden man lägger omsorgen på den, som har att uppgöra 1929—1930 års budget. Vad som ökar det betänkliga i ett dylikt förfarande är, att man genom sockerskattens föreslagna nedsättning vid denna riksdag förminskar möjligheten för vederbörande att ett kommande budgetår infria de förhoppningar i fråga om järnvägstaxorna, som man sålunda väckt. Huru mycket klarare linjer vore det icke, att man låte bero vid den nuvarande

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

sockerskatten och låte reduceringen av järnvägstaxorna inträda, så snart detta av praktiska skäl vore möjligt. Statens nedsättning av sina fraktsatser kan i viss mån ses ifrån samma synpunkt som en nedsättning av den indirekta beskattningen. De billigare frakterna komma näringarna till godo och bidraga därmed ock till att den enskildes förnödenheter kunna erhållas från ett vidsträckt område och till ett fördelaktigare pris. Vad som under budgetåret 1928—1929 av disponibla 11.4 miljoner icke skulle komma till användning för fraktsatsernas reduktion, kunde förvisso väl komma till pass för bestridande av vissa nödvändiga utgifter, som i utgiftsstaten icke upptagits eller som beräknats till för ringa belopp.

Vänder jag mig nu till denna stat, kan jag icke underlåta att först något dröja vid det grepp, finansministern tagit om frågan angående de s. k. automatiska stegringarna av vissa utgiftsposter. För min del har jag vid flera föregående tillfällen betonat faran för statens finanser av att utgiftsstaten är underkastad stegringar, över vilka regering och riksdag synas sakna varje herravälde. Finansministerns initiativ måste därför enligt min mening hälsas med tillfredsställelse. Man kan dock icke finna, och det synes finansministern själv erkänna, att han kommit synnerligen långt i sin utredning. Det viktigaste är nämligen icke att göra en approximativ beräkning för en följd av år av det antagliga beloppet av dessa automatiska stegringar, utan huvudsaken synes mig vara att underkasta de bestämmelser, som föranleda dem, en noggrann granskning såväl till deras berättigande som till deras tillämpning. Vi få väl antaga, att detta även är finansministerns avsikt. Jag lämnar därför frågan nu och övergår till en granskning av vissa utgiftsposter. Tiden medgiver mig endast att efter att ha berört åttonde huvudtiteln, där jag i viss mån är part i målet, något dröja vid den fjärde.

Vad åttonde huvudtiteln angår, tillåter jag mig uttala min besvikelse över att man icke ansett sig böra framlägga för riksdagen Uppsala universitets krav om ett anslag på extra stat till nybyggnad för den paleontologiska institutionen. De dyrbara samlingar av stort vetenskapligt värde, som tack vare professorns i ämnet högst förtjänstfulla arbete och enskilda personers stora offervillighet kommit till stånd, äro i brist på lämpliga och tillräckliga lokaler förvarade på ett sätt, som äventyrar deras bestånd och utgör ett hinder för deras utnyttjande för undervisning och forskning på detta synnerligen viktiga område.

I fråga om fjärde huvudtiteln skulle förvisso mycket vara att säga, men en stor del är redan sagt förut, och åtskilligt kommer säkerligen att framföras i riksdagen från annat håll. Jag vill därför begränsa mig till flygvapnet.

Beträffande detta ber jag få erinra därom, att i all den meningsskiljaktighet, som inom riksdagen förefunnits med avseende på ordnandet av vårt försvarsväsende, har det dock varit en sak, varom man mera allmänt varit ense, och den är, att Sverige skulle, så fort sig göra låte, uppsätta ett flygvapen, som effektivt kunde bidra till rikets försvar. Detta vapen skulle enligt deras mening, som ville till skälig styrka upprätthålla vår försvarskraft, innebära en ersättning för vad av det gamla man vid försvarets modernisering ansåg sig böra bortskära och enligt deras uppfattning, som a priori voro bestämda för en nedrustning, utgöra ett allvarligt försök att för vad man personligt och ekonomiskt offrade snabbt åstadkomma en stor försvarseffektivitet. Vid 1925 års riksdag förenade sig sålunda de, som stodo bakom riksdagsbeslutet, därom, att ett flygvapen, bestående av fyra flygkårer, skulle uppsättas under loppet av budgetåren 1926/27—1930/31, så att organisationen vore färdig sistnämnda år, samt beslöto, dels att de härför erforderliga årliga organisationskostnaderna, vilka man beräknade efter fullbordad uppsättning till 6 miljoner kronor, skulle under de föregående åren utgå med respektive 60, 70, 80 och 90 procent av sist-

nämnda belopp, dels ock att de beräknade engångskostnaderna, 18 miljoner kronor, skulle utgå med 4 miljoner redan under budgetåret 1925—26 samt resten med växlande belopp åren 1926—1931 samt därefter med 1 miljon årligen under de fem följande åren. Första året, 1926—1927, kunde denna plan i det väsentliga upprätthållas, men redan följande år visade det sig, att beräkningarna voro felaktiga. Flygstyrelsen, som utgick ifrån att organisationen skulle enligt den fastställda planen genomföras till 70 procent av den slutliga omfattningen, begärde ett anslag, som med mer än 5 miljoner överskred det 1925 beräknade beloppet. Försvarsministern ansåg sig emellertid av statsfinansiella skäl böra bibehålla organisationen i stort sett oförändrad, och riksdagen anslöt sig till hans förslag att fixera anslaget till ungefär det i 1925 års beräkning upptagna beloppet. För 1928—1929 års budget har flygstyrelsen emellertid fullföljt sin uppfattning, att 80 procent av organisationens slutliga omfattning under året skulle genomföras, samt har beräknat årets kostnader för flygvapnet till omkring 8.6 miljoner utöver det 1925 beräknade beloppet. Av statsfinansiella skäl har försvarsministern emellertid stannat vid en utökning av organisationen till 70 procent eller vad den enligt 1925 års beslut bort vara redan under förra budgetåret. Försvarsministern hemställer dock om ett anslagsbelopp, fransett dyrtidstillägg, för flygvapnet av 7,681,000 kronor för nästa budgetår eller 1,081,362 kronor mer än vad 1925 beräknades för nämnda år. Följden av denna ringa ökning blir, att första flygkårens uppsättning uppskjutes till något följande år. Och vill man göra ett stickprov, huru försvarsministern i övrigt kommit till sitt resultat, erbjuder anslaget till ersättning för fullständiga haverier av flygmateriel ett belysande exempel. Flygstyrelsen har anmält, att dylika haverier kräva en extra ersättning av 1.146,000 kronor utöver vad som förut anvisats och en beräknad ordinarie anvisning under budgetåret 1928—1929 på 320,000 kronor. Försvarsministern föreslår för sistnämnda år ett belopp i ett för allt av 755,400 kronor. Resultatet är således, att den sedan den 1 juli 1927 fullständigt förstörda flygmaterielen till ett värde av 710,600 kronor icke blir ersatt under kommande budgetår. Jag har svårt att inse annat än att ett dylikt sätt att gå tillväga mera innebär ett nedskrivande av flygvapnet än ett uppsättande av detsamma.

Huru skall man nu bedöma detta försvarsministerns förfarande i fråga om flygvapnet? För min del kan jag icke finna, att man kan lägga honom mera än mången annan till last, att de ekonomiska kalkylerna beträffande flygvapnets uppsättande visat sig felaktiga. Den bristande erfarenheten i vårt land på detta område är tillräcklig förklaring till att man tagit så grundligt miste. Huru hade han emellertid bort handla i en dylik situation? Svaret beror på vilken uppfattning man har om 1925 års beslut beträffande flygvapnet. Var det viktigaste det, att till rikets försvar ett flygvapen av avsedd styrka uppsattes under den bestämda perioden, eller var det väsentliga, att man i fråga om utgifterna för flygvapnet under nämnda period skulle vara i stort sett bunden av de gjorda kostnadsberäkningarna? Jag kan icke hysa den meningen, att de, som fattade 1925 års beslut, skulle tänkt sig den möjligheten, att man skulle vilja på deras beslut tillämpa den senare tolkningen. Gränsen mellan det tragiska och det komiska är ofta härfin, men med ett dylikt antagande skulle den rent av utplånas. Nej, vad man ville var att äga ett flygvapen av en viss styrka, men man misstog sig vid beräkandet av kostnaderna. Ett dylikt misstag är något som såväl enskilda som regering och riksdag ej så sällan göra sig skyldiga till, särskilt i fråga om byggnadsföretag. Men jag erinrar mig ej, att jag under min riksdagstid, som dock är ganska lång, fått bevittna, att vederbörande i ett dylikt fall inkommit till riksdagen med begäran, att ett långt framskridet byggnadsföretag av denna anledning skulle tills vidare få stå ofullbordat och således undandragas från fyllandet av den uppgift, för vil-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

ken det satts i gång. Det enda skäl, som kan åberopas till stöd för ett dylikt tillvägagående, vore att medel för tillfället svåriligen kunde anskaffas. Ett dylikt fall ansågs kanske av riksdagen föreligga förra året, då man lät flygvapnet göra på stället marsch, men det kan icke av regeringen åberopas i år, då finansministern framlagt en så vacker finansplan och därjämte hyser gott hopp om ett avsevärt överskott från det löpande budgetåret.

Det är förvisso möjligt, att finansministerns förhoppningar kunna gäckas, men även om så skulle bliva fallet, synas mig de svaga försvarsmedel, som man 1925 ville ställa till rikets förfogande, vara det sista som bör offras. Handla vi annorlunda, visa vi därigenom för hela världen, att det svenska försvarsprogrammet visserligen teoretiskt är nedrustning, men praktiskt avrustning. Ansvar det härför må vila på dem, som hava mod att taga det. Jag för min del skulle krossas av en sådan börda.

Herr Möller: Herr vice talman! Då regeringen vid denna tid i fjol mötte riksdagen, visste man inte, utöver vad vissa av regeringens ledamöter såsom riksdagsmän kunnat visa och vissa programförpliktelser så särskilt mycket om regeringens allmänna kynne. Men efter ett helt års regerande, efter mötet med förra riksdagen, efter det trontal, som vi fått höra i år och efter den budget, som nu är framlagd, kan man lugnt säga, att vi nu på ett ungefär känna vars andas barn regeringen är. Det är mycket svårt att tala om dess färg! Den är inte röd — det tror jag man lugnt kan konstatera — men den är heller inte bara vit eller bara svart, utan regeringen förefaller mig tillhöra de randiga djurens kategori, fast jag också måste säga, att de svarta ränderna i skinnet äro väsentligt bredare än de vita.

Regeringen har framlagt en budget med förslag om skattesänkningar, och de är ju inte tvivel om att en riksdag liksom ett folk älskar skattesänkningar. Det kan kanske också med visst fog sägas, att åtminstone för några år sedan de svenska skatterna voro väl höga. Kunde man en dag framlägga en budget utan skatter, skulle folket vara synnerligen belåtet med den regering, som kunde utföra det konststycket! För min del vill jag inte nu taga definitivt ståndpunkt till de förslag om skattesänkningar, som finansministern förelägger riksdagen, men jag måste i alla fall till vederbörande utskotts övervägande anmäla tre betänkligheter, som jag hoppas inte skola behöva föranleda någon förändring, men som jag — särskilt vad en av dem angår — måste anse vara av den allvarliga art, att det kan hända, att detta vackra skattesänkingsprogram inte bör accepteras av riksdagen.

Min första betänklighet är den, att regeringen för att nå sin skattesänkning nödgas använda vinsten på Grängesbergsavtalet, 9 miljoner kronor, till löpande utgifter. Jag vill påpeka, att den vinst, som staten får av Grängesbergsavtalet, är en vinst på en faktisk kapitalförstöring. Använda vi vinsten på löpande utgifter, så innebär det, att vi ur landet avlägsna en kapitaltillgång för att låta våra dagliga behov äta upp den. En finanspolitik av den arten är tvivelaktig. Det vore rimligare, om de penningar, staten får från en sådan källa som malmfälten där uppe i Lappland, tillgodogjordes så, att de blevo använda till ökning av andra slags kapitaltillgångar. Malmer kunna vi inte få igen, sedan vi en gång fraktat bort dem ur gruvorna, men en stor del av vårt näringsliv vilar på den svenska skogen. Det är väl oemotsägligt, att det finns stora kalmarker, och det vore väl en uppgift för samhället att försöka plantera skog där eller att pengarna användes till nyodlingar och sålunda andra förutsättningar för ett för framtiden bestående näringsliv i vårt land skapades.

Den andra betänkligheten är till en viss grad besläktad med den, herr Trygger anförde, och den gäller frågan om järnvägsfrakterna. Så som regeringen

har framlagt sitt förslag om godsfrakternas nedsättning innebär det en skatteminskning i förskott. Skattesänkningen diskonterar i förväg vissa framtida inkomster på järnvägarna, så vitt icke meningen blott varit att göra en gest, och att vi vid 1929 års riksdag skola antingen ifråga om sockret eller ifråga om direkta skatter åter lyfta upp våra skatter på den nivå, där de nu befinna sig. Jag måste erkänna att även fraktnedsättningsmanövern förefaller mig vara ganska betänklig.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Jag skall nu inte ingå på alla de principiella invändningar, som man kan göra emot hela projektet. Men man kan inte underkänna styrkan i den anmärkning, som framställdts, att en ensidig nedsättning av järnvägsfrakterna på statens järnvägar också innebär ett ensidigt gynnande av de företag, som i främsta rummet frakta sina produkter eller sitt behov av råvaror på statens järnvägar. Dessa järnvägar utgöra visserligen huvudlinjerna i vårt järnvägsnät, men det enskilda järnvägsnätet är i och för sig större än statens järnvägar; det har en större längd. Jag har visserligen inte gjort någon undersökning på den punkten, men nog är det väl sannolikt, att det kring de enskilda järnvägarna ligger en lika stor del av landets företag som kring statsbanorna. Följaktligen kommer en viss del av landets företagare att gynnas även i konkurrensavseende mera än andra, som äro utsatta för olägenheten att hava sina företag placerade så, att de nödgas anlita de enskilda järnvägarna i högre grad än statsbanorna. Detta må nu vara en sak, som jag tycker, att man måste taga hänsyn till, då det gäller att bedöma värdet av hela denna anordning — dock kan det hända, att det till slut icke kommer att visa sig, att någon av dessa båda anmärkningar äro avgörande.

Men den allvarligaste betänkligheten, som gör, att jag måste fråga regeringen, om regeringen har några lugnande upplysningar att lämna, gäller konsekvenserna för framtiden av de föreslagna skattesänkningarna. Jag vet inte, om herrarna erinra sig en sak — det kan numera hända, att den fallit i glömska — nämligen *att 1924 års allmänna val voro vänsterval*, att man med hänsyn till utfallet av de valen kunde ställa anspråk och detta icke minst med hänsyn till det program, som det folkfrisinnade partiet i vårt land uppställit, att åtminstone vissa allvarliga frukter skulle visa sig i fråga om det sociala reformarbetet. Jag tänker då närmast på socialförsäkringsfrågorna. Under den fyraårsperiod, vid vars sista riksdag vi nu samlats, hava vi icke fått skåda några frukter. Går jag igenom förteckningen över vad regeringen till denna riksdag bebådats, så är det visserligen en sak, som jag för min del är tacksam för — jag hoppas den tekniskt sett också håller, jag har inte haft tillfälle att närmare se därpå — nämligen avskaffandet av karenstiden vid olycksfallsförsäkringen. Men den reformen kostar ju praktiskt taget staten inte några pengar, utan kostnaden får i allt väsentligt betalas av arbetsgivarna genom höjda premier för den sociala olycksfallsförsäkringen. Det gör, att i den budget, vi nu ha inför våra ögon, har man icke upptagit några i egentlig mening höjda anslag för sociala reformer. Om vi anpassa skatteläget efter den nivå, som den nuvarande budgeten intager, kan man då, frågar jag, inte frukta, att man skjuter en regel för framtiden? Kan man inte frukta, att när det i alla fall blir krav, som framställas med pockande kraft, även om de nu under många år kunnat skjutas åt sidan, kan man då, upprepar jag, icke frukta, att mot verkligt initiativrik politik på detta område genom regeringens taktik rests fullkomligt onödiga svårigheter? Och, mina herrar, skattesänkningen är väl knappast någon ekonomisk fråga annat än för *mycket stora* inkomsttagare och för en del av vårt lands industribolag. För Sveriges folk i gemen har den väl inte någon större betydelse. Om en person betalar en kronoskatt på, låt mig säga 1,000 kronor om året och han genom regeringens förslag får 60 kronors minskning på denna sin skatt — det är väl ungefär vad

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

den här skattesänkningen innebär — så lär det väl inte betyda så särskilt mycket för honom som enskild medborgare, och inte lär det heller betyda så särskilt mycket för kapitalbildningen, om den enskilde sätter in dessa 60 kronor på en sparbanksbok eller kapitalräkning eller annan räkning eller använder dem för annat ändamål i stället för att betala dem i skatt. Man kan alltså icke överskatta själva den direkta ekonomiska betydelsen, men kanske ger det ur psykologisk synpunkt luft under vingarna åt vårt näringsliv; det är en sak, som jag inte vill uttala något säkert omdöme om. Men om en sådan förhoppning skulle skjuta en regel för ett rimligt socialt reformarbete i framtiden, då kommer denna budget att verka rent reaktionärt, det är alldeles uppenbart.

Jag vill också erinra om, att man har beräknat arbetslöshetsanslaget till 3 miljoner kronor. Denna låga siffra har man kunnat komma till, därför att man räknat med ungefär samma arbetslöshetspolitik som i fjol och med tillgången till en rätt väsentlig reservation på det gamla anslaget. Men man räknar också med, att den reservationen kan i huvudsak bli uppäten under det budgetår, som nu stundar. Detta innebär, att riksdagen måhända under ett kommande budgetår — om inte arbetslösheten helt plötsligt skulle försvinna eller väsentligen nedbringas — behöver, även om den skulle anse själva arbetslöshetspolitiken acceptabel, öka arbetslöshetsutgifterna med 3 miljoner.

Om jag så ser på sjukkassereformen, så förmodar jag, att man inte kan genomföra någon sådan reform med någon mening i under ökade utgifter på 4 miljoner kronor. Om jag tager en annan sak, som man bort vara färdig att realisera, den s. k. änkebarnspensioneringen, så torde den väl också komma att kosta cirka 4 miljoner. Jag skall inte i detta sammanhang tala om vad vissa enligt min bestämda uppfattning absolut nödvändiga förbättringar i vår folkpensionering kunna komma att kosta, men den saken rör sig i varje fall om lätt förutsebara utgifter på kanske 15—16 miljoner kronor, som inte äro upptagna i årets statsverksproposition, och vilka, som sagt, skymta som ett hot i framtiden.

Det är klart, att man kan för att draga sig ur denna situation tillgripa en skatteökning, och en sådan blir naturligtvis också följden, men jag är inte säker på, att det är en *frisinnad* regerings uppgift att lösa sina budgetfrågor på det sättet, att den direkt motverkar en framtida social reformpolitik, vars värde jag här påpekat, och som jag betraktar som fullkomligt oundgänglig. Regeringen har ju trött lagt ifrån sig sjukförsäkringen. När det kan bli återupptagande av den är naturligtvis för närvarande omöjligt att yttra sig om, men jag kan inte neka till, att det gör ett ytterst nedslående intryck, att inte regeringen vågat eller orkat — eller vad skälet nu kan vara — att fortsätta arbetet på lösningen av den frågan. Nu måste herr socialministern lägga fram en proposition om karenstidens avskaffande — ehuru man egentligen tänkt sig, att detta skulle ske i samband med en sjukkassereform. Och vidare, om jag tager en sådan sak som moderskapsförsäkringen, förbättring av moderskapsunderstöden och vad därmed sammanhänger är den komplexen av frågor ju nästan tekniskt olöslig, om man inte får en sjukkassereform. Det är så mycket som hänger på lösningen av sjukförsäkringsfrågan, att det verkligen gör ett ganska dystert intryck, när man erfar, att regeringen uppgivit hoppet att kunna komma med förslag härom. Jag måste säga att efter mitt sätt att se, borde denna regering funnit angeläget — om den ville bevara skenet av att vara en reformatoriskt betonad regering — den borde då, säger jag, ha varit synnerligen angelägen om att åtminstone söka bevara den fjädern i sin hatt, som ett ärligt försök att lösa vår sjukförsäkringsfråga i alla fall hade gett regeringen.

Jag skall nu tillåta mig att återkomma till ett ämne, som var föremål för

diskussion vid förra årets remissdebatt, men där jag inte kan underlåta att återigen säga några ord, nämligen regeringens arbetslöshetspolitik. Jag kan möjligen förstå högern, fastän knappast ens den — ty i andra länder har det icke varit några svårigheter ens för högern att medverka till en rimlig ordning av arbetslöshetspolitiken genom arbetslöshetsförsäkring. Men jag kan ju begripa, att högern med sitt allmänna kynne och sitt bristande intresse för sådana ting inte anser sig ha något större intresse att här bevaka, och att den motsätter sig rimliga åtgärder. Men jag kan absolut inte förstå, hur det parti, som ju i alla fall i sitt namn, enligt sin tradition och i sitt program alltjämt gör anspråk på att vara ett slags folkparti med intresse för de små medborgarnas angelägenheter i detta land, hur det partiet kan fortsätta med en arbetslöshetspolitik, som uppenbarligen lidit skeppsbrott. Men det är fullkomligt omöjligt att ens kunna tala en smula reson med det folkfrisinna partiet på den punkten. Här begär regeringen ett anslag på 3 miljoner. I och för sig vittnar detta belopp om att man på regeringshåll är beslutet att inte medverka till någon förändring av de linjer, efter vilka vår arbetslöshetspolitik föres. Och jag vågar ändå säga, att den arbetslöshetspolitiken är en skandal för vårt land. Vi ha arbetslöshetskommissionens siffror på de arbetslösas antal. Om jag då ser på december månad 1927, d. v. s. förra månaden, finner jag, att man under den månaden räknat med 23,965 arbetslösa i landet. Av dessa arbetslösa voro 9,260 sådana, som erhöilo någon hjälp. antingen av stat eller kommun eller av stat och kommun i förening. Det betyder, att i riket i alla fall funnos inemot 13,000 hos A. K. anmälda arbetslösa, som inte erhöilo någon arbetslöshetshjälp. Men sedan veta ju alla människor efter arbetslöshetsräkningen den 5 maj i fjol, att arbetslöshetskommissionens siffror på de arbetslösas antal inte ha något med verkligheten att göra. Om jag tager siffrorna för april månad 1926, voro de hos kommissionen anmälda arbetslösa den månaden 22,200. Fem dagar därefter skedde en räkning, som visade, att antalet var 60,000, och jag tror, att man genomsnittligt kan räkna med att inemot 70 procent av arbetslösa över huvud inte äro anmälda hos arbetslöshetskommissionen. Tillämnar jag detta på december-siffrorna förra året, rör det sig inte om en arbetslöshet för 23,965 personer, utan man kommer med all sannolikhet upp till en siffra av 65,000 arbetslösa. Om jag då härmed jämför, att hjälp utlämnats till något över 9,000 personer, får jag till resultat, att betydligt över 50,000 personer i detta land äro arbetslösa *och inte erhålla någon hjälp*. Detta är efter min uppfattning åtminstone ett alldeles oersonligt tillstånd, och jag tycker uppriktigt sagt, att det vittnar om ett ganska bristfälligt socialt samvete, att man från regeringens sida inte behandlat denna fråga med större allvar utan bara låter det gå utan vidare. Det är ju inte nu bara på det sättet, att man låter det gå. Det sades här i fjol från denna talarstol, att man kunde vänta sig att vissa av landets kommuner, där det råder större arbetslöshet, inte skulle finna sig i den nuvarande arbetslöshetspolitiken. Vi ha under året kunnat konstatera, att kommun efter kommun mer eller mindre tagit frågan om arbetslöshetshjälpen i sina egna händer. Det är rätt intressant att se, att under det hela antalet av staten hjälpta under december månad 1926 utgjorde 4,174 personer, därav endast 39 med kontant understöd, så var under samma tid antalet av dem, som erhöilo kontant understöd av kommunerna, inte mindre än 3,718 personer. Statens hela hjälpverksamhet omfattar blott 700 personer mera än det antal arbetslösa, som kommunerna nu giva kontant understöd. Detta är i och för sig ett tillräckligt vittnesbörd inte bara om den i och för sig socialt mindre ansvarsfyllda arbetslöshetspolitik vi föra, utan också om att den i verkligheten lidit skeppsbrott. Man kommer inte ifrån det skeppsbrottet och man borde därför också se till att få det hela upplagt efter andra linjer. Det

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

är klart, att från den grupps sida jag representerar, kommer yrkande på den punkten att framställas i samband med frågan om arbetslöshetsanslaget, och jag hoppas, att, då det blir tillfälle för statsutskottet att titta på dessa ting en gång till, man inte där skulle avfärda saken på det enkla och snäva sätt, som man använde vid förra årets riksdag.

Den är ett frätsår på den svenska samhällskroppen hela denna arbetslöshet. Kunde man genom åtgärder till upphjälpande av produktionen utrota orsakerna till arbetslösheten vore sådant det bästa. Vi ha haft denna arbetslöshet snart under tio år delvis i större grad än nu, men under de sista fyra åren har arbetslösheten hos oss praktiskt taget varit stabil. Den har haft ungefär lika stor omfattning vart och ett av dessa fyra år, och det är givet, att så småningom sker en utfällningsprocess bland de arbetslösa, om de skola behandlas på samma sätt som hittills. Detta gör, att vi snart komma att få ett mycket omfattande trasproletariat i detta land.

Den föregående talaren talade om, att man här och var i utlandet förvånade sig över den svenska arbetarklassens välstånd. Det är ju riktigt, att åtminstone en del av den svenska arbetarklassen, jämfört med arbetarklassen i andra länder har det tämligen bra ställt. Men det finns massor av arbetare, om vilka detta inte kan sägas, nämligen sådana kategorier som skogs- och flottningsarbetarna i Norrland och även i stort sett lantarbetarna på hela vår svenska landsbygd. Dessa ha dejt inte alltför väl ställt. Och man glömmer denna permanent existerande och för ett samhälle, för en nation på 6 miljoner människor sannerligen inte så lättvindigt avfärdade fara som de 60,000 arbetslösa utgöra. Med nuvarande arbetslöshetspolitik kan den dagen komma, då detta trasproletariat visar sig på ett annat sätt än nu. Det är jag övertygad om, därest icke herrarna på den borgerliga sidan vakna upp. Och att den här frågan är något, som inte kan förbigås på det sätt, regeringen i år gör i sin statsverksproposition, eller lösas så, som den bebådar i en kommande proposition, är säkert.

Det finns en liten detalj i regeringens arbetslöshetspolitik, som jag inte kan underlåta att beröra. Nu har man principiellt mycket hårt låst fast sig vid arbetslinjen. Jag vågar säga, att även den socialdemokratiska delen av folket naturligtvis önskar, att de arbetslösa i främsta rummet skola försörjas genom arbete. Men vi ha uttalat tidigare, att vi inte kunna åstadkomma en arbetsberedskap, som är tillräckligt stor för att ge de arbetslösa sysselsättning. När arbetslöshetskommissionen och regeringen samfällt beslöt använda 3,200,000 kronor till Ulricehamn—Jönköpings järnväg, så måtte det väl ändå ha berott därpå, att man inte visste, hur man skulle skaffa s. k. lämpligt arbete åt de arbetslösa. Det är väl den enda motivering, man över huvudtaget kan förstå, för att regeringen kunnat handla så som den på den punkten gjort. Eljest tror jag, att saken ständigt kommer att tillhöra det obegripliga. Regeringen ansåg, att banan var ett ur nödhjälpsarbetssynpunkt lämpligt arbetstillfälle. Jag tror inte att jag säger för mycket, om jag vågar påstå, att ingen bana, som behöver byggas — låt vara bara till hälften — med nödhjälpsmedel, är ett lämpligt arbetstillfälle. Ingen bana, som kommer till under samma omständigheter, varunder denna bana skapas, bör komma till. Det faktum, att man inte nere i orterna, där man dock måste känna till saken och måste vara intresserad för att få banan till stånd, det faktum, säger jag, att man inte där kunnat framtvinga eller framdriva den nödvändiga minimiteckningen utan ansett sig böra vidtaga andra manipulationer, den omständigheten, att man inte i orten har tillräckligt förtroende för banan, är skäl nog för att säga, att detta banbygge inte är något lämpligt arbetstillfälle. Jag vill för min del säga, att jag står precis på samma ståndpunkt som vederbörande fackförbund, nämligen att det är orinligt att lämna ut banbyggen

över huvud till nödhjälpsarbeten. Om regeringen för framtiden bara tänker realisera sitt moraliska arbetslöshetsprogram, att de arbetslösa skola sysselsättas, vill jag hemställa till regeringen om den inte kunde taga under övervägande t. ex. följande förslag. Man uppdrager åt de svenska skeppsvarven att bygga båtar, man ställer som villkor, att de skola använda uteslutande svenskt material, att de skola byggas av arbetslösa arbetare såsom nödhjälpsarbeten. Sedan, när man byggt båtarna färdiga, skickar man ut dem på sjön och borrar dem i sank. Det vore i varje fall ett bättre sätt att använda pengar, ty då slipper man förlora i framtiden mer än räntan på arbetslöshetsanslaget, under det banan sannolikt kommer att ge direkta driftsförluster. Jag vet inte vilka kalkyler, som kunna ligga bakom regeringens åtgärd. Förmodligen äro de inte särskilt tillförlitliga. Men man räknar kanske med inte bara, att banan skall byggas av nödhjälpsarbetare, utan också, att man för framtiden skall *driva* banan med t. ex. nödhjälpslokförare och nödhjälpsstinsar och sådant. Det är den överdrivna iveren att spåra upp arbetstillfällen, rädslan att överhuvud medge, att det kan finnas något riktigt i synpunkten, att man hellre än att söka sådana tveklaktiga utvägar bör övergå till den kontanta understödslinjen, som medför sådana här orimliga konsekvenser.

Det finns också en annan punkt, som jag inte kan underlåta att här i dag beröra. Regeringen har bebådat, att den skall komma med en proposition rörande obligatorisk skiljedom i rättstvister på arbetsområdet. Jag vågar säga, att den iver, med vilken regeringen har drivit denna sak, står i en mycket skriande motsättning till den lätthet, med vilken regeringen har släppt vissa sociala frågor, inte minst sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen. När man iakttar hur regeringen karskt och trots den dåliga atmosfär, som den borde veta därigenom skulle skapas kring hela problemet, bröt ut frågan om rättstvisterna och jämför detta med regeringens metod, att låta frågan om arbetslöshetsförsäkringen så att säga sköta sig själv, kan man inte undgå att se vilken skillnad i intresse, som regeringen visar på det ena och andra området. På ena området hade man haft tillfälle att tillmötesgå krav, som voro rimliga för ett reformparti i vårt land. På det andra området vet man, att man möter ett kompakt motstånd från den ena parten av dem, vilkas tvister skiljedomstolen skall avdöma.

Exemplet är för mig det mest typiska på vart *prestigepolitiken* leder. Vi ha haft åtskilliga exempel här under årens lopp som visat, vilka faror prestigepolitiken innebär. Ingen människa kan tro, att den lagstiftning, som bebådas, ur arbetsfredens synpunkt har någon betydelse. Det är ju intressant att iakttaga det mycket ironiska ackompanjemang ur arbetsfredens synpunkt, som lockoutförklaringen inom massa- och sågverksindustrierna och strejklösligheten nu av gruvarbetarna utgöra till hela denna s. k. arbetsfredslagstiftning. På strider av denna art kommer ju denna lagstiftning över huvud icke att få något inflytande. Nej, saken är den, att den nuvarande statsministern, och i någon mån ehuru kanske inte fullt så ivrigt även herr utrikesministern, lagt sig ombord med denna frågan om rättstvisterna för långa tider sedan. Detta har gjort, att regeringen, i stället för att som ett vanligt problem bedöma saken med hänsyn till föreliggande faktorer, anser det som en prestigefråga att söka genomföra denna lagstiftning. Statsministern har ju en gång före regeringens bildande förklarat, att någon hänsyn till vad parterna tänka behöver man inte taga, då man skall ordna dessa ting. Men de äro för folket alltför viktiga frågor för att kunna så behandlas. Vi kunna inte undgå att märka, att man tager högst betydande hänsyn till vad man tycker på arbetsgivarhåll, då det gäller andra arbetsfredsproblem, och arbetsgivarna göra motstånd — det kommer man minsann inte ifrån. Men här har man haft 1921 års riksdagsskrivelse och 1926 års riksdagsskrivelse, och

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

så har det blivit a och o för denna regering att åtminstone prestera om det också vore det allra minsta på detta område. Jag taget för givet, att om propositionen framlägges, så kommer den också att genomdrivas med högerns hjälp. Vad följden sedan skall bli, finns det ju ingen anledning att yttra sig om. Jag tycker dock, att de konflikter, som tidigare förekommit mellan socialdemokraterna och den nuvarande regeringens ledare i arbetslöshetspolitiken, borde vara tillräckliga som gift mellan de frisinnade och socialdemokraterna. Det borde icke ha varit nödvändigt att ytterligare förgifta atmosfären emellan de två gamla vänsterpartierna. Men det vet regeringen att den gör genom forceringen av denna lagstiftning om skiljedom. Antagligen är det ingenting att göra åt saken, ty som sagt, då man tror, att prestigen är i fara, handlar man inte enligt sunda förnufts ingivelser, utan då gäller det att visa, vad som eljes kanske är mycket tilltalande, nämligen att visa att man är karl för sin hatt! Jag tänker inte här lägga upp något motförslag till den bebådade lagstiftningen, men man har rätt att ställa vissa anspråk, då det är en enligt uppgift reformvänlig regering, som för närvarande sitter. Regeringen visar i fråga om sina arbetsfredsplaner mycket ringa fantasi. Det kan inte hjälpas, hur man än ser på dessa ting, att arbetskonflikterna ha sina orsaker. Om arbetsfred i landet är en verklig hjärtesak, bör man taga reda på orsakerna till arbetskonflikterna och försöka se, vilka mått och steg man skall taga för att få orsakerna undanröjda. För min del vill jag medge, att jag inte tror, att man under nuvarande samhällsförhållanden restlöst utrotar orsakerna till missförhållandena, men man skulle verkligen kunna taga vissa steg i avsikt att skapa åtminstone en bättre atmosfär mellan företagare och arbetare. Det som ligger i botten är inte bara de ekonomiska förhållandena, utan det är ett synnerligen lätt begripligt missförtroende framför allt från arbetarnas sida mot arbetsgivarna, då det gäller de uppgifter, som lämnas om vad industrierna kunna betala, och över huvud om industriernas ställning. Det skulle här ha funnits en uppgift för en reformregering att söka åstadkomma större öppenhet åtminstone parterna emellan inom en industri. Den industriella demokratiens väg är anvisad, men det är uppenbart, att regeringen varit så intensivt sysselsatt med sina speciella planer, att den, såvitt man kan döma, inte har ägnat en tanke åt att beträda en ny och bättre väg till arbetsfredens befrämjande än den, exempelvis det lagstiftningsprojekt innebär, som nu bebådats.

Ja, herr vice talman, det är sista riksdagen i en valperiod, och jag är övertygad om att de preludier, som nu förekomma, bara skola underlätta upptakten till den borgerliga samling, som vi vänta oss i höst, som vi inte frukta, och som till och med kan vara en fördel, på det att Sveriges folk fullt klart skall kunna se, vilka de ha att döma emellan. Den borgerliga samlingen, om den segrar och lyckas i sina strävanden, kommer att skapa en riksdag, där man icke kan taga upp folkets stora livsfrågor, och till dem räknar jag i främsta rummet lösningen av gemene mans trygghets- och säkerhetsproblem. Det frisinnade parti, som medverkar i den samlingen, kan inte undandraga sig ansvaret för att det gått in i en politisk kombination, som leder till rakt motsatta verkningar mot dess eget program. Blir detta klart, så inte är jag rädd för det slutliga resultatet. Det kan som sagt vara nyttigt, att Sveriges folk till sist får se, vilka det har att välja emellan.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Nilsson, Petrus: Vad det berör den föreliggande statsverkspropositionen, vilken vi egentligen skulle tala om vid detta tillfälle, så har regeringen

haft att upprätta densamma under särdeles gynnsamma förhållanden. Konjunkturerna inom näringslivet ha i stort sett varit goda, exporten har ökat och penningtillgången därigenom blivit ganska riklig. Anslagen å budgetens huvudtitlar ha därför kunnat ökas med omkring 15 miljoner kronor, varigenom det blivit möjligt att i rätt stor utsträckning tillgodose önskvärda statsändamål. Så t. ex. har femte huvudtiteln ökat med över 6 miljoner kronor, den sjätte med över 3 miljoner kronor, beroende på automobilskattemedlens ökning, och jordbrukets huvudtitel har även blivit ihågkommen med 2 miljoner kronor. Attonde huvudtiteln visar även avsevärd ökning och man har under densamma kunnat föreslå nybyggnader, som under flera år fått anstå. Därjämte har regeringen föreslagit en sänkning av direkta och indirekta skatter å tillsammans omkring 18 miljoner kronor, förutom en amortering av statsskulden med ett lika stort belopp, något som jag anser vara en välbetänkt åtgärd under goda ekonomiska konjunkturer, ty det är ju icke så säkert, att herr finansministerns efterträdare får uppgöra ett budgetförslag under lika gynnsamma förutsättningar.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Visserligen kan det ju råda olika meningar om, huruvida det är önskvärt att göra så stora amorteringar å statsskulden, då man samtidigt tager en så stor del av skattemedlen för att tillgodose utlånings- och understödsfonderna jämte vissa järnvägsbyggnader. Men med hänsyn till att statsskulden sedan år 1913 ökat från 648 miljoner kronor till över 1,800 miljoner kronor nu och år från år fortsätter att öka — ty även i år är dock den föreslagna fasta upplåningen något större än den i statsverkspropositionen föreslagna amorteringen av statsskulden — kan man nog säga, att denna amortering låter försvara sig. Och även om det kan anses för en icke klok avvägning att för den nuvarande generationen belasta skattebudgeten med en amortering av det i de affärsdrivande verken nedlagda upplånade kapitalet, enär dessa kunna förränta detsamma, så kan ju invändas, att förändrade förhållanden kunna minska möjligheterna till förräntning; och skulle full förräntning erhållas borde även hänsyn tagas till de förändringar, som penningvärdet undergått.

För övrigt röna ju åtskilliga av de affärsdrivande verkens avkastning påverkan av de förändringar, som den tekniska utvecklingen medfört. Om vi bortse från post-, telegraf- och telefonverken, där staten är ensam företagare och där trafiken kan sägas vara ganska likartad, äro övriga trafikmedel — och då framför allt järnvägarna — liksom andra företag utsatta för den konkurrens, som utvecklingen och den förändrade trafiken medfört. Om en järnvägslinje ena året är räntabel, kanske den det andra året lämnar sämre resultat. Det torde därför icke vara möjligt att uppdraga någon skarp gräns mellan det i statens järnvägar nedlagda räntabla och oräntabla kapitalet. Jag tror, att det är nödvändigt att se och bedöma dessa för de affärsdrivande verken upptagna lånemedel i sin helhet. För nya företag böra de strängt ekonomiska förutsättningarna provas. Vad låne- och understödsfonderna beträffar, tillgodose ju dessa helt andra ändamål och uppgifter och då framför allt att gagna de näringar och gynna de låntagare, som kanske i övrigt på den allmänna låne marknaden skulle hava en ganska svag ställning.

I översikten av nuvarande konjunkturläget, säger herr statsrådet, att det för näringslivet varit gynnsamt; endast beträffande jordbruket hava förhållandena varit något sämre. Skörden har sålunda ej givit så gott resultat som under de närmast föregående åren, och det har endast varit hö från vallar, som givit god skörd. Den övriga skörden har blivit under medelmåttan. Om man ytterligare tager hänsyn till att prisen på jordbrukets animaliska produkter, fläsk och kött, för närvarande äro så låga, att de nästan kunna jämföras med 1913 års priser — ja i vissa fall hava de fallit till och med något därunder — förstår man, att jordbrukets utöware trots de relativt goda skördeförhållanden,

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

vi under de föregående åren haft, har att brottas med rätt svåra ekonomiska problem. Härtill kanske i någon mån bidrager importen från en del andra länder på andra sidan Östersjön. Importen av kött och även av levande djur har under år 1927 då tillgången inom det egna landet var rätt så avsevärd, utgjort 6,977 stycken levande nötkreatur och 3,155,000 kg. kött. Detta har nog i någon mån bidragit till de tryckta priser, som åtminstone vissa tider varit rådande på den inhemska marknaden.

Se vi vidare på priserna på det smör, som från Sverige exporteras, skola vi finna, att vi i detta avseende ligga åtskilligt under vårt grannland Danmark och i vissa fall även under det på senare år på den engelska marknaden uppträdande Finland. Den svenska medelnoteringen, Manchesternoteringen, har för år 1927 varit 13.2 öre under den danska medelnoteringen för samma år. Detta betyder icke så litet. På de 18 $\frac{1}{2}$ miljoner kg. smör, som Sverige exporterat, gör detta omkring 2,500,000 kronor. Detta betyder åtskilligt ej blott för näringsens utövare utan även nationalekonomiskt sett. Jag hoppas därför, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, som visat stort intresse för jordbruksnäringen, skall vidtaga åtgärder för att undersöka, i vad mån de orsaker, som föranlett detta, skulle kunna avhjälpas. Lantbruksstyrelsen har för sin del beträffande smöret uttalat, att härtill bidrager ojämnheten i kvaliteten och tillförseln och i övrigt en del kommersiella förhållanden. Man väntar alltså, att herr statsrådet skall hava ögonen öppna för denna sak och göra, vad som möjligen kan göras.

I den nu föreliggande statsverkspropositionen har också föreslagits rätt avsevärd ökning i anslaget för egnahemsväsendet till befordrandet av bildandet av egnahem. Detta är ju i och för sig mycket lofvärt. Det kanske i någon mån bidrar till att avhjälpa den stora arbetslöshet, som trots allt är rådande. Huruvida det därvid är så lyckligt att fullfölja det förslag, som nu ligger utarbetat i kommittébetänkande med inrättande av en självständig styrelse för egnahemsärendenas behandling, är jag inte för närvarande i tillfälle att yttra mig om. Men det torde böra tagas i övervägande, huruvida det kan vara klokt att avkoppla de lokala myndigheternas sysslande med dessa ärenden. Inte blir det billigare med en sådan anordning och inte är det så säkert heller, att en central styrelse med råd och dåd bättre skulle kunna vara dessa nybyggare till tjänst än ett mera lokalt organ, som bör ha större förutsättningar därför.

I statsverkspropositionen har vidare förebådats en sänkning av järnvägarnas frakttaxor. Vid upprättandet av dessa taxor, bör man avväga dessa så att de ej onödigt tynga eller försvåra befraktningen av jordbrukets produkter. Järnvägsrådet synes hava blicken öppen härför, då dessa produkter till stor del äro av sådan beskaffenhet, att de kräva en ganska snabb befordran för att komma fram till konsumenterna i ett friskt och gott tillstånd, och då de dessutom måste uppsamlas från så många olika producenter och tillverkare, komma utövarna därigenom att stå i en något svagare ställning än vad kanske en stor sammanlutning eller en stor företagare gör i förhållande till befraktaren. Man bör därför vid utmätandet eller vid bestämmandet av dessa nya taxor verkligen se till att man på ett någorlunda rationellt sätt även tillgodoser befraktningen av jordbruksprodukter. Därvid bör man kanske inte så starkt som nu taga hänsyn till konkurrensen från motortrafiken, så att man t. ex. inom ett visst område eller zon håller mycket låga frakter för att sedan, när man överträder den och kommer in på längre avstånd, öka frakterna i allt för oproportionerlig grad. Detta är synpunkter, som jag vill förorda till beaktande vid de nya frakttaxornas utarbetande.

Skulle man sedan i övrigt taga en överblick av den föreliggande statsverkspropositionen, är det nog särskilt en punkt, som man inte kan undgå att fästa uppmärksamheten på. Det hade förebådats, att försvarskostnaderna så avse-

vårt skulle kunna minskas genom den nya försvarsorganisationens genomförande. När man nu finner, att dessa utfästelser i så liten grad kunnat infrias, kan det verkligen inte vara annat än med blandade och beklämnande känslor, man under förra hösten såg många av våra gamla ärevärdiga regementen indragas. Då kan man fråga: Har med denna reform det syfte nåtts, som man avsåg med densamma? Jag kan då förstå den resignationens pessimism, som från åtskilliga håll har givit sig till känna — vartill skall då detta tjäna? De personer, som kanske förordade särskilt den mera så att säga tekniska utrustningen av vår armé, finna nu, att här sker en sådan oerhört snabb utveckling även på detta område, att man inte kan följa med densamma beträffande anskaffandet av en maskinarmé utan att kostnaderna även för en sådan bli minst lika höga som för den organisation, vi tidigare haft. Jag förstår verkligen, att man då kan komma till sådana betraktelser: vartill skall då detta tjäna?

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Julin: Herr talman! Jag är smärtsamt medveten om, att jag har begärt ordet på en alltför framskjuten plats på talarlistan, men det är inte därför, att jag tycker, att det jag kommer att säga är så särskilt märkvärdigt och betydande, snarare tvärtom. Jag har nämligen valt den här tidpunkten och försökt erövra den här platsen på talarlistan inte precis i förhoppning, men dock i fullt medvetande om, att jag kommer att bli apelsintalare, d. v. s. kommer att få tala för tomma bänkar, och just det behöver jag som en illustration till vad jag närmast kommer att anföra. Sedan talesmännen för de tre stora oppositionspartierna ha haft ordet, är det på tiden, att kammarledamöterna få sin lunch, och det skulle då, säger jag, passa bra, om de toge den just under mitt anförande. Jag behöver, vill jag säga, det tomrum, som då uppstår, såsom en illustration till mitt anförande. Jag vill nämligen i all anspråkslöshet rikta en smula kritik mot den sidan av vårt politiska liv, över vilken vi själva härska. nämligen riksdagsarbetet. Jag finner det vara fullkomligt på sin plats vid detta tillfälle, då det ju gäller att överantvarda statsverkspropositionen till riksdagskvarnen, att se till, huruvida riksdagskvarnen mal på det sätt, som kan vara önskvärt.

Om jag nu till en början, när jag öppnar debatt på den punkten, slår ned på ställen, som litet var kommer att finna oviktiga, står det ju andra fritt att efter mig komma med djupare synpunkter på detta problem.

Tiden för våra plena kl. 11 f. m. har, tror jag man nästan kan säga, urminnes hävd, men jag tror, att det är många, som i likhet med mig funnit, att det medför icke blott en besvärlig utan också en mycket olämplig indelning av arbetsdagen. Riksdagen har bestämt icke riktigt följt med tiden på den här punkten. Att arbeta i ett sträck från kl. 11 till sent på middagen, som nu är fallet, strider mot våra matvanor, och det är rätt farligt, om arbete kommer i strid därmed. Förr var ena huvudmåltiden förlagd till kl. 9 på dagen och den andra vid 3-tiden eller kanske till och med tidigare. Nu finns det en hel del, som ännu ha sådana mattider, men de tomma bänkarna här visa, att dessa personer äro i minoritet. Den, som får ordet vid den här tiden på dagen, blir vad han än har att säga apelsintalare, ty de, som skulle vara hans åhörare, gå ut för att skala sin apelsin som numera inte är forna tiders enkla förfriskning, utan ett av dagens huvudmål. De tvingas ut för att intaga lunch. Jag hemställer, huruvida det inte vore lämpligt för att få en mera jämn gång på vårt arbete, att man inrättade detsamma efter våra måltidsvanor. Det gammalmodiga uttrycket apelsintalare säger i det här sammanhanget, att vi äro efter vår tid. Jag kan icke tro, att det finns något konstitutionellt hinder för, att vi på denna tid av dygnet, när de flesta önska eller måste vara ute, togo oss en paus.

Statsverkepro-
positionen.
(Forts.)

Jag säger detta, trots att jag är den förste att erkänna riktigheten i den invändningen, att för riksdagens arbete är det skäligen likgiltigt, om en talare i kammaren har åhörare eller ej. Det är, det erkänna vi alla, numera inte så, att tyngdpunkten av riksdagsarbetet är förlagt till plenum. Tyngdpunkten ligger i utskotten och kanslien. Men trots alltså att jag är medveten därom, håller jag ändå på, att det skulle vara lämpligt, att det funnes ledamöter härinne, särskilt en dag som i dag, då det inte gäller att besluta annat än i en jämförelsevis formell fråga. Då det, som sagt, inte huvudsakligen gäller att besluta utan endast att utveckla vissa synpunkter, kunde det vara lämpligt, att man vore närvarande. Det är ju nämligen så, att riksdagsarbetet även har en utåtvänd sida, och den utbreder sig just här i kammaren. Det är denna utåtvända sida, som förvanskas och blir ful av de tomma bänkarna. Jag tror, att detta skulle i någon mån förhindras, om icke arbetet enligt vår gamla arbetsordning tvingades in på tider, som i sin tur tvinga oss in i det läge, vi nu befinna oss i.

Jag vågade säga, att jag är den förste att medge, att det verkliga riksdagsarbetet inte försiggår här, och jag vågar upprepa det påståendet, att det för arbetets skull är likgiltigt, om en kammartalare har åhörare eller inte. Ett anförande i kammaren har ju en helt annan uppgift än att omedelbart påverka en åhörare. När sådana finnas någon enstaka gång, äro de, det tror jag vi allsammans erkänna, pliktskyldigast döva för alla argument. De äro döva för de goda argumenten, därför att dem ha de i sin egen arsenal, och för de dåliga, därför att de äro dåliga. Alla argument måste anföras *och de äro också anförda* förut, fastän på annat rum. Nej, ett anförande i kammaren har en helt annan uppgift än att omedelbart påverka. Det har till uppgift att förvandlas till pränt, att glida in i riksdagens protokoll och på den vägen påverka dels sinnen *på annat håll*, dels sinnen *en annan tid*. Dess uppgift är alltså att säkerställa för dem, som i en framtid vilja taga upp en fråga, som här behandlats, som fallit eller blivit löst på ett otillfredsställande sätt, med andra ord alla frågor, tillgången till de meningar och de argument, som vid frågans behandling voro gängse. Jag bortser nu alltså från det egentliga, varför vi komma samman här, nämligen för att fatta beslut och avge våra vota, och säger, att vad som är viktigt här i kammaren under riksdagsarbetet är protokollen och tidningsreferaten. De förra verka ett kommande år, de senare en kommande dag eller åtminstone en kommande stund. Jag skall tillåta mig att uppehålla mig litet grand vid de senare. Jag vill därmed icke säga, att tidningsreferaten äro viktigare än protokollen. De äro viktiga båda två, men tidningsreferaten äro viktigast för det, som jag nyss talade om, nämligen skönhetsintrycket av riksdagens utåtvända sida. Om tidningsreferaten enbart skulle lämna en bild av arbetet här i kammaren, skulle de ge en mycket ensidig bild av riksdagsarbetet, och man måste verkligen vara vår svenska press stor tack skyldig, för att den ingalunda enbart sysslar med våra förhandlingar här i kammaren, utan också på ett mycket erkännansvärt sätt söker att snabbt lämna meddelanden om vad alla de akter innehålla, som utan att synas passera genom våra händer. Men det kan å andra sidan icke förnekas, att vad vi föreha här i kammaren får en mycket dominerande plats i tidningsreferaten, och därför få dessa våra plena ett sken utåt att vara något mycket mera betydande för det verkliga riksdagsarbetet, än vad de förtjäna.

När folk i allmänhet talar om riksdagen och särskilt, då man kritiserar riksdagen och den kritiken lägges till grund för den mycket omtalade och ingalunda obefintliga parlamentsledan, är det egendomligt att säga, att i nio fall av tio — det är åtminstone min erfarenhet — är det just plenarsammanträdena, som man hakar upp sig på. Ingen har jag funnit vara så sakkunnig på riksdagsarbetet som den, som orkat hålla ut ett par timmar på riksdagsläktaren,

och ingen anser sig berättigad att uttala så stor besvikelse över sin representation som den, som någon enstaka gång blivit i tillfälle att från läktaren åhöra ett kammарplenum. Åhöra och åse. Det är just åsynen av det här rörliga vardagslivet i kammaren, som förvånar den oinvigde i så hög grad, och jag har funnit, att det hos mången lägger grund till en låg värdesättning av det arbete, som här presteras. Det hjälper icke mycket, att man vet med sig, att den värdesättningen är orättvis. Jag tror, att man måste böja sig för, att den är faktisk och försöka att i någon mån bidra till, att kammaren utåt visar en aspekt, som svarar mot det arbete, som verkligen försiggår här.

Jag skall be att få påpeka en liten detalj, som just ger belägg för att en viss, vad skall jag säga, grandezza i kammaren bidrar till att häva ett dåligt omdöme om oss. Förr, när alla omröstningar skedde med slutna sedlar och vi alltså tvingades att marschera runt presidiet, hörde jag många gånger läktarpubliken föraktfullt tala em det sorgliga i, att den fårscock, som trängdes där, överhuvud taget skulle ha något att säga till om. Sedan vi emellertid fått den öppna omröstningen och särskilt den del därav, som vi kalla för uppresning, har jag erfårit något rakt motsatt. Man finner nu den där ordningen, som uppresningen tvingar kammaren att iakttaga vid ett visst ögonblick, och särskilt den där gesten med massverkan, just när uppresningen sker, så att säga imposant.

Jag tror, att dessa två bilder tydligt kunna klargöra, vad jag nu sökt framföra, och jag skulle verkligen vilja fråga, om det inte vore lämpligt, att riksdagen förlade sina arbetsplena till en sådan tid på dygnet, att inte det här nödvungna intagandet av föda förorsakade en evakuering av kamrarna, som kanske med annan arbetsordning skulle kunna undvikas. Vi skulle kunna hålla våra plena mellan kl. 10—12.30 och sedan återvända hit efter en timme, alltså kl. 13.30, och fortsätta, till dess det blev tid för vår middag. Det är inte för mycket begärt, tycker man, att vi i våra plena lägga arbetet lika praktiskt som i utskotten. Det är naturligt, att man i fråga om plenum är litet mera traditionsbunden, än vad man är i utskotten på nedre eller övre bottnen, men jag tror, att då man har kastat bort så mycket av traditionella former här, är det onödigt att hålla fast vid en form för arbetet, som faktiskt är till hinder och skada.

Jag skall tillåta mig att såsom ett belägg för, huru mycket just arbetet i kammaren betyder för riksdagens anseende, referera vad en medlem av Svenska akademien för några dagar sedan yttrat till en tidningsman just i detta stycke. Han säger sig ha iakttagit, att från riksdagstribunen får man inte höra något nytt, utan vad man får höra därifrån är detsamma, som strax förut stått att läsa i någon tidningsledare. Som den vederhäftige man denne ledamot av akademien är, räknar han icke detta som ett fel hos riksdagen — argumenten äro ju icke outtömliga — utan som en förtjänst hos tidningarna, men han menar, att riksdagen bort taga konsekvensen av, att tidningarna äro så snabbfotade, och nöja sig med att tala mindre och icke traggla om — som han säger — vad som redan är sagt. Han finner nämligen, att det där tragglet är orsaken till parlamentsledan. Till och med denne vederhäftige kritiker ser alltså endast på den utåtvända sidan och bedömer vårt arbete bara efter våra paraddagar — på vilka numera icke längre någon parad äger rum. Inte ens han har alltså bemödat sig om att lägga märke till, hur på våra plenidagar argumenten icke anföras för att slåss med utan för att, som jag nyss sade, samlas och för att glida in i protokollen och där bli bevarade till framtida bruk. Det är nämligen så, jag upprepar det igen, ty det skadar inte, att det säges ut, att när frågorna hunnit hit till kammaren, måste alla argument redan vara framförda och framförda där, varest de kunna göra någon effekt. Men här i kammaren fångar man in dem. Här samlar man ihop dem, sätter dem på pränt och tager vara på dem med alla de resurser, som stå till vårt förfogande för detta ändamål: steno-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

grafer, maskinskrivare, sekreterare, sättare, tryckare, bokbindare, bibliotek och till sist bibliotekarier.

Det är nämligen på det sättet, att medan argumenten äro med ute i slagsmålen, är det ingen, som har tid att ta vara på dem. I utskotten föras inga diskussionsprotokoll, och det sätt, på vilket vi behandla de kanske allra främsta bärarna av argumenten, tidningsbladen, är, skulle man ju kunna säga, upprörande, om man inte visste, att det är nödtvunget att överantvarda dem till renhållningsverket, för att de inte alldeles skola kväva oss. Men i vårt bibliotek få vi så småningom en hel arsenal av argument, fakta och data för framtida bruk.

Jag kommer alltså nu fram till en annan sida av det egentliga riksdagsarbetet, och jag ber nu att få beröra just den punkt, jag hunnit till, nämligen riksdagsbiblioteket. För det inre, vad jag kallar det verkliga riksdagsarbetet, blir riksdagsbiblioteket därigenom, att det samlar våra protokoll och naturligtvis håller dem tillgängliga för oss, av en den allra största betydelse, som jag för övrigt nyss nämnde. Riksdagsbiblioteket har många andra uppgifter, men denna är av verkligt stor betydelse, och för min del skulle jag vilja våga det påståendet, att en av dess allra främsta uppgifter är det sätt, på vilket protokollet tagas till vara och ännu mer kanske det sätt på vilket dessa protokoll tillhandahållas oss och göras nyttiga för vårt riksdagsarbete. På just detta måste vi ställa mycket stora fordringar, ty därpå beror i hög grad, huruvida arbetet fortskrider tungt och långsamt eller lätt och effektivt. Vi vända oss ju också ideligen mot Kungl. Maj:t med anmärkningar om, att viktiga frågor komma alldeles för sent till riksdagen, och Kungl. Maj:t svarar minst lika förebrående, att om riksdagen inte toge så lång tid på sig för allt, som den skall företaga sig, skulle inga dylika anmärkningar kunna framställas mot Kungl. Maj:t. Allt som kan påskynda riksdagsarbetet måste därför stödjas, uppmuntras och om möjligt förbättras.

Jag drömmer bland annat om, att det skall vara möjligt att kunna förbättra vårt annars så ypperliga riksdagsbibliotek. Låt oss alltså ett ögonblick tänka på, huru dessa protokoll hållas oss tillhanda. De finnas tillgängliga i detta hus på ett femtiotal ställen, tror jag. Vi kunna knappast gå in i ett rum här utan att finna riksdagsprotokoll från de sista åren, naturligtvis därför att det är dessa, som närmast komma till användning. De äro prydligt ordnade, uppställda på hyllor och nummerade. Det är lätt att hitta i dem, och ett praktiskt register följer med varje års band. Ändock är jag icke nöjd. Det är nämligen på det sättet, att när man står uppe i vad jag nyss kallade slagsmålet, är det ofta mycket viktigt, att man, innan slagsmålet är slut, hinner få ut sin lilla knytnäve. Men man vågar icke slå till, förrän man är försedd med nödiga argument, och de kanske finnas i biblioteket just i dessa protokoll, som jag då hastigt behöver. Vad har en svensk riksdagsman att göra för att ur biblioteket få önskad uppgift om en riksdagsfråga? Han går fram till dessa rader av böcker och plockar ned de böcker, som handlar om denna fråga. Låt oss då utgå ifrån, att han har fullt klart för sig, vilket år det gäller. Han tager då först Kungl. Maj:ts proposition för det året, och den får han i sin hand ganska snart, men han vet därjämte, att det väckts motioner i samma fråga. Han tager då fram motionsbanden för första kammaren och naturligtvis också för andra kammaren. Sedan alltså frågan har lagts fram till riksdagens behandling, kommer sedan ett vederhäftigt utskottsutlåtande, kanske det viktigaste papperet av alla. Det blir nu fyra böcker, han måste ha. Sedan vill han ha reda på vad som sades i första kammaren och vad som sades i andra kammaren om denna fråga. Nu är jag uppe i sex böcker. Sedan skall han naturligtvis ha reda på vad riksdagen sade, när riksdagen återsände frågan till Kungl. Maj:t, riksdagens skrivelse alltså. Nu är jag uppe i sju band för att kunna få klart

för mig läget i en enda fråga under ett enda år. Nu kan man se här, hur jag fullständigt döljs bakom dessa packar — icke bara därför, att jag är liten, utan därför att högen är så stor. Man måste verkligen säga, att en riksdagsman, som skall söka reda på en sak på det här sättet, mera känner sig som en forskare än som en person, som går in på biblioteket för att hastigt få en upplysning.

Låt oss nu tänka på, hur en dansk riksdagsman gör, när han vill ha en sådan här upplysning. Han går likaledes till sitt bibliotek, och vi säga till exempel, att han skulle vilja ha vissa upplysningar om fiskerilänen. Jag tager den frågan därför, att jag har råkat få ett band, som rör densamma, i mina händer. Han vill alltså veta, hur det gått med fiskerilänen. De danska riksdagsmännen måste lika väl som vi känna till de olika åsikterna, Kungl. Maj:ts förslag, motioner, utskottsutlåtande och vad som sades i de olika tingen. De behöva precis lika många uppgifter som vi, men för dem finnas de tillgängliga i en enda bok, och riksdagsmannen tager därför ned blott ett enda band från hyllan. Det danska riksdagsbiblioteket håller naturligtvis protokollen tillgängliga på alldeles samma sätt som vårt bibliotek, men dessutom äro protokollen där styckade i olika sakter, så att om man, som jag nämnde, vill studera fiskerilänen, får man alla dessa uppgifter samlade i en enda bok, i stället för att man här måste samla ihop dem från sju olika ställen. Det vore ingen omöjlighet, att vårt bibliotek moderniserades i den andan. Det är en amerikansk metod, att man sprättar sönder ett antal protokoll för ett år och sedan delar upp samlingen dossiervis för att på detta bekväma sätt sedan ha handlingarna sakvis ordnade och tillgängliga. Min önskan är så mycket mindre en fordran, som kan vara olämplig att göra, som metoden redan är praktiserad i ämbetsverken, om det nu bara inte är under riksdagens värdighet att lära av Kungl. Maj:ts ämbetsverk. Man kan där få se sådana här små häften, där man just i sakgrupper har sammanfört riksdagshandlingarna för året och har dem lätt tillgängliga. Om jag slår upp t. ex. den bok jag har här framför mig, finner jag en liten kantrubrik »Lufttrafik», och under denna huvudrubrik finner jag sedan den kungl. propositionen, motionerna, utskottsutlåtandet, anförandena i kamrarna och riksdagens skrivelse för ifrågavarande år — alltsammans vad jag behöver.

Jag vill säga, att jag finner vårt bibliotek präktigt och ypperligt, men jag menar därmed icke, att det ej skulle kunna ytterligare förbättras. Jag vill fråga, huruvida icke en sådan präktig detalj som våra register också skulle i någon mån kunna förbättras. När man vill ha reda på en sak i riksdagens protokoll och följaktligen går till registren, har man ju dessa register från de föregående åren ingalunda samlade för en större följd av år tillsammans. Man måste, om man nu i år vill söka någonting från de senaste riksdagarna tillbaka till 1920 års riksdag, gå till sju olika årsregister för att finna de sökta uppgifterna. Beträffande tiden därförut är man ju hjälpt genom sammanförda tioårsregister. Och i varje fall är det *ett* år, för vilket man saknar möjlighet att nu överhuvud taget få några som helst upplysningar ur riksdagsregistren, och det är för år 1928. Vad finns det för anledning till, att man icke även för det löpande året har ett register? Jag tycker det vore en naturlig uppgift för ett bibliotek att tillhandahålla oss ett register, som kan ge oss besked om, hur långt riksdagens arbete på olika punkter har fortskridit vid vilket ögonblick som helst under riksdagen. Jag har hört, att det skall vara mycket svårt att få en sådan ordning till stånd, och har därför tillåtit mig att under en följd av år själv föra ett sådant register för att se, hur svårt det är. Jag medger, att det tar tid, men med de resurser, som stå ett bibliotek till förfogande, borde ju denna omständighet icke bereda så stora svårigheter som för en enskild riksdagsman, och där har man dessutom möjligheter att göra ett vida mer vederhäftigt register än det jag brukat tillhandagå mina kamrater med förr om åren.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Jag vågar till och med gå så långt som att säga, att våra tioårsregister mycket väl skulle kunna föreligga i konceptform tillgängliga för alla riksdagsmän omedelbart sedan de olika frågor, som skola införas i registret, äro behandlade. Det kan icke stöta på några större svårigheter, och det skulle underlätta riksdagsmännens och kansliernas arbete i synnerligen hög grad.

Jag riktar dessa uttalanden till dem, som anse sig kunna föra dem vidare. När jag alltså på detta sätt drömmer om ett löpande register för det pågående riksdagsåret har jag även klart för mig, att detta register skulle betyda ett maktmedel i våra presidiers händer, och ett mycket nyttigt maktmedel, tror jag. Det skulle ge dem möjlighet att på ett helt annat sätt, än vad nu många gånger är dem möjligt, följa arbetet inom utskotten och ge dem möjlighet att med den myndighet, de besitta, ingripa i och påskynda arbetet. Jag vet, att vår värdade talman, greve Hamilton, just har varit inne på denna tanke. Han har, det vet jag alldeles säkert, under en riksdag, och kanske det har varit så under flera andra riksdagar också, skaffat sig dagliga rapporter från utskotten. Det torde följaktligen icke alls vara olämpligt, att man i allmänhet finge dagliga rapporter om utskottens arbete in till någon riksdagens central, och det finns ju ingen annan central än våra presidier. Deras förmåga att ingripa tror jag redan är ganska stor, men den skulle givetvis vara ännu större med detta hjälpmedel till hands.

Det kan ju tyckas beröra småsaker, detta riksdagstekniska anförande, och jag är dessutom medveten om, att det varit bättre, om det kommit från ett mera tränat håll än mitt. Men jag har trots det vara riktigt att på denna punkt öppna en debatt för att undersöka, huruvida riksdagen icke i dessa stycken är något efterbliven och huruvida den icke till arbetets fromma skulle kunna slå in på i någon mån nya vägar.

Medan jag nu har ordet, skall jag begagna tillfället att även säga några ord på det gebit, som här i kammaren har blivit mitt. Det rör ett par tjänstemannafrågor, som på sista tiden har kommit att dominera inom vissa kretsar, och jag tror, att de äro av den principiella betydelse, att det kan vara lämpligt att med några ord vända sig till regeringen för att eventuellt få några upplysningar eller för att åtminstone lämna den syn på saken, som finns inom de kretsar jag närmast företräder.

Den s. k. behörighetslagen, som genomfördes i början av 1920-talet, krävde bl. a. att statsförvaltningens lönesystem byggdes om så, att man i stället för två skilda löneskalor, en för män och en för kvinnor, fick en enda löneskala, gemensam för manliga och kvinnliga befattningshavare. När denna förändring skulle genomföras, fruktade man nog ganska allmänt, att den skulle bli staten en dyr affär, ty staten hade lika litet som andra arbetsgivare underlåtit att använda sig av det lilla knepet att köpa den kvinnliga arbetskraften billigare än den manliga. Och när man skulle sätta stopp för detta genom behörighetslagen, var det ganska naturligt, att man trodde, att tillämpningen av lagen icke skulle kunna ske utan rätt stora kostnader.

En undersökning visade emellertid, att livet skapat ett slags rättvisa på denna punkt genom att lämna åt kvinnorna endast vissa arbeten, nämligen sådana, som kunde anses vara betalda redan med den lägre avlöningen. Sedan man gjort denna upptäckt, hade man endast att skjuta in de kvinnliga befattningshavarna på den plats i löneskalan, där de avlöningsbelopp funnos, som voro närmast lika deras gamla avlöningar. Och därmed hade man den gemensamma löneskalan färdig och fylld av befattningshavare, män och kvinnor om varandra, utan att det kostat staten egentligen någonting.

I glädjen över denna lyckliga lösning av de svåra ekonomiska frågor, som man väntat, vägrade statsmakterna att höra en del missljud, som gjorde sig förmånbara för varje annan lyssnare. Ty även om det visade sig, att mäns och

kvinnors arbete hade differentierats inom statsförvaltningen före behörighetslagen, så betydde ju detta icke, att det hade skett på alla punkter. Missljudet kom givetvis från det håll, där en differentiering av arbetet icke hade skett. Det kom dess bättre allenast från ett enda håll, men dess värre från en ganska stor kår; det kom nämligen från de kvinnliga posttjänstemännen, närmast de kvinnliga postexpeditörerna. När dessa skjutits in i skalan på den plats, som svarade mot deras gamla avlöningar, kommo de i den nya elfte lönegraden, under det att deras manliga kamrater, sedan de också skjutits in i löneskalan, kommo i den femtonde lönegraden. När nu av löneställningen följer även tjänsteställningen, så betydde alltså behörighetslagens ikraftträdande för de kvinnliga postexpeditörerna, att de blevo degraderade precis det antal tjänstegrader, som i framtiden skulle komma att skilja dem från deras manliga kamrater. Det hade av dem alla krävts samma kvalifikationer för att få inträde i postverket, de kvinnliga posteleverna hade suttit på samma skolvärdning som de manliga kamraterna och där fått underkasta sig samma fackliga utbildning. Men i det ögonblick behörighetslagen skulle skipa rättvisa och ge kvinnorna full jämlikhet med deras manliga kamrater, fingo de förra se sig nedflyttade fyra tjänstegrader under dessa senare. Det är klart, att detta skulle komma att medföra ett missljud, och redan vid 1925 års riksdag, då frågan om inskjutningen i denna nya löneskala avgjordes, var detta missljud tydligt förnimbart. Statsmakterna vägrade emellertid då att höra det, som jag nyss nämnde, i glädjen över att hela denna inflyttning blivit så billig. Men missljudet tog man ju inte bort. År 1926 var det där igen med förnyad styrka. Kungl. Maj:t hade då hunnit observera det och ansåg sig då icke kunna lämna det alldeles åt sitt värde. Vi fingo en proposition i saken, och resultatet blev, att dessa degraderade såsom ett soulagemang skulle få flytta upp ett steg — icke de fyra steg, som de blivit nedknuffade, utan ett steg.

Jag bör kanske här nämna, att när jag talar om dessa kvinnliga tjänstemän, talar jag inte om kvinnliga tjänstemän i postverket i allmänhet, utan om dem, som ha precis samma utbildning som sina manliga kamrater. Det gäller alltså icke senare tiders kvinnliga postexpeditörer, som ha lägre utbildning, kontorsbiträden, kanslibiträden och andra, utan dessa gamla kvinnliga postexpeditörer, som ha samma kvalifikationer som de manliga och för vilka man önskade skapa en övergångsbestämmelse, som skulle svara mot vad man krävde av dem, när de erhöles den befordran, som de hittills fått.

Frågan passerade riksdagen i vanlig ordning. Den kom inför statsutskottet, och statsutskottet tog upp frågan, eftersom ju även riksdagen på det sättet fått höra, att missljudet fanns, och ägnade den en stunds uppmärksamhet. Utskottet relaterar de rättsgrunder, på vilka de krav, som de kvinnliga tjänstemännen ställde, voro fotade; utskottet finner dem vidare fullkomligt riktiga, och så slutar utskottet med att säga, att »under sådana förhållanden synes den av Kungl. Maj:t föreslagna övergångsåtgärden att bereda nu i tjänst varande befattningshavare i nämnda tjänstegrader någon förbättring i deras löneställning vara ur billighetssynpunkt försvarlig».

Sedan alltså utskottet ordat om de rättsgrunder, på vilka kravet fotade sig och vilka utskottet finner vara riktiga, säger man, att man »ur billighetssynpunkt» skulle kunna ge dem en kompensation. Man blir något förvånad över den logiska kullerbytta, som ligger i detta resonemang, men man ser så småningom, att den behövs. Man har även fått en annan kår på halsen, nämligen de kvinnliga telegrafexpeditörerna, som icke hade att åberopa samma skäl som de kvinnliga postexpeditörerna för en befordran, men likvisst hade starka skäl att åberopa för en liten löneförhöjning. Och för att göra allt ordentligt på en gång tog man med dessa telegrafexpeditörer, för vilka frasen »billighetsskäl» då passade. Detta var år 1926.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

År 1927 hade man naturligtvis icke kunnat slå ned missljudet, då man ju icke löst frågan, utan endast låtit postexpeditörerna och telegrafexpeditörerna flytta upp ett pinnhål av helt andra skäl än för att ge dem betalt för de kvalifikationer, som man en gång krävt av dem. År 1927 fördes alltså frågan fram till riksdagen på grund av motioner, och behandlades på nytt av statsutskottet. Det var mycket naiva motionärer, som kommo tillbaka 1927. De visste precis, vilket svar de skulle få: När vi i statsutskottet har tänkt på frågan år 1926, så sätta vi oss inte ner och tänka på den 1927 också! Så svarade också statsutskottet. Det är nu inte något skäl, men i alla fall ett mycket vanligt argument. Det verkliga skälet för riksdagens ståndpunktstagande 1927 levererades emellertid under debatten, då statsutskottets ärade ordförande hr Kvarnzelius yttrade: »Den enda lilla haken, som här föreligger, är, att det kostar för mycket pengar att bifalla dessa motioner.» Han finner kraven grundade, men det finns en hake: de statsfinansiella skälen. »Det är olyckligt för dessa befattningshavare, att de äro så många, att kostnaderna skulle stiga till sådana belopp», o. s. v. Talare i debatten påpekade då, att om man nu underlåte att lösa denna fråga, och alltså på den enda punkt, där behörighetslagens ikraftträdande krävde en utgift för staten, icke offrade de medel, som erfordrades för att få den nya löneskalan rättvis, så måste dessa befattningshavare mot sin vilja och mot sitt eget verks sanna intresse gå bröstganges fram och kräva sin rätt till befordran efter samma grunder, som gällde för de manliga kamraterna.

Vad skulle då detta komma att betyda? Jo, de kvinnliga tjänstemän, som förut icke haft rätt till befordran, och följaktligen icke heller behövt taga förordnanden och skaffa sig meriter för högre tjänster, utan endast arbetat på sitt eget rutinarbete — där de i regel uppnått en betydande färdighet, som jag tror, att litet var kan vitsorda — de skulle alltså nu på gamla dagar tvingas att söka förordnanden på högre tjänster, sedan hela deras arbetsförmåga blivit tagen i anspråk just på detta slitande rutinarbete. Det är orimligt att på detta sätt komma till ett för verket nyttigt resultat, men det är den enda väg, på vilken man trots sig kunna komma fram till rättvisa, och därför har den också tillgripits. Detta har blivit ett för verket mycket beklagligt förhållande, och det har uppstått en schism, mycket naturligt för övrigt, mellan män och kvinnor, vilken slitit på tjänstemännens arbetskraft och arbetsförmåga på ett sätt, som måste betecknas såsom mycket olyckligt.

Kungl. Maj:t har sedan haft tillfälle att säga sitt ord i denna fråga, och det är just därför, som jag här vågar taga upp den till behandling. Jag finner nämligen, att den ståndpunkt Kungl. Maj:t intagit, icke bör få vara det sista ordet. Kungl. Maj:t har haft till avgörande ett besvärssärende, där utnämning av manliga tjänstemän blivit överklagad av kvinnliga sökande. Generalpoststyrelsen hade för sin del anfört, att vad verket behöver är ungt folk, som skall gå vidare, och icke kvinnor, som äro inriktade på ett visst, helt annat arbete. Kungl. Maj:t upphävde emellertid utnämningen för de manliga med en rätt lång och ingående motivering, däri bl. a. säges följande: »Innan nu berörda omläggning hunnit genomföras» — d. v. s. innan mäns och kvinnors arbete blivit differentierat på denna punkt, så att de kvinnliga få göra det arbete för vilket de ha betalt, och icke, som nu sker, utföra samma arbete som de manliga — »komma de nuvarande kvinnliga postexpeditörerna att i viss utsträckning få utföra arbete av samma art och svårighetsgrad som åtskilliga assistenter. Denna omständighet kan emellertid enligt min mening icke i och för sig berättiga dem till befordran, då den personliga löneförbättring, som vid 1926 års riksdag beviljades dessa befattningshavare, just avsett att utgöra kompensation i sådant hänseende.»

Ja, någon tänkte sig möjligen, att det skulle bli så, men riksdagen sade

icke så. Den passade på att höja upp avlöningen för de kvinnliga postexpeditörerna därför, att den måste höja den för de manliga telegrafexpeditörerna. Riksdagen tog helt enkelt icke alls ståndpunkt i den föreliggande frågan. Jag vänder mig alltså mot ett misstag av statsrådet. Det är så mycket mer beklagligt detta misstag, som det haft oanade konsekvenser inom postverket.

Kungl. Maj:t föreskriver i detta sammanhang, att de kvinnliga tjänstemännen skulle få sättas i tillfälle att visa vad de dugde till även i befattningar utöver sina egna. Det skulle alltså bli någon slags forcerad utbildning av dessa gamla damer, på det att de skulle bli beföringsfähiga. Det är onekligen en smula absurt. Kungl. Maj:t har själv tyckt det, ty Kungl. Maj:t säger, att det icke kan bli tal om, att de äldre skola komma med. Och när Kungl. Maj:t sagt, att de äldre icke kunna komma med, så blir det sedan generalpoststyrelsens sak att sätta gränsen. Vad menas i detta sammanhang med äldre postexpeditörer? Jo, säger generalpoststyrelsen, när den inbjuder till denna övningstjänstgöring, i regel komma kvinnliga tjänstemän, vilkas levnadsålder överstiger 35 år, icke att underkastas sådan prövning, varom här är fråga. Detta skulle sedan i sin tur betyda, att en kvinnlig postexpeditör, som är över 35 år, skulle för all framtid och trots all behörighetslag vara utestängd från befordran. Det är ju möjligt, att det för verket är nyttigt att så sker. Men då riktar jag den frågan till Kungl. Maj:t: Vilka åtgärder har Kungl. Maj:t tillgripit för att soulagera dem, som äro utestängda från varje prövning och sålunda aldrig någonsin kunna uppnå den avlöning, till vilken deras kvalifikationer berättiga dem? Ännu har Kungl. Maj:t icke yttrat sig på den punkten, och då jag befarar, att Kungl. Maj:t kanske icke är färdig, med sitt svar så snart, att det hinner komma under denna riksdags behandling, kommer jag för min del icke att underlåta att verka för, att denna för hela statsförvaltningen så viktiga principfråga motionsvis på nytt förelägges riksdagen och får möjlighet till ett lyckligt avgörande.

Det är också en annan tjänstemannafråga, vilken spänner över vidare vidder, som rullat upp sig under det senaste halvåret. När jag nu ser chefen för kungl. socialdepartementet närvarande i kammaren skall jag icke underlåta att framföra mina synpunkter i den frågan. Jag skall icke bli långrandig, men det är en viktig fråga, som jag har att ställa.

Vi ha sedan gammalt en punkt på alla tjänstemannaorganisationers program, som vi kalla för förhandlingsordning. Den frågan har nu utretts i Kungl. Maj:ts kanslier, och vid slutet av året ansåg statsrådet frågan ha kommit i det läget, att den icke längre borde hållas öppen. Kungl. Maj:t lade den ad acta; man ansåg, att den var mogen för att skrinläggas. Man hade då bl. a. som skäl därför den mycket välvilliga uppfattningen, att *de facto* ägde de svenska statstjänstemännen en förhandlingsrätt. Det finns icke något ämbetsverk, som vägrar sina tjänstemän denna rätt, eller i varje fall, tror jag man uttryckte saken, är det många ämbetsverk, som tillåta sina tjänstemän att när de så önska få förhandla med vederbörande styrelse i för tjänstemännen viktiga frågor.

Detta är också en art av förhandlingsrätt.

Ja, visserligen, men vad man begär är icke en förhandlingsrätt, som finns i dag, men som kan vara borta i morgon, utan en rätt, som man har, när man behöver den.

Vad är det man vill med denna förhandlingsrätt? Det är väsentligen två saker. Man vill, att tjänstemännen på ett helt annat sätt än nu skola få vara med i sitt verks förvaltning, att de skola få ett ökat intresse för tjänsten och därmed ökad tillfredsställelse, och vidare vill man ge verken »en möjlighet att under friare former och på ett förberedande stadium» — jag citerar nu ur en organisations yttrande i frågan — »av en frågas behandling inhämta råd

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

och upplysningar från personer, som äro förtrogna med rådande uppfattning hos personalen, varigenom många anledningar till kritik av företagna åtgärder kunde undanröjas».

Det är alltså icke endast för tjänstemännens del, utan även för förvaltningens del, som man anser det vara så viktigt, att en förhandlingsordning kommer till stånd.

I detta sammanhang har emellertid inträffat någonting, som på sitt sätt är farligare än det faktum, att Kungl. Maj:t har lagt ner frågan om förhandlingsordning — den kan ju nämligen tagas upp igen. Men i samband med denna förhandlingsordning har ofta påpekats, att tjänstemännen ju i sina lönenämnder äga ett slags instrument för förhandling, som icke är värdelöst för dem. De ha säte och stämma i dessa lönenämnder, och där ha de tillfälle att göra sina synpunkter gällande just på det gebit, som kanske är det allra viktigaste.

Detta är riktigt, om nämligen i dessa nämnder sättas in tjänstemän, eller rättare sagt sådana tjänstemän, som tjänstemännen anse vara deras representanter. Nu har Kungl. Maj:t på höstsidan haft tillfälle att visa sin goda vilja i detta stycke. Kommunikationsverkens lönenämnd förlorade nämligen genom greve Hamiltons utnämning till generaldirektör i telegrafverket den representant, som tjänstemännen haft i honom. Hans suppleant var postmästaren i Uppsala Petrelius. Postmästare Petrelius intar i tjänstemannavärlden en alldeles särskild ställning. Han är ordförande i en mycket stor tjänstemannaorganisation, han har vid flera tillfällen utsetts som tjänstemännens talesman i olika frågor, och han har varit ledare för den stora sammanslutningen Trafiktjänstemännens riksförbund. Han var just den man, som tjänstemännen önskade skicka fram efter greve Hamilton, och man fann det mer än naturligt, att han som hittillsvarande suppleant borde ha ryckt in i dennes ställe. Men vad gör regeringen? Den låter hr Petrelius och därmed tjänstemännen stanna utanför kommunikationsverkens lönenämnd och sätter dit en ny representant för förvaltningsintresset, i stället för att låta tjänstemännens representant rycka in på den ordinarie platsen. Jag frågar, om icke detta regeringens steg är så uppseendeväckande, att man kan hoppas, att det endast är en provisorisk åtgärd, vidtagen av orsaker, som jag icke känner till, och att regeringen i själva verket är böjd för, att, när den nye representantens uppdrag den 1 juli utgår, vidtaga en förändring därhän, att tjänstemännens representant får rycka in.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Hur mycket som än må kunna invändas mot detaljer i det föreliggande budgetförslaget och mot de dispositioner regeringen har tänkt sig i enstaka punkter, tror jag, att ingen skall kunna vilja på verkligt allvar bestrida, att statsverkspropositionen i år liksom de närmast föregående åren utgör ett glädjande vittnesbörd om den fortgående förbättringen av vårt finansiella läge. Orsaken till denna förbättring är enligt min mening tvåfaldig. Å ena sidan måste den tillskrivas den, trots allt vad man må säga om motsatsen, försiktiga och omtänksamma hushållning med statens medel, som kännetecknat de svenska regeringarnas och riksdagarnas politik alltsedan inträdet av den stora deflationsprocessen 1920—1921. Särskilt om vi jämföra Sverige med en del andra länder, tror jag icke man kan förneka riktigheten av vad jag nu har sagt om försiktigheten i svensk finanspolitik. Vi ha nu de senaste åren fått njuta fördelarna av den återhållsamhet med statsutgifterna, som visades under de gångna svåra åren. Ej minst gäller detta den nuvarande regeringen, som haft förmånen att få skörda vad dess företrädare under medverkan av dess eget parti och andra partier i riksdagen sått.

Å andra sidan har onekligen en betydande allmän förbättring skett i landets ekonomiska läge under de senare åren. Jag kan inte alls dela den, jag vill nästan säga, obligatoriska pessimism, som den förste ärade talaren i debatten gjorde sig till tolk för. Det är inte nyttigt att se för optimistiskt på förhållandena, men det förefaller mig ej heller vara till något gagn att år efter år ständigt se allting i svart. Vi ha verkligen kommit så långt, att det kunde vara önskvärt att taga i med större optimism på alla områden och försöka vinna vad som verkligen är möjligt att med en ordentlig ansträngning vinna. Vissa näringsgrenar ha efter kristidens stillestånd arbetat sig upp till och passerat långt förbi förkrigstidens försäljningssiffror. Andra ha icke varit så lyckliga, men befinna sig dock i en lovande utveckling. En mindre del — särskilt järnindustrien — har visat sämre resultat, men det torde knappast kunna förnekas, att även denna industri om några få år skall ha funnit ett jämviktsläge, som icke är alltför oförmånligt ur landets synpunkt, blott den normala saneringen får pågå ostörd av nervösa offentliga ingripanden. Den internationella handeln har visat för Sveriges del synnerligen gynnsamma resultat under de senaste åren. Jordbruket har tyvärr — däri ger jag den förste ärade talaren rätt — lidit mycket av den ogynnsamma väderleken föregående år, men ej ens denna motgång för vårt ekonomiska liv har förmått alldeles dämpa den ton av hoppfullhet, som gått genom landet under det senast förflutna året.

Jag har ansett det vara skäl att framhålla dessa allbekanta fakta, eftersom de ge mig anledning att erinra om vad som skedde här i riksdagen för sju år sedan. 1921 hade den då sittande regeringen låtit förleda sig av näringsidkarnas bittra klagan — deras läge var under deflationskrisen verkligt fruktansvärt — att framlägga proposition om en väsentlig förhöjning av skyddstullarna. Man kan nu tydligt skönja, vid jämförelse med andra länder, att ett bifall till regeringsförslaget 1921 skulle varit en stor olycka för svenska folket. Det välstånd nationen för närvarande åtnjuter, den uppblomstring av handeln, som i så hög grad bidragit därtill, skulle varit otänkbara, om staten hade försvagat förutsättningarna därför genom att bygga på den redan förut höga tullmuren kring vårt land.

Det är sant, att den relativt ljusa tavla Sveriges ekonomiska och finansiella läge erbjuder har en ful fläck — den alltjämt svåra arbetslösheten, särskilt bland de yngre årsklasserna. För min del är jag livligt övertygad om, att det enda effektiva botemedlet mot detta onda består i en ökad produktion. Villkoret för en sådan är emellertid, att i första rummet Europa, men även andra världsdelar skyndsamt avskaffa de hinder för det fria utbytet av varor, kapital och människor, som efter kriget ha upprests mellan nationerna. Det finnes i alla länder en av höga priser och brist på rörelsefrihet undertryckt efterfrågan på varor och kapital, kapital i form av maskiner och andra dylika av människor frambragta produktionsmedel. Sämst står det nu till i de länder, som infört statsmonopol och prohibitiva tullar. Ökad rörelsefrihet skulle släppa denna efterfrågan lös och skapa förutsättningar för en stegrad produktion både inom industrien och inom jordbruket. Om herrarna i detta hänseende inte vilja sätta tro till mig, som ofta har fått uppbära den både i riksdagen och utanför den tungt vägande förebräelsen att vara en teoretiker, så ber jag att få hänvisa till vad det praktiska livets män, de inom industrien och handeln och dess organisationer sysselsatta, själva kommit till för resultat. både vid den ekonomiska världskonferensen i Genève och vid den internationella handelskammarkongressen i Stockholm, vilka bägge höllos under förlidet år. Det är väl ingen som på allvar vågar bestrida, att industriidkarnas, finansmännens och handels främste, när de kommit tillsammans för att — efter flera års aktgivande på den ekonomiska utvecklingen — föreslå botemedel mot det onda, varav världen för närvarande lider, så fullständigt skulle ha fel-

Statsverkspropositionen.

(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

bedömt situationen, att de föresloge något, som skulle skada deras egna näringsutveckling. Jag tror, säger jag, att man kan lita på, att dessa näringsrepresentanter, som ha ingående diskuterat frågorna och som ha överblick över marknaden, äro fullt i stånd att bedöma sin egen fördel. Med industriens och handelns på fri marknad och ökad omsättning fotade blomstring följer emellertid, såsom all erfarenhet visar, behov av ökat antal arbetare och därmed också stigande levnadsstandard både för dem och för livsmedelsproducenterna, d. v. s. jordbrukarna.

Den viktigaste politiska uppgiften i vår världsdels samtliga länder består i att riva de ekonomiska skiljemurarna mellan staterna och därmed sätta duglighet, arbetsamhet och framåtanda i högsätet i stället för den kortsynta, monopolistiska anda, som genom protektionistiska åtgärder vill förbehålla utvecklingens frukter åt vissa mindre grupper inom befolkningen, nämligen de grupper, som arbeta för hemmamarknaden — folk på alla stadier av produktionen, både industriidkarna själva och deras anställda — men som lämna åt de stora och särskilt för Sveriges del livsviktiga exportnäringarna att bära upp blomstringen inom denna mindre del. Det är nu min bestämda mening, att Sveriges företagsorganisatörer, tekniker, jordbrukare och lönearbetare, för att nu ta det oss närmast till hands liggande exemplet, säkerligen äro i stånd att motsvara mycket högt ställda förväntningar, om det gäller att begagna det väldiga fält för ökad avsättning, som ett ekonomiskt enat Europa skulle erbjuda.

Huruvida den nuvarande svenka regeringen fullt klart har uppfattat innebörden av det arbete, som nu har begynts för att med hjälp av ökad ekonomisk rörelsefrihet höja de europeiska folken upp ur de nuvarande svårigheterna, synes mig vara rätt tvivelaktigt. Jag har ingenting att invända mot den hållning de av regeringen utsedda ombuden vid Nationernas förbunds församling i höstas intogo till den ekonomiska världskonferensens resolutioner eller mot den principiella innebörden av regeringens offentliga deklARATIONER i detta hänseende, men direktiven för den nyss på handelsdepartementets föredragning tillsatta nya tullutredningen förefalla mig minst sagt egendomliga. Det finnes nämligen i dem icke ett enda tonfall, som bådär något nytt och betydelsefullt. Aktstycket gjorde på mig intryck av att vara författat av en ängslig vågmästare, som genom att på grammet avväga frihandel och protektionism mot varandra framför allt ville undvika att visa landet, på vilken sida han själv står. Om meningen härmed vore att uppskjuta ståndpunktstagandet till efter valen i höst i syfte att efteråt sluta sig till den handelspolitiska riktning, som då vinner seger, kunde man förstå detta döljande av den egna ståndpunkten. Men så kan väl icke en svensk regering tänka? Det vore verkligen hemskt, om den gjorde det, och jag vill inte på något vis förutsätta detta. För min del kan jag ej besvara den uppställda frågan utan bara spörja: Var står regeringen i handelspolitiskt hänseende? Varför har den underlåtit att hissa rena färger? Skulle man nu döma efter de visserligen mycket fåtaliga *gärningarna* på handelspolitikens område, så hade man anledning till ganska allvarliga farhågor. Exportförbudet på järnskrot kort tid innan landet gick att förhandla om en internationell traktat angående upphävandet av alla export- och importförbud av ekonomisk innebörd, synes mig icke vara någon lycklig gest. Jag skall inte alls tala om den reaktionära främlingslag, som regeringen förra året genomdrev. Dess obehagliga följder ha väl knappast ännu hunnit visa sig, men de komma inom de närmaste åren att framträda, om rättelse ej sker i tid, i form av en relativ sänkning av landets välstånd.

För Sveriges anseende och välfärd skulle det vara mycket gagneligt, om regeringen nu varit färdig med åtminstone några små steg i riktning mot Genèvebesluten i våras. Vi ha i vår tulltaxa gott om tullsats, som icke tjäna

annat ändamål än att vara drivhusfönster över karteller och truster, vilka ut-suga jordmänen, d. v. s. allmänheten. Vi ha andra tullar, vilka äro direkt hinderliga för vederbörande närings utveckling. Låt oss blott tänka på smörtullen, som hindrar landet att upparbeta en större export av fullt betalt förstklassigt smör! Finnes det verkligen något skäl för de svenska jordbrukarna att bara på grund av efterverkningarna av gammal politisk propaganda nöja sig med lägre pris på sin förstklassiga vara än vårt södra grannland kan uppnå? Orsaken till det lägre priset ligger, så vitt jag kan se, så gott som uteslutande i att tillförseln till den engelska marknaden av svenskt smör blir mycket ojämn på grund av omöjligheten att vid behov importera billigt ersättnings-smör för att hålla utförseln jämn. Alla sakkunniga på den utländska marknaden, som jag talat med, ha erkänt, att denna tankegång är riktig.

Några åtgärder av nu antydd art ha åtminstone icke bebådats i trontalet, som annars upptog åtskilligt smått och gott. Men regeringen kommer kanske med något längre fram, trots det orakelmässiga sätt, varpå handelspolitiken diskuterats i direktiven för tullutredningen?

Vad som mest av allt förvånar mig i statsverkspropositionen är emellertid regeringens järnvägspolitik. Sedan min värderade förman, herr kommunikationsministern, på flerfaldiga sätt visat, att han fullt inser den fara för undergång genom konkurrens från motortrafiken, inför vilken ett stort antal enskilda järnvägar här i landet stå, och sedan han icke vågat åläggas dessa banor den ringaste taxeminskning, kommer han nu och föreslår ytterligare utvidgning av landets järnvägsnät, och det till på köpet i trakter, där man redan på förhand med den största bestämdhet vet, att banor varken kunna bära sig eller göra någon verklig nytta för landets ekonomiska liv.

De banor, som nu föreslås i övre Norrland, äro så hopplösa ur trafiksynpunkt som gärna är tänkbart. En försvinnande liten grupp människor kan använda dem, och till på köpet bringar denna lilla användning trafikanterna ingen nämnvärd fördel. Genom praktisk erfarenhet är redan bevisat, att den långa och dyra Jokkmokkbanan — angående vars fördelar man i den politiska diskussionen spänt befolkningens förväntningar till det yttersta — blivit en fullständig besvikelse. Nu tänker regeringen gå vidare utan att ens låta denna erfarenhet bli tillräckligt känd av befolkningen i de trakter, fortsättningen av det felkalkylerade företaget skall genomlöpa. Om det nu är så, att Inlandsbanan är nödvändig ur fjärde huvudtitelns synpunkt, så varför icke utsäga detta rent och klart, utan i stället bygga på fiktionen, att denna bana skall få ett ekonomiskt värde för landet? Riksdagen har, såvitt jag känner, ganska klart givit uttryck åt uppfattningen, att statens järnvägar böra skötas affärsmässigt. Det är emellertid icke, det bör sägas här, ens någon smula affärsmässighet i att lägga fjärde huvudtitelns eller andra huvudtitlars utgifter på statsbanan. Det går icke, att riksdagen den ena gången efter den andra mot statsbaneledningens vilja belastar den med byggande av nya linjer, i synnerhet då man vet, att de årligen komma att tillskynda statsbaneaffären hundratusentals kronor i driftförlust, utom det att de icke ge någon ränta på anläggningskapitalet. Naturligtvis kunna statens järnvägar lika litet som något annat verk föreskriva vad riksdagen får göra eller icke göra. Statens verk ha endast att lojalt böja sig för och utföra statsmakternas beslut på bästa sätt. Men riksdagen gör oklokt i att med vett och vilja ådraga ett statsföretag förluster på grund av motiv, som icke angå vederbörande företag, och samtidigt fordra affärsmässighet av detta företag. Det riktiga tillvägagångssättet är att, om sådana banor som de föreslagna ovillkorligen av politiska skäl måste byggas, med skattemedel täcka de löpande förlusterna på deras drift. Från statsverkets synpunkt betyder det visserligen intet, om en politisk järnvägslinjes förluster redovisas på det ena eller andra sättet, men första villkoret för affärs-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

mässighet är, att utgifterna redovisas på rätt konto. Detta stämmer också med riktiga principer för budgetuppställning. Skulle riksdagen i år besluta byggandet av de föreslagna bandelarna, så bör regeringen i nästa års budget på rätta huvudtitlar upptaga tillräckliga anslag för att täcka statens järnvägars årliga förlust på dylika banor. Det går ju an att börja med bandelen Jokkmokk—Porjus, som med nuvarande trafiktäthet kommer att orsaka en jätteförlust.

I samband med frågan om statsbanepolitiken kan jag inte underlåta att i likhet med andra ärade talare här i dag vidröra ett annat spørsmål, nämligen frågan om järnvägen Jönköping—Ulricehamn. Såvitt jag är riktigt underrettad, har intresset för denna järnväg i hög grad svalnat i de berörda trakterna, och den enklaste kalkyl måste säga, att den under inga förhållanden kan komma att bära sig bättre än ett stort antal av de nu konkursmässiga enskilda järnvägarna i Sverige. Varför skall man då slå in på en väg, som leder till, att denna bana till sist måste fullbordas med hjälp av anslag från staten? Såvitt jag kan se, har det fackförbund, som har förklarat denna bana i blockad, gjort samhället verklig nytta, vilket borde erkännas även av dem, som i vanliga fall ställa sig högst tvivlande till blockadpolitiken och särskilt till politiken att blockera nödhjälpsarbeten.

Även något annat i regeringens järnvägspolitik, som redan en föregående talare har berört, nämligen fraktnedsättningen å statens järnvägar under en ekonomisk nivå i syfte att främja industrien, bör betraktas med mycken tvekan och misstänksamhet från riksdagens sida. Jag skall för min del be att få se närmare på projektet, vilket jag ännu inte hunnit göra, innan jag tar bestämd ståndpunkt därtill, men redan själva idén gör mig ytterligt tveksam. Jag frågar mig först och främst, liksom herr Möller: Varför skola just de företag, som ligga utmed statsbanorna, gynnas framför dem, som måste skicka sina varor med privatbanor? Jag erinrar om, att ungefär 70 % — om jag inte tar miste — av järnindustrien ligger vid enskilda järnvägar. Eller är det kanske — jag beklagar, att jag icke trängt in i saken för att själv kunna besvara frågan — regeringens avsikt att också sänka privatbanornas taxor i motsvarande grad? Att gå ned med privatbanornas frakter ända ned till statsbanornas kan väl icke ifrågasättas, om det är meningen, att några privata järnvägsföretag skola finnas kvar här i landet vid utgången av 1930. Vore det icke nyttigare för industrien att få understödet exempelvis i form av en direkt skattelindring i stället för en högst ojämnt och orättvist verkande taxenedsättning på statsbanorna, som med hänsyn till kostnaden för de järnvägar, riksdagen har beslutat anlägga, och den lönenivå, som riksdagen har godkänt för statsbanornas anställda, icke kan betraktas annat än som en statssubvention?

Ja, vad jag här har anfört är tillsvidare, som herrarna ha hört, endast i huvudsak frågor. Jag intresserar mig mycket för att få dessa frågor besvarade, och jag skulle vördsamt vilja anhålla, att denna kammars ledamöter i vederbörande utskott ville mycket noga granska dessa spørsmål, innan utskottet gå att fastställa sin ståndpunkt till det ena eller andra problemet. Framför allt, mina herrar, se på järnvägspolitiken i de olika former, som jag här har berört!

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman, mina herrar! Det är ganska naturligt, att en riksdagsman, som varit departementschef, efter frånträdan av sitt ämbete gärna gör sin efterträdare till skottavla för sin kritiks pilar. Det ligger i sakens natur. Herr Möller har också i överensstämmelse med denna regel riktat en del anmärkningar mot mig, som är hans efterträdare. Herr Möller torde då också finna det ganska naturligt, att jag i den situatio-

nen försöker att, så långt det går, reda mig mot angreppet genom att ställa den frågan till honom: Hur gjorde herr Möller själv, då han var socialminister?

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Jag vill besvara den frågan genom att hänvisa till en situation, som inträffade vid 1925 års riksdag. Herr Spångberg m. fl. talare i andra kammaren hade under remissdebatten angripit regeringen och särskilt herr Möller för hans arbetslöshetspolitik. Herr Spångberg hade talat om »en avskyvärd arbetslöshetspolitik, där staten försöker vältra över hela arbetslöshetsbördan på de små, mindre bärkraftiga kommunerna» o. s. v. I förbigående vill jag säga, att jag naturligtvis inte för övrigt vill jämföra den kritiken med herr Möllers. Hur svarade herr Möller på dessa mycket skarpa anmärkningar? Jo, han svarade som följer: »Jag vill då erinra, att den föregående regeringen uppdrog åt en kommitté, bestående av arbetslöshetskommissionens ledamöter, att utreda frågan och om möjligt utarbeta förslag, varigenom de understöd, som skulle utgå genom en arbetslöshetsförsäkring, kunde ersättas eller åtminstone kompletteras även med anvisning av arbete åt arbetslösa. Jag vill nu spörja dem, som anse det såsom en försummelse från regeringens sida, att den icke givit ett bestämt löfte om att arbetslöshetsförsäkringen skall komma fram från regeringens sida redan vid denna riksdag, om de verkligen skulle ansett det vara ur synpunkten att främja arbetslöshetsförsäkringen klokt och förnuftigt att framlägga ett förslag, innan ett resultat av denna kommittés arbete föreligger? Det öde, ett sådant förslag skulle röna i riksdagen, känner en var, det skulle helt enkelt avvisas. Ännu föreligger icke något resultat av denna kommittés arbete. Om det kan komma att föreligga i så god tid, att proposition kan avlåtas i arbetslöshetsförsäkringsfrågan till denna riksdag, därom kan jag icke för närvarande bestämt yttra mig, men jag tror icke, att utsikterna äro synnerligen ljusa. Det betyder på intet sätt, att regeringen för sin del skulle önska ett undanskjutande av lösningen av denna i vårt parlamentariska liv mycket, mycket gamla fråga. Tvärtom är det självklart, att regeringen har sin uppmärksamhet fäst på saken och ingenting hellre skulle se än att den kunde redan i år framlägga förslag i frågan. Men av de praktiska och politiska skäl, som jag förut berört, är det möjligt, att frågan likväl måste undanskjutas till en kommande riksdag.»

Jag kan göra så gott som alla dessa ord till mina egna. Herr Möller åberopade befintligheten av en av den näst föregående högerregeringen tillsatt kommitté. Jag åberopar den fortvarande existensen av en kommitté, som tillsattes av den föregående socialdemokratiska regeringen. Skillnaden i mitt besked skulle egentligen endast bestå däri, att denna av den socialdemokratiska regeringen tillsatta kommission med säkerhet, enligt vad jag nu vet, inte torde bli färdig med sitt förslag så tidigt, att regeringen kan framlägga förslag i ämnet vid denna riksdag.

Herr Möller yttrade vidare i 1925 års remissdebatt: »Vad den aktuella arbetslöshetspolitiken beträffar, så är det nog bra att klaga över de arbetslösas behandling och att särskilt framhålla, hur liten den hjälp är, som för närvarande lämnas, jämfört med behovet av hjälp.» I anslutning till detta riktade herr Möller sedan en lindrig förebråelse mot de arbetslösa, därför att de inte anmälde sig ordentligt. Han sade: »Det kan icke bero på någon försummelse från arbetslöshetskommissionens sida, utan det måste bero på försummelse av de arbetslösa själva.» Och sedan yttrar han vidare, att »framställningar till arbetslöshetskommissionen skola gå genom de kommunala arbetslöshetskommittéerna. Reglerna äro en gång uppdragna för hur sådana ärenden skola behandlas. De arbetslösa skola gå till arbetslöshetskommittén i sin ort, vilket med eget yttrande skall överlämnas framställningen till arbetslöshetskommissionen.» I detta avseende vill jag säga, att jag kanske inte är fullt så noga

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

som herr Möller, utan att jag mottagit klagomål utan att de passerat arbetslöshetskommittéerna.

Vidare yttrade herr Möller: »Det finnes icke tvivel om, det tror jag man lugnt kan försäkra, att regeringen önskar, att *en human arbetslöshetspolitik* skall bedrivas.» I det stycket vill jag tillfullo instämma med min ärade företrädare.

Jag vill i samband härmed erinra, att när riksdagen här i fjol debatterade arbetslöshetsproblemet, så uttalades åtskilliga önskemål. För min del förklarade jag, att enligt min mening i vissa avseenden modifikationerna i den förut rådande arbetslöshetspolitiken kunde vara önskvärda. Härutinnan antyddes för det första större hjälp åt kommunerna och särskilt åt de ekonomiskt mera hårt ansatta kommunerna, så att i svårare fall dessa kommuner kunde få större bidrag av statsmedel. Det andra önskemålet var, att eventuella ojämnheter vid fastställande av ackorden med nödhjälpsarbetarna avhjälpes. Det tredje önskemålet var, att nödhjälpsarbetarnas bostads- och inkvarteringsförhållanden förbättrades, och det fjärde och kanske viktigaste var, att antalet till förfogande stående arbetsplatser väsentligt ökades. I överensstämmelse med vad jag då uttalade och i överensstämmelse med, såvitt jag kunde finna, den mening, som rädde inom riksdagen, har jag under tiden därefter gång efter annan hört mig för hos arbetslöshetskommissionen, hur dessa önskemål kunna uppfyllas, och jag är glad över att kunna förklara, att jag på min förfrågan fått det beskedet — särskilt under de senaste månaderna — att arbetslöshetskommissionen i alla avseenden ställt sig mina och riksdagens önsknin-
gar till efterrättelse.

Jag skall icke ingå i detaljer beträffande de tre förstnämnda frågorna, men beträffande den sista frågan, om antalet till förfogande stående platser, har jag här en alldeles färsk rapport framför mig. Enligt denna rapport utgjorde antalet platser vid statsarbetena under december månad 1926 3,259, men i december 1927 hade de gått upp till 4,174, således en avsevärd ökning. På samma gång hade antalet platser vid de statskommunala arbetena, vilket i december 1926 utgjorde 3,862, den sista december 1927 gått upp till 5,086. Denna ökning i antalet platser hade åstadkommits, utan att arbetslösheten väsentligen hade ökats. För övrigt ber jag till denna rapport få tillägga, att enligt vad jag muntligen inhämtat, kommissionen är i tillfälle att under innevarande januari månad med ytterligare tusen platser öka det disponibla antalet platser vid statsarbetena, och kommissionen är av den mening, att under februari månad antalet platser vid statsarbetena skall uppgå till 6,000, vilket torde överstiga vad kommissionen varit i stånd att uppvisa under något av de närmast föregående åren.

Då jag tyckte mig finna, att herr Möller försökte leva en smula högt på arbetslösheten, har jag velat meddela detta till mitt försvar, och jag vill med det sagda visa, att jag icke saknat intresse för att med de medel, som för närvarande stå till förfogande, bekämpa och motarbeta arbetslösheten.

Herr Möller klandrade vidare, att regeringen icke vågade eller orkade att fortsätta arbetet med reformering av sjukförsäkringen. Herr Möller sade, att åtminstone den fjädern i hatten borde regeringen sökt att förskaffa sig. Jag vill i anledning härav erinra om, vad som skedde i fjol. Dels för att möjliggöra en reform av pensionsförsäkringen och olycksfallsförsäkringen och dels och i ännu högre grad för att åstadkomma en reform och förbättring av sjukförsäkringen framlade regeringen i fjol proposition med förslag till åtskilliga förändringar i det frivilliga sjukkasseväsendet. Oaktat detta förslag var i full överensstämmelse med den plan till reform, som av riksdagen år 1926 enhälligt godkänts, blev förslaget av riksdagen förkastat, d. v. s. första kammaren antog men andra kammaren avslag det. Denna utgång be-

rodde till väsentlig del på den avvisande hållning, som intogs av en god del av herr Möllers eget parti. — Vilken ställning herr Möller själv intog till förslaget känner jag icke till, då han ju icke deltog i diskussionen.

Stateverkspropositionen.
(Forts.)

Då riksdagen så nyligen som i följt avslagit detta förslag till reformering av sjukförsäkringen tror jag för min del, att det icke skulle vara någon idé med att komma tillbaka med samma förslag i år. Man kan nämligen icke gärna antaga, att riksdagens medlemmar skulle ha ändrat mening på så kort tid. Oaktat jag för min del beklagar detta, då jag anser, att en reform av sjukförsäkringen är önskvärd, och oaktat jag skulle önska, att det vore möjligt att även reformera olycksfalls- och pensionsförsäkringen, ser jag icke någon utväg att för närvarande kunna göra detta, utan jag menar, att den saken tills vidare måste vila.

I detta sammanhang vill jag säga, att jag tror det vara möjligt att för en rätt avsevärd tid framåt åstadkomma förbättringar i sjukförsäkringen och att även tills vidare skapa en hållbar och bättre grund för de andra försäkringsgrenarna på den frivilliga sjukförsäkringens väg. Jag vet emellertid, att just det parti, herr Möller tillhör, redan visat ansats till att föra upp på programmet frågan om obligatorisk sjukförsäkring. Jag erkänner gärna, att den obligatoriska sjukförsäkringen i flera avseenden är att föredraga framför den frivilliga. Men jag vill erinra om, att man i Danmark kommit ganska långt med den frivilliga sjukförsäkringen. Det är för övrigt omöjligt att se bort ifrån, att det sista kommittéförslaget här i landet om obligatorisk sjukförsäkring gick löst på en kostnad för staten av icke mindre än 37 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor om året, om jag icke missminner mig, d. v. s. en kostnad, som i det närmaste är lika stor som statens nuvarande kostnad för pensionstillägg enligt pensionsförsäkringslagen. Jag antager, att herr Möller är ense med mig om, att när det gäller dessa saker, det icke är nog med att önska och föreslå höga belopp åt dem, som äro i behov därav, utan att man också måste ha klart för sig, huru man skall kunna taga ut kostnaderna.

Så vitt jag kan se, är frågan om en utredning rörande en fullständig revision av socialförsäkringen ännu icke mogen. Detta utesluter icke, att vissa förbättringar av den sociala försäkringen kunna genomföras och vissa luckor kunna utfyllas omedelbart. I det avseendet har herr Möller erinrat om, att det i år framlagts proposition om avskaffande av den s. k. karenstiden i den obligatoriska olycksfallsförsäkringen. Härtill vill jag lägga, att det hade varit min förhoppning att i år kunna framlägga proposition även angående viss förbättring av pensionsförsäkringens uppbördsväsen i syfte att förenkla detsamma. Det är emellertid möjligt, att utredningen om den saken icke hinner att bli färdig i så god tid, att proposition kan avgivas.

Jag kan även meddela, att jag redan sommaren 1926 igångsatte förarbeten för att göra det tillägg till olycksfallsförsäkringslagen, att skador på grund av yrkessjukdomar skulle obligatoriskt bli ersatta. Uppdraget att verkställa denna utredning överlämnades till socialstyrelsen, riks-försäkringsanstalten och medicinalstyrelsen, och dessa tre verk anmodade professor Karl Petré att verkställa den medicinska utredningen. Professor Petré hade utfört en god del av arbetet, när han beklagligtvis i slutet av förra året avled, och det arbete han utfört kan nu icke så tillgodogöras, att man på grund därav kan framlägga proposition till denna riksdag, vilket jag för min del beklagar.

Herr Möller klandrade i sitt anförande, att regeringen brutit ut frågan om rättstvister ur sitt sammanhang och ville behandla dem särskilt. För min del kan jag icke finna, att frågan om lagstiftning i syfte att legalisera kollektivavtal och att möjliggöra prövning av domstol eller skiljenämnd av tvistefrågor rörande kollektivavtal stå i oskiljaktigt sammanhang med frågan om åt-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

gärder i syfte att minska arbetsinställelser i anledning av intressetvister. Ett sådant nödvändigt sammanhang existerar helt enkelt icke.

Till min stora glädje kan jag även i detta fall repliera på ett yttrande av min ärade företrädare. Det är, såsom herr Möller nog själv erinrar sig, icke mer än två år sedan han förklarade i en remissdebatt här i kammaren: »För min del tvekar jag icke att uttala, att frågan om obligatorisk skiljedom i rättstvister nu är mogen för avgörande.» Om man säger, att en fråga är mogen för avgörande, kan det icke förstås på annat sätt, än att man menar, att den legislativa behandlingen är klar att företagas, således utan avseende på det sammanhang, som skulle kunna finnas mellan den frågan och andra frågor.

Jag vet mycket väl, att herr Möller på detta kan och kanske också kommer att svara, att han några veckor senare under 1926 års riksdag framhöll som sin mening, att frågan om skiljedom i rättstvister hade ett så nära sammanhang med andra frågor, att den borde ses och behandlas i sammanhang med dem. Om herr Möller menar detta, så vill jag säga, att själva det teoretiska saksammanhanget mellan denna och andra frågor är klarlagt genom en utredning av den s. k. arbetsfredsdelegationen. Det är en rätt tjock bok, där alla de frågor, som på detta spörsmål inverka, äro genom sakliga upplysningar klarlagda, så i det avseendet torde någon brist icke förefinnas.

Vidare säger herr Möller, att om man vill skapa arbetsfred, skall man söka taga reda på orsakerna och sammanföra parterna. Detta är alldeles riktigt. Visst bör man söka efter orsakerna, när det gäller att avlägsna missförhållanden och när det gäller att söka åstadkomma arbetsfred. Men jag vill erinra herr Möller, att när det gäller lagstiftning rörande skiljedom eller domstolsbehandling av arbetstvister, så är det just detta man föreslår. Syftet med lagstiftningen är ju att taga reda på orsakerna till dessa tvister och att för framtiden förekomma, att sådana orsaker skola kunna åstadkomma tvister. Meningen med en sådan lagstiftning är, såsom herr Möller snart torde få tillfälle att se av propositionen, att man skall lagfästa och klargöra innebörden av kollektivavtalet, så att det för framtiden för parterna må vara klart vad de förbinda sig till, när de ingå sådana avtal. Det skall icke behöva råda någon tvekan om, vad som i det avseendet är deras plikter och deras rättigheter. Vidare går lagstiftningen ut på att åstadkomma en saklig och rättvis behandling av uppkommande tvister, men tyngdpunkten ligger på det, som herr Möller betonade, nämligen att man skall söka avlägsna orsakerna till tvister.

Möjligen vill herr Möller göra den invändningen, att man skall taga bort orsakerna till alla arbetstvister. Det skulle vara mycket önskligt, om man kunde göra det, men tyvärr äro våra mänskliga möjligheter härutinnan så begränsade, att vi få nöja oss med att på ett litet område söka åstadkomma vad som anses önskvärt. Jag ser icke någon möjlighet att under den närmaste framtiden i ett slag kunna avlägsna alla orsaker till arbetstvister, men jag skulle vara mycket glad, om man på rättstvisternas område kunde i någon mån undanröja orsakerna.

Slutligen inläst sig herr Möller på kritik av regeringens beslut att lämna understöd åt järnvägen Ulricehamn—Jönköping, och detta ämne har också av den näst föregående talaren berörts. Även herr Örne kritiserade detta beslut. Med anledning härav skall jag tillåta mig något litet redogöra för denna sak.

Järnvägsanläggningen Ulricehamn—Jönköping erhöll koncession år 1922. Frågan om, huruvida det skulle kunna anses vara ekonomiskt tillrådligt att bygga denna järnväg, har emellertid varit föremål för olika meningar bland de sakkunniga. Redan år 1918 förklarade domänstyrelsens dåvarande chef,

att det skulle bli av stor betydelse för domänväsendet, om järnvägen kunde komma till stånd, därför att staten utefter den tilltänkta sträckningen av denna järnväg hade mycket stora egendomar. Arealen av dessa statens egendomar uppgår till 5,600 hektar, varav 3,500 hektar är produktiv skogsmark, och det finnes inga andra transportmedel för egendomarna för närvarande. Den befolkning, som bor på det område, som beröres av järnvägen, har en sammanlagd årsinkomst av 45 miljoner kronor. Värdet av de fastigheter, som finnas där, uppgår till 122 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Det är utrett, att de uppgifter, som järnvägen skulle fylla, icke kunna fyllas genom motortrafik. Byrådirektören Norrman som varit anlitad såsom expert i ett flertal dylika ärenden, har varit anmodad att verkställa undersökning i fråga om järnvägens bärighet. Han har kommit till det resultatet, att bruttoinkomsten av järnvägen skulle gå upp till 1,200,000 kronor. Om därifrån dragas driftskostnader, beräknade han att få ett belopp av något över $\frac{1}{2}$ miljon kronor om året över till skatter och förräntning av kapitalet.

Järnvägsstyrelsen åter har ansett dessa beräkningar vara allt för sangvinska. Efter att hava granskat dem i sömmarna kommer styrelsen till den mening, att bruttoinkomsten icke kan beräknas till högre än en miljon kronor, och efter avdrag av driftkostnaderna finner styrelsen, att man skulle komma upp till en nettoinkomst av allenast 135,000 kronor. Därjämte anser järnvägsstyrelsen, att, genom banans konkurrens med statens järnvägar, statens järnvägar skulle komma att tillfogas en årlig förlust av omkring 200,000 kronor, och på denna grund avstyrker järnvägsstyrelsen såväl lån till banan som även det uppkomna förslaget, att arbetslöshetskommissionen skulle utföra en del av arbetet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tillstyrker statslån under vissa villkor och under förutsättning, att arbetet delvis kunde utföras genom arbetslöshetskommissionen.

Likaledes ansågo riksgäldsfullmäktige enhälligt, att de skäl, som åberopats för banan, vore tillräckliga för att det skulle anses tillrådligt att bygga den, men riksgäldsfullmäktige ansågo, att man härvidlag måste förutsätta, att en del av arbetet komme att utföras genom arbetslöshetskommissionen. Riksgäldsfullmäktige ville ha det så ställt, att man först skulle från det erforderliga kapitalet avdraga det belopp, som arbetslöshetskommissionen komme att insätta; av återstoden skulle enskilda satsa fyra sjundedelar, och för de återstående tre sjundedelarna borde banan erhålla statslån.

Statskontoret avstyrkte såväl statslån som att arbetslöshetskommissionen skulle utföra en del av arbetet. Arbetslöshetskommissionen åter tillstyrkte och ansåg, att det vore synnerligen önskvärt, att arbetet finge utföras som nödhjälpsarbete.

När nu regeringen hade att handlägga denna fråga fann regeringen, att det var klart, att det icke vore riktigt att låta banan erhålla lån av allmänna järnvägslånefonden. Först och främst kunde nämligen det lånta kapitalets förräntning icke anses säkerställd, och icke heller kunde man säga, att det förslag, som framkommit, uppfyllde riksdagens fordran på, att enskilda skulle täcka fyra sjundedelar av det erforderliga kapitalet. Å andra sidan kunde man icke blunda för, att järnvägen dock skulle få en ganska stor betydelse för den trakt den skulle komma att genomlöpa. Det kunde icke förnekas, att järnvägen skulle bli ett gott medel att ekonomiskt rycka upp den trakten, och icke heller kunde man blunda för, att järnvägen skulle möjliggöra att skapa avkastning av statens domäner utefter banan.

Härtill kom slutligen, att järnvägsarbetet skulle bli synnerligen lämpligt såsom nödhjälpsarbete, och i själva verket var det detta, som för regeringen blev avgörande. För mig såsom departementschef låg det så mycket när-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

mare till hands att på denna grund vara med om och förorda det föreslagna arrangemanget, som, såsom jag nyss erinrat om, riksdagen under fjolårets debatt i arbetslöshetsfrågan var fullständigt ense om, att man borde söka bereda ett väsentligt större antal arbetsplatser vid nödhjälpsarbetena än för närvarande.

Under de förhandlingar, som jag under sommaren och hösten haft med arbetslöshetskommissionen blev det mig klart, att kommissionen icke skulle kunna uppfylla denna statsmakternas fordran, om den icke fick järnvägen Ulricehamn—Jönköping att falla tillbaka på. Det har nämligen visat sig, att domänstyrelsens resurser i fråga om tillhandahållande av arbetsplatser åt arbetslöshetskommissionen icke äro så stora eller så omedelbart tillgängliga, som man hade hoppats, och ett mycket diskuterat förslag, att man skulle släppa ut nödhjälpsarbetare på skogsplantering även på privata egendomar, har, såsom naturligt är, icke visat sig vara så givande, då dessa arbeten självfallet icke lämpa sig att utföra vintertid.

Jag vill i förbigående säga, att det ingalunda är första gången en järnväg på detta sätt kommer till stånd med anlåtande av nödhjälpsarbete. Ljmedsforss—Särna järnväg har också utförts såsom nödhjälpsarbete.

I detta avseende kan det efter arbetslöshetskommissionens utredning fastslås, att arbetet på Ulricehamn—Jönköpings järnväg är mycket lämpligt. Det utgöres till största delen av terrasseringsarbeten. Materialkostnaden är ringa. Konstbyggnader förekomma icke. Och decauville- och rälsmaterial tillhandahålles av järnvägen. Det är således ett arbetsföretag, där den mänskliga arbetskraften är huvudsak, och arbetskraften behöver ej vara särskilt yrkeskicklig.

Vad företagets karaktär beträffar, är det visserligen till formen ett enskilt bolag, som äger banan. Men om man ser på, vilka som äga aktiekapitalet, så skall man finna, att detsamma äges till 57 procent av de fyra städerna Göteborg, Borås, Jönköping och Ulricehamn, till 12 procent av landskommuner, till 8 procent av landstingen, till 13 procent av Borås—Ulricehamns järnvägsaktiebolag och endast till 10 procent av enskilda. Man kan således säga, att det här är fråga om ett allmänt företag.

Vidare är det en mycket viktig omständighet, som särskilt talar för att låta arbetet gå som nödhjälpsarbete, och det är, att om staten icke nu inskrider och låter arbetet utföras på det sättet, så finnes det ingen anledning antaga, att arbetet under de närmaste åren skall komma att utföras i den öppna marknaden. Å andra sidan är det klart, att om staten inskrider och låter en del av arbetet utföras som nödhjälpsarbete, därav följer, att det kapital, som tecknats av de föregående aktieägarna, på det sättet blir använt till arbete i *den öppna marknaden*. Det är alltså icke nog med, att staten genom arbetslöshetskommissionens aktieteckning får flera hundra arbetsplatser för nödhjälpsarbetena, utan dessutom lockar den ut kapital i öppna marknaden, som annars kanske icke skulle komma till användning där. Jag vågar således ur den synpunkt, som berörts både av herr Möller och herr Örne, påstå, att detta arbete är synnerligen lämpligt som nödhjälpsarbete.

Jag har sagt, att arbetet består huvudsakligen av terrasseringsarbeten och att detta gör det ur teknisk synpunkt lämpligt som nödhjälpsarbete. Det är även på det sättet lämpligt, att det är rätt djup schaktning: minst fem meter och i vissa fall ända till femton meter, och man är därför icke beroende av tjäle, utan arbetet kan fortgå under hela vintern. Från arbetslöshetskommissionens sida har också förklarats, att man under de sista åren aldrig haft så lämpligt vinterarbete.

Vad inkvarteringsförhållandena beträffar, som ofta äro rätt ömtåliga vid dessa arbeten, har det upplysts, att bolaget ämnar med det snaraste uppföra

sju stationshus vid banan, som kunna hysa 750 personer, och hos folk, boende i orten, kunna ytterligare omkring 400 personer beredas rum. Då har man behovet av bostäder till väsentlig del på ett lyckligt sätt avhjälpt.

Slutligen kommer en sak, som är av stor vikt, och det är, att om det skulle inträffa något avbrott i arbetet till följd av blockad, vilket herr Örne och även herr Möller tycktes anse som ett mycket lyckligt ingrepp, kan arbetet utan någon förlust avbrytas utan annan olägenhet, än att arbetslöshetskommissionen går miste om åtskilliga hundratal goda och lämpliga arbetsplatser.

Med detta tror jag mig ha redogjort för de omständigheter, som för regeringen varit bestämmande, då regeringen gått in för att ifrågavarande arbete skulle få utföras som nödhjälpsarbete. De ha varit de huvudsakligen bestämmande, men på samma gång har regeringen ansett sig ha goda skäl för meningen, att arbetet, ekonomiskt sett, mycket väl kan försvaras med hänsyn till den ekonomiska upptryckning, som därigenom bör kunna beredas en talrikt befolkad och hittills i fråga om järnvägsförbindelser ganska vanlottad trakt.

Herr Lithander: Herr talman! Under förmiddagens debatt har en ärad talare på stockholmsbänken, herr Möller, givit uttryck åt en viss tvekan, om man skulle nedsätta frakttaxorna vid statens järnvägar, därför att man icke kan skipa full och hel rättvisa, då en nedsättning måhända icke kan ske överallt vid de enskilda järnvägarna. Eftersom jag tillhör järnvägsrådet och vi där behandlat denna fråga, skall jag be att till kammarens protokoll få uttala en från herr Möllers uppfattning avvikande mening. Herr Möllers uppfattning delades ju även av den nästföregående ärade talaren på örebrolänsbänken.

Det är nu i alla fall så, att under behandlingen inom järnvägsrådet har det kommit fram ett enstämt yrkande på denna nedsättning ifrån representeranter för hela det svenska näringslivet. Tiden medger icke att nu gå in i några detaljer, men man har under denna behandling dock fått ett alldeles bestämt intryck av vilken betydelse nedsättningen skulle ha för att stimulera våra olika industrier. Det synes mig också rätt, att man icke undanhåller just arbetarna — näringslivet omfattar ju både företagare och arbetare — det stöd, som en dylik sänkning innebär. Man ger därigenom en direkt hjälp just till arbetare inom vida sträckor av vårt land, och även om man icke kan nå alla, anser jag, att man icke har rätt att undandraga dem, som man möjligen kan hjälpa, denna lilla lättnad. Säkerligen får den ärade talaren också vida mindre bekymmer i fråga om arbetslöshetsunderstöd och annat, om han vill vara med oss och försöka ge den lättnad som en nedsättning skulle innebära.

Det har framställts ett önskemål, att man i avvaktan på att dessa taxesänkningar, som äro föreslagna, skola kunna träda i kraft skulle kunna genom ett provisorium genomföra dem i ett något tidigare skede och i något hastigare tempo beträffande särskilt femtonstarriffer och massgodstrafik, alltså beträffande de produkter, som i tävlan med andra länder ha att söka sig ut på marknaden, och jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, som jag ser här närvarande, få rikta en vädjan, att han måtte undersöka, om det finns någon möjlighet att på den punkten något tidigare än förslaget innebär komma industrien till hjälp.

Jag skall be att få erinra om att det förslag, som nu är före, daterar sig från år 1907, då en kommitté tillsattes, som skulle utreda frågan. Det dröjde sedan till 1918 eller något över tio år, innan förslaget remitterades ut, och nu har det gått ytterligare tio år, innan man går från ord till handling. Man skulle ju kunna säga, att om vi dröjt så länge, gör det ingenting, om vi dröja ännu litet längre, men jag skulle i stället vilja säga, att när vi dröjt så länge som vi gjort, är skyndsamt nu av nöden.

Den näst siste talaren, herr Örne, var inne på mycket intressanta ämnen.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Han berörde en del spörsmål, som sammanhånga med vår tullpolitik, och fällde därvid ett yttrande, som jag kan ge honom fullt rätt i, då han sade, att de länder, som ha statsmonopol, ha det sämst ställt. Däri är jag ense med honom, och jag vill begagna tillfället att säga, att vi böra om möjligt befria oss från vad vi redan ha på detta område och framför allt icke taga några ytterligare steg i den riktningen. Det föresvävade honom säkert något slags »Europas förenta stater» i tullhänseende, där man i möjligaste mån skulle riva ned tullskrankorna. Jag ber att få ge uttryck åt den uppfattningen, att man därvidlag bör gå fram med stor försiktighet. Jag vet, att vad som på handelskammarmötena beslutits står i överensstämmelse med vad som önskas inom storfinsansen i olika länder och måhända mest med vad som önskas i de stora länderna, men vi äro här ett litet folk med egenartade förhållanden på industriens område och man skall betänka sig noga, innan man följer det, som kan vara önskvärt för de stora länderna. Säkert är, att om vi i det fallet icke äro nog betänksamma, är det möjligt, att på ett eller annat område en utveckling kan äga rum, när det gäller att förvärva marknader utåt, men ju större en marknad är, desto större riskmoment innebär den också, och vi skola därför icke låta omsorgen om denna utveckling skymma blicken för vad de smärre näringarna inom ett land betyda. Det är alldeles säkert, att om vi följa de riktlinjer, som där äro angivna, kommer detta att gå ut över många grenar av vår svenska industri, vilka i alla fall nu ge utkomst åt stora mängder av vårt folk. Säkert är, att arbetslöshetskommissionen får mer att göra, om vi följa den linjen än om vi gå försiktigt fram. Det är alltså behovet av försiktighet på detta område jag ber att få fästa uppmärksamheten på.

Den ärade talaren nämnde, att vår svenska industri är liksom en drivhusplanta under glas, och det är sant, att vi ha givit den skydd i början, men under det skyddet har det också vuxit fram industrier, som nu utan att behöva drivhusskydd kunna tävla både i hemlandet och i utlandet. För övrigt, om det skulle vara litet kvav luft i det där drivhuset, få vi väl slå ut ett par rutor och ge de tillfällen till utveckling, som behövas, men vi skola akta oss för att taga sådana steg, varigenom man tar bort det vi ha inom näringslivet.

Den ärade talaren berörde en detalj, i det han uttalade, att han ansåg smörtullen olycklig för vår smörexport. Det hänger emellertid inte på smörtullens avskaffande, huruvida vi kunna skaffa oss marknad i t. ex. England, utan det sammanhänger med andra förhållanden. Det sammanhänger med, om vi vilja skapa en sådan kontroll, som t. ex. finnarna gjort med det resultatet, att de, som förut alltid fått lägre noteringar än vi, kommit upp i högre noteringar. De ha varit ytterligt noga med att icke släppa över sin gräns annat än en homogen vara, som tryggar deras marknad. Det är på direkta förbindelser, snabba båtar med iskylda rum o. s. v., som framgången i första hand beror.

Det är, herr talman, ytterligare en sak, som jag skulle vilja beröra nu, när jag har ordet. Den är vida viktigare än frågan om en eller annan fraktnedsättning eller en eller annan tulländring. Den är berörd utav kammarens aktade ålderspresident i ett utförligt anförande, och vi andra sakna måhända anledning att gå in på den. Det gäller vårt försvar. Men när man bevitnat känslorna ute i bygderna, när dessa gamla bygderegementen dragits in, och sett hur det dragits liksom rötter ur den svenska jorden, då man tagit bort dem, då kan man icke med tystnad gå förbi detta vid en remissdebatt. Och jag vill ge uttryck åt den förhoppningen, att vid den granskning, som måste komma att äga rum beträffande verkningarna av det beslut, som fattades 1925, och vid en undersökning rörande vad vi få för vad vi ge ut och huruvida vi ej ha misstagit oss på den ekonomiska innebörden av beslutet, det då också överväges, i vad mån det är möjligt att kunna med god vilja inom vårt försvar bevara något av det, som vi nu ha vräkt bort. Detta stämmer mera överens

med uppfattningen ute i bygderna än ett motsatt förhållande. Man kan knappast med ord skildra vad befolkningen känner och tänker ute i bygderna i den frågan, och säkert är, att det vore lyckligt, om vi skulle kunna ena oss åtminstone i denna sak och höja den över partierna, så att vi icke behövde lägga partisympunkter på vad vi göra eller uraktlåta att göra i denna vårt lands viktigaste fråga.

Statsverkepropositionen.
(Forts.)

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag hade icke ämnat deltaga i remissdebatten, men det var ett uttalande av herr Örne, som uppkallade mig. Vad han har yttrat om de norrländska järnvägsbyggnaderna anser jag icke böra få stå oemotsagt i dagens debatt. Herr Örne har, som vi veta, alltid hyst synnerligen pessimistiska åsikter om järnvägsbyggnaderna i övre Norrland och ibland också givit mycket drastiska uttryck åt sin misströstan om nyttan av dessa byggnader. I dag har herr Örne återigen givit prov på sin pessimistiska syn på kommunikationsleder i dessa nordliga trakter, då herr Örne uttalat sin tvekan om klokheten uti att fortsätta Inlandsbanebygget.

För såvitt jag kunde förstå, låg i herr Örnes anförande ett slags misstroende-votum mot statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet. Jag skulle däremot vilja till herr statsrådet uttala bygdens varma erkännande, för att han med blick för landsdelens utveckling och framtid har lagt fram förslag om fullföljande av Inlandsbanebygget.

Vi måste ju alla ge herr Örne rätt däruti, att denna bana icke kan bli ekonomiskt vinstgivande utan tvärtom måste förorsaka staten förlust under en rätt lång tid framåt. Men jag tror, att man icke får tänka på sådana saker endast från nuets synpunkt, utan man måste se framåt, och om man vill att övre Norrland skall utveckla sig till att bli vad det kan bli, så är det ett nödvändigt och oundgängligt villkor därför, att man förser landsändan med goda kommunikationer.

Inlandsbanan är för närvarande icke och kan för den närmaste framtiden icke bli ett vinstgivande företag, men dess uppgift är, förutom dess militära betydelse, att bryta bygd. I de stora viddernas land slumra miljoner icke blott i skogar, berg och vattenfall utan även i de vidsträckta myrmarkerna, där tusenden svenska män och kvinnor kunna få sin bärgning. Att sträva till detta mål anser jag vara klokt, även om det för närvarande icke medför någon vinst utan tvärtom en förlust för statsverket.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att Norrbotten lämnar en icke oväsentlig tribut till Sveriges statsbudget och till landets välförstånd. Det är en god mjölkko för det övriga landet, men det går icke att mjölka en ko år efter år utan att ge den föda. Det går icke heller med Norrbotten att endast mjölka denna landsända på dess rika naturtillgångar, utan att man även förser den med de nödiga förutsättningarna för att den skall kunna i framtiden förbli en landsdel, som i samma grad som hittills underhjälpes ekonomien i landet, både statens och de enskildas. En sådan förutsättning är framförallt kommunikationerna.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på, när herr Örne framhållit bandelen Porjus—Jokkmokk såsom ett särskilt skolexempel på hur illa de norrländska järnvägarna bära sig, att detta exempel inte är så särdeles slående, ty det är väl ingen människa, som tänkt, att denna bandel skulle komma att tillnärmelsevis bära sig, förr än den blir sammanknuten med Inlandsbanan söderut, så att trafiken kan gå direkt från gruvsamhällena över Porjus, Jokkmokk och söderut.

När jag nu har ordet, vill jag också säga, att befolkningen i Norrbotten hade hyst en viss förhoppning att i årets statsverksproposition få se ett förslag om påbörjande utav den förut ifrågasatta bandelen Övertorneå—Pajala.

Sta sverkspro-
positionen.
(Forts.)

Att nu emellertid förslag i den delen icke föreligger, innebär en icke så liten besvikelse för ortens befolkning, särskilt i Tornedalen. Det är en kompakt och samfällad mening hos denna landsändas befolkning, att här är en järnväg av behovet påkallad icke blott ur samfärdselssynpunkt utan från många andra synpunkter och icke minst från den rent nationella synpunkten. Emellertid får man hoppas, att tanken på denna bana icke skall övergivnas. Det finns ett uttalande i årets statsverksproposition, som inger förhoppning om att det icke skall dröja så länge, förrän detta synnerligen nödvändiga järnvägsföretag kommer till förverkligande.

Det är, som sagt, endast detta lilla inlägg jag har velat göra i anledning av herr Örnes uttalanden.

Herr Vennersten: Herr talman! Under remissdebatten bör man ju såvitt möjligt undvika att beröra mindre betydande företeelser i det politiska livet, enstaka regeringsbeslut och så vidare, och hålla sig till de stora principiella linjerna. Mycket har ju syndats emot den regeln, och jag kanske gör mig i någon mån skyldig till samma försyndelse, men jag gör det därför, att ett särskilt regeringsbeslut, som jag nu vill beröra, framdragits och klandrats såsom särskilt betecknande för regeringens järnvägs- och arbetslöshetspolitik.

Såsom representant för den bygd, som beröres av det järnvägsföretag, som nu så mycket varit föremål för debatt här i dag, anser jag mig skyldig bemöta det påstående, som från två håll har framkommit, att intresset för företaget i fråga i dessa bygder skulle ha slappnat, och att bygdens befolkning icke visat sig kunna göra så betydande ekonomiska uppoffringar, som här erfordrades.

Vad intresset beträffar, har det säkerligen under de många år man fått vänta på en hägrande realisering slappnat, men det vaknade till förnyat liv i samma ögonblick, som man såg någon möjlighet till realiserandet av detta allttjämt högst eftersträfvansvärda företag, och i denna stund — jag tror mig kunna försäkra det efter att ha gjort mig underrättad hos personer, som bo i bygden — är intresset livligare än någonsin. Och vad den ekonomiska offervilligheten hos bygdens befolkning beträffar, har den visat sig i höjd med vad som förekommit på vilket annat håll som helst i vårt land. Man har väl snarare i ett eller annat fall gått över måttet av sina krafter och tillgångar och kanske därvidlag visat något, som man måhända skulle vara sinnad att beteckna som ekonomiskt lättsinne, men det är ett lättsinne av samma art som möjliggjort att vi här i landet fått bevittna en så rask ekonomisk utveckling av mest glädjande art, som den vi alla känna. Mycket av det värdefullaste som vi nu äga skulle aldrig ha kommit till stånd, därest icke samma s. k. ekonomiska lättsinne fått göra sig gällande. Men det behöves jag nu inte taga upp till försvar. Jag nämner, att dessa bygders befolkning offrat på aktieteckningar så betydande belopp, att invändningen, att något brister i det stycket, fullkomligt faller till marken. Jag kan vidare försäkra herrarna, att i den bygd, som det här är fråga om, har regeringsbeslutet hälsats med den allra största tillfredsställelse och tacksamhet.

Jag vill inte inlåta mig på denna sak ur andra synpunkter, enär, som rätt och billigt var, från regeringsbanken framkommit en så belysande förklaring och ett så uttömmande försvar, att jag icke behöver uppträda som hjälpare. Jag har ansett mig förpliktad att säga dessa ord endast för att för kamraren klargöra, att det finns en hel stor bygds befolkning, till vilkens representanter jag har äran höra, som är medskyldig för detta besluts tillkomst, och jag vill uttala den varma förhoppningen — ehuru det lika litet som för någon annan är mig möjligt att skåda in i framtiden — att detta beslut skall visa sig ha lyckliga följder och rycka upp en bygd, som varit i högsta grad

vanlottad i fråga om tidsenliga kommunikationer. Och jag vågar tänka mig den dag, då företaget kommer till stånd och en blivande järnvägsstyrelse inbjuder såväl postgeneralen som herr Möller till en första färd på banan, varvid de skola bli i tillfälle att bevittna den entusiasm, med vilken bygdens befolkning hälsar företagens lyckliga realiserande.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Då, såvitt jag kunnat följa debatten i denna kammare beträffande budgetförslaget, inte förekommit andra anmärkningar än några mera allmänna erinringar, så torde jag få bemöta dessa på samma allmänna sätt, med undantag dock för ett par av dem, om vilka jag skall yttra mig något mera ingående.

Den förste ärade talaren, herr Trygger, hade i huvudsak följande erinringar. Han menade, att jag sett något optimistiskt på konjunkturläget; han menade vidare, att det var beklagligt, att ingenting gjorts för att motverka de automatiska stegringarna av utgiftsanslagen; han sade ytterligare, att enligt hans mening sänkning av sockerskatten inte borde förekomma; och för det fjärde gjorde han erinran mot det sätt, på vilket regeringen hade tänkt sig att finansiera den föreslagna sänkningen av godstaxorna. Denna sista anmärkning gjordes även av talaren nummer två, herr Möller. Herr Möller hade därjämte ytterligare två betänkligheter mot budgetförslaget. Han tillade visserligen, att han hoppades, att inte någon av hans betänkligheter skulle föranleda ändringar i vad som föreslagits. Tacksamt annoterande detta, erinrar jag, att de betänkligheter han hade utöver den av mig nyss omförmälda, som rör finansieringen av godstaxornas sänkning, avsågo dels det sätt, på vilket vinsten från malmbolaget hade ifrågasatts till användning, och dels — detta var, såvitt jag fattade honom rätt, det värsta han hade att säga om budgetförslaget — att budgetförslaget föreföll honom medföra synnerligen stora svårigheter för, om inte omöjlighet till en framtida socialreformatorisk politik.

Vad då först angår de tre först nämnda av herr Tryggers erinringar, så vill jag säga, att jag för min del sökt vid bedömandet av konjunkturläget frigöra mig såväl från en långt driven pessimism som från en långt gående optimism. Herr Trygger talade om vad han hade sagt 1917 om det då, som många trodde, rådande välståndet, och han menade, att vad han då i sin pessimism förutspått även hade inträffat. För min del gör jag inte anspråk på att äga några profetgävor, men så mycket må jag kanske kunna tillåta mig att säga, att vi väl ändå numera befinna oss i ett något säkrare ekonomiskt läge än vad fallet var under krigsåret 1917. Vid mitt bedömande av konjunkturläget har jag haft tillfälle att konferera med så många framstående finansmän, affärsmän och nationalekonomer, att jag inte tror, att jag uttalat mig mera optimistiskt än vad förhållandena, sådana man nu ser dem, böra ge anledning till. Besvikelser kunna naturligtvis komma, det är jag den första att erkänna, men i allt fall förefaller det mig, som om herr Tryggers anmärkning icke utmynnade i några betänkligheter mot det sätt, på vilket inkomstberäkningarna äro gjorda på de olika inkomstposterna. Det är väl eventuellt där skon skulle klämma. Hur man väljer sina ord i finansplanen, har naturligtvis sin betydelse, men alldeles avgörande är givetvis inte detta för bedömandet av själva budgetförslaget. Kan det emellertid påvisas några direkta motsättningar mellan finansplan och inkomstberäkningar, är ju det en betänklig sak. Herr Trygger berörde åtskilliga av de företeelser, som kunna tänkas komma att återverka ogynnsamt på nästa års budget. Jag tror, att jag, fastän kanske i mera allmänna ordalag, har berört ungefär samma företeelser. De äro således icke förbisedda i uttalandet om konjunkturläget.

Den andra anmärkningen rörde, som jag nämnde, det förhållandet, att enligt

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

herr Tryggers mening ingenting åtgjorts för att hejda de automatiska anslagsstegringarna. Han erinrade om att *han* gång efter annan *talat* om detta förhållande. Ja, jag vet det, men jag vet också, att så synnerligen mycket har inte kunnat *göras*, vare sig av den regering han var chef för eller av någon annan hittillsvarande regering. Det är naturligtvis ingen ursäkt för en eventuell underlåtenhet från min sida, men jag anser mig dock böra erinra om detta förhållande. *Möjligheten* att skära ner den ram för uppgifterna och utgifterna, som statsmakterna en gång snickrat ihop, vill jag visst inte bestrida; men verkställda utredningar, även sådana, som verkställdes på den tryggerska regeringens initiativ, ha obönhörligt visat, att denna väg är synnerligen svårframkomlig och lång. På en eller annan punkt har jag sökt få till stånd förändringar, och i vissa hänseenden bär statsverkspropositionen därom vittne. Jag har ansett mig böra beträda en annan, möjligen kortare väg genom att undersöka, huruvida man inte *inom* denna ram skulle kunna åstadkomma åtskilliga besparingar. Utan att vilja underskatta det svåra arbete, som presterats och presteras av tidigare tillsatta besparingskommittéer, måste jag vid detta tillfälle betyga min tacksamhet för de insatser till ernående av besparingar, som gjorts utav den besparingsnämnd, som tillsattes för några månader sedan och som i främsta rummet haft och har till uppgift att undersöka, huruvida inte besparingar på denna, som jag tror, kortare väg kunna åvägbringas. Jag anser mig böra konstatera, att det arbete, som den hittills utfört, visat, att åtskilliga miljoner kunna sparas, att besparingar, som satt sitt märke i budgetförslaget, redan gjorts på åtskilliga miljoner och att åtskilligt mera är att hoppas på i fortsättningen. Undersökningen har sålunda hittills mer än infriat de visserligen inte högt ställda förhoppningar, som jag från början hade på densamma.

Vad sedan angår frågan om sockerskatten, det vill säga den avvägning, som regeringen sökt göra beträffande fördelningen av det överskott, som uppkommit med utgångspunkt i oförändrade skatter och oförändrade taxor, så har jag givetvis varit medveten om att det skulle kivas om köttstycket och att det skulle komma kritik, vad som än föreslogs. Jag torde kunna inskränka mig till att uttala den förmodan, att riksdagen ändå i stort sett skall anse förslaget vara väl avvägt, om också en och annan anser, att vad som har föreslagits mera haft taktiska syften, vilket herr Trygger synbarligen ville antyda, då han talade om att regeringen genom sänkningen av sockerskatten ville göra sig mera »söt» för en *del* av folket. Ja, det är på det sättet, att regeringen ju får lov att tänka på *hela* folket och inte bara på att göra sig söt för den del av detsamma, som herr Trygger tydligen anser sig tillhöra. Jag tror, att om man utgår ifrån att, såsom regeringen anser, det inte för närvarande bör göras någon förändring i det relativa förhållandet mellan direkta och indirekta skatter, så är inte herr Tryggers erinran på denna punkt befogad. Det har kanske sitt intresse för herrarna, som sannolikt läst något om det norska budgetförslag, som avgivits i dagarna, att höra vad detta säger i motsvarande hänseende. Det är en högerregering, som där talar. Det heter i den norska finansplanen — som jag nyss fått i min hand — att man har försökt att finna en linje, varigenom skattelättnaderna fördelas både på de direkta och de indirekta skatterna och såväl på de större som på de mindre skattebetalarna. Vad nu i vårt land föreslagits borde åtminstone inte från högerynpunkt, tycker jag, föranleda erinran; vad en högerregering i Norge kan föreslå, borde kunna accepteras av ett högerparti i Sverige, då det föreslås av en vänsterregering. Jag väntar mig snarare en anmärkning från motsatta hållet och skyndar mig därför betona, att regeringen i det föreliggande läget anser, att det är av mycket stor betydelse att åstadkomma lättnader för näringslivet. Jag måste också betona, att dessa lättnader sträcka sina gemensamma verkningar direkt och indirekt även till

den del av folket, som herr Trygger nyss talade om såsom den, vilken regeringen närmast hade tänkt på, då den föreslagit sänkning av sockerskatten.

Herr Trygger menade, om jag förstod honom rätt, att man i stället för att sänka sockerskatten skulle ha tillgodosett vissa krav på fjärde huvudtiteln, och om jag inte missförstod honom, talade han också om en annan användning av denna besparing, nämligen för att säkerställa den avsedda sänkningen av godstaxorna. Jag förbigår definitivt erinringen så vitt rör fjärde huvudtiteln, då jag inte har anledning att närmare svara för den vid detta tillfälle. Jag förbigår den i övrigt blott tillsvidare och yttrar mig först något om vad speciellt herr Möller hade att anmärka.

Vad då angår frågan om den ökade vinsten från malmbolaget, så sade herr Möller, att vad som uttoges ifrån malmbolaget är en kapitalförbrukning. Givetvis är till någon del så förhållandet. Han menade, att under nuvarande förhållanden dessa medel i stället skulle användas för vissa kapitalskapande åtgärder, särskilt då skogsodling. Denna fråga sammanhänger givetvis mycket nära med en annan fråga, som här varit föremål för debatt, nämligen frågan om avsättning till vad vi för närvarande kalla »fonden för amortering av statsskulden» — kanske något oegentligt. Det är, enligt min mening, från statsfinansiell synpunkt i allmänhet tämligen oegentligt att fondera vissa löpande inkomster för vissa allmänna behov, liksom det överhuvud taget är ganska besvärligt med att ha en hel del inkomstitlar, som direkt korrespondera med utgiftstitlarna. Det splittrar sönder budgeten och medför lätt ett åsidosättande av vissa utgiftsbehovs noggranna granskning. Det förefaller mig dessutom, för den händelse man anser, att avsättningarna till amorteringsfonden äro tillräckligt stora för att täcka eventuell kapitalbrist och kapitalförbrukning, som om anmärkningen redan så till vida inte vore befogad. Vad angår säkerställandet av skogsodling och dylikt, är det naturligare, att riksdagen får tillfälle att på vederbörligt initiativ för varje gång sådant ifrågasättes pröva utgiftsbehovet, i den mån ändamålet icke tillgodoses genom domänverkets förnyelsefond, som är avsedd därtill och till vilken ju under senare år gjorts väsentligt ökade avsättningar.

Den andra anmärkningen gällde vad han ansåg utgöra hinder för framtida socialreformatoriska åtgärder. Han menade, att i detta avseende hade just ingenting gjorts i det föreliggande budgetförslaget. Ja, om man icke såsom social omvårdnad betecknar t. ex. sjukvård, överhuvud taget vad som äskas under femte huvudtiteln, som herr Möller ju är ganska väl bekant med, så vore det riktigt. Men då på femte huvudtiteln ifrågasättes en anslagsökning, närmast för att tillgodose sociala ändamål, på upp emot sju miljoner kronor, förefaller det mig, som om anmärkningen är alldeles obefogad. Snarare synes det mig, som om denna anmärkning, liksom herr Möllers anmärkningar i övrigt, är förestavad av stora bekymmer för hur det kan komma att ställa sig för en blivande finansminister och, än mera, för en blivande socialminister. Men jag vill fråga herr Möller, utan att därmed göra någon anmärkning mot herr Wigforss: hur tänkte sig herrarna, att det skulle framdeles gå med de socialreformatoriska önskemålen, då skattesänkningarna i 1926—1927 års budget finansierades genom att ta ett högst betydande belopp ur kassafonden? Jag antar, att herr Möller svarar: »Jo, vi hade besparingarna på försvarstiteln.» Men det var väl ändå ett något osäkert moment att räkna med och taga som skäl för en så extraordinär åtgärd. Jag tror således, att anmärkningen icke alls är befogad från denna synpunkt. Huruvida den är befogad med hänsyn till den anmärkning, som inneslutes i herr Tryggers fjärde och herr Möllers tredje erinran, skall jag nu komma till. Frågan gäller, huruvida budgetförslagets finansiering är sådan, att man kan hoppas, att följande riksstater skola kunna vidmakthålla skatte- och taxelindringarna.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Jag vill då först säga, att, ehuru jag nog menar, att man i vissa fall med hänsyn till det förefintiga statsfinansiella läget bör kunna besluta en skatte-
lindring, även med risk att sedermera få en skatteökning, jag dock mycket ogärna skulle velat gå in för ett förslag om lindring utan att tänka på de framtida möjligheterna. Jag har — det tror jag mig våga påstå — i större omfattning än vad som hittills, att döma av finansplanerna, skett under stats-
regleringsarbetet, sökt tänka mig in i de framtida förhållandena. Jag har gjort det med utgångspunkt från utredningen om de automatiska stegringarna, utredningen angående de förluster, som kunna anses konstaterade på lånefon-
derna, lånefondernas sannolika framtida utveckling och slutligen utredningen angående behovet av avsättningar till amorteringsfonden, detta då sett mot bak-
grunden av lånemedelsplaceringarnas räntabilitet. Men låt mig något titta på framtidsutsikterna med utgångspunkt först i det föreliggande budgetför-
slaget.

Det är sant, att jag tegat med den framtida inkomstsidan, men jag hop-
pas litet var förlåter mig detta, eftersom det skulle varit mycket oförsiktigt att i en finansplan närmare ingå på detta spörsmål. Vad det föreliggande budget-
förslaget beträffar, bör först uppmärksammas, att enligt min mening inkom-
sterna beräknats försiktigt, något försiktigare än vad som skedde för ett år sedan med då antagna *förutsättningar*. Vidare förhåller det sig på det sättet, att de nya utgifter, som föreslagits, delvis äro engångsutgifter, som inte be-
höva återkomma och till största delen i varje fall äro sådana, som inte i fram-
tiden behöva föranleda ytterligare utgiftsökning. För det tredje har inte för budgetens finansiering ifrågasatts några extraordinära åtgärder, som kunna inverka ofördelaktigt på den ekonomiska situationen i framtiden. För finan-
sieringen ha inte heller i nämnvärd omfattning tagits i anspråk tillfälliga in-
komster, vilket var fallet med budgetförslaget vid de båda senaste riks-
dagarna.

Om jag sedan går till framtidsutsikterna, så ha vi ju först att räkna med de automatiska stegringarna. Jag utgår från att man bör kunna antaga, att under oförändrade konjunkturen inkomsterna normalt skola i genomsnitt ökas med ungefär 2 % pr år. Detta betyder ungefär täckning för den automatiska utgiftsstegringen. Kan sedermera något åtgöras för att minska denna, så blir ju resultatet så mycket bättre. Återstår då att undersöka, huruvida ställ-
ningen kan tänkas bli sådan, att sänkningen av godstaxorna tillämpad under *hela* budgetåret kan i ifrågasatt omfattning bäras av budgetåret 1929—30 och 1930—31, för att tala om de närmaste åren. På tal härom får jag först göra en erinran till såväl herr Trygger som herr Möller, vilka på denna punkt funno varandra, då den ena kallade förslaget ett »löfte för framtiden» och den andra en »manöver», på grund av att regeringen inte gått in för en omedel-
bar sänkning av taxorna. Jag kan instämma med dem så till vida: att, som jag också sagt inom regeringen, jag finner det vara en smula betänkligt, att en sänkning av godstaxorna inte kan genomföras förrän jämförelsevis långt ef-
ter det man beslutar därom och att således, vid en budgets uppgörande, man endast för på sin höjd en del av budgetåret kan möta sänkningens inkomst-
minskande följder. Det kan emellertid icke hjälpas. Ty enligt vad de speciellt sakkunniga på området meddelat är det tvivelaktigt, om det är möjligt att ens under det närmaste budgetåret utan ett mycket forcerat arbete hinna ut-
arbeta och få i kraft de ändrade och sänkta taxorna. Vi ha i alla fall utgått ifrån att det skall kunna ske så till vida, att under en del av året sänkningen blir verklighet.

Jag återkommer till frågan om möjligheten att framdeles finansiera denna sänkning. Jag erinrar då först om att det ju inte är säkert att den ytterligare sänkningen motsvarar just åtta miljoner kronor. Regeringen har inte sagt,

att sänkningen borde betyda tillhoppa tio miljoner utan något upp emot den siffran. Men säg i alla fall, att det rör sig om ett ytterligare belopp av 7 å 8 miljoner kronor! Litet var hoppas vi — vi veta ingenting säkert, men vi hoppas — att sänkningen i någon mån skall motverkas av ökad godstrafik. Men fränsett detta kan man räkna med vissa förhållanden, som böra medföra ökning av vissa inkomstposter utöver den normala ökning av 2 %, som jag nyss talade om. Jag vill endast peka på att brytningen i våra malmfält är avsedd att bli mera omfattande under de påföljande budgetåren, att riksbanksvinsten kan tänkas bli något högre i anledning därav, att vidare avsättning till avbetalningslånefonden inte torde vara behöflig, sedan den nu kommit upp till 40 miljoner kronor, och att också posten »Diverse inkomster» framdeles torde kunna beräknas högre, därest, som är antagligt, man inte efter nästa budgetårs utgång behöver befara vidare restitutioner av konjunkturskatt. Om det skulle sitta hårt åt nästa år, synes det för övrigt inte bliva så farligt som nu — såvitt jag kan bedöma situationen — att räkna inkomsterna något mera i överkant, under förutsättning nämligen att dessförinnan kassafonden, som vi hoppas, inte så litet ökats. Jag vill inte precis rekommendera den utvägen, men det är dock en utväg, som rekommenderats tidigare på sina håll. Vidare lära, om vad regeringen föreslår beträffande disponerandet av äldre reservationer antages, ganska avsevärda belopp komma att tillgodoföras riksdagen under de två budgetåren 1929—30 och 1930—31. Nämnas må också, att man kan hoppas på relativt lägre utgifter för statsskuldens förräntning, att man, om det befinner sig alldeles nödvändigt, möjligen kan våga avsätta ett lägre belopp än 5 miljoner kronor årligen för mötandet av förluster på Kreditkassans verksamhet, och slutligen, och icke minst, att besparingar böra kunna åvägabringas genom att något reducera de automatiska stegringarna och framför allt genom att spara inom ramen för statens nuvarande uppgifter.

Jag skyndar mig att tillägga, att jag inte alls vill säga, att alla dessa antaganden komma att bli verklighet eller att alla dessa utvägar äro rekommendabla, men endast några av dem torde behöva förefinnas och utnyttjas för att täckning skall erhållas för det belopp av 7 å 8 miljoner kronor, som det här har talats om. Måhända kan det också, herr Möller, finnas något kvar för den blivande socialministern till socialreformatoriska åtgärder. I allt fall vill jag ännu en gång försäkra, att jag sökt bilda mig någon föreställning om hur det hela kan komma att ta sig ut framdeles.

Jag slutar med att tacksamt konstatera, att, såvitt jag kunnat fatta, i denna kammare inte gjorts någon erinran mot den tendens, som är utmärkande för budgeten, att det inte gjorts någon anmärkning om extravagans och slöseri — snarare ha erinringarna gått i den motsatta riktningen — samt att i denna kammare inte heller gjorts gällande någon särmening rörande den mycket omdebatterade frågan, om det kan vara lämpligt att fortsätta med avsättningar till amortering av statsskulden i den omfattning som föreslås. Vad den sista frågan beträffar, vill jag därför bara säga, att vad som har anförts, då man vill reducera dessa avsättningar, ter sig för mig som någonting liknande en åtgärd, varigenom vi skulle betala de skulder, som vi ådragit svenska folket, med tillgångar, som vi fått i arv från våra förfäder.

Herr statsrådet Meurling: Herr talman, mina herrar! Under dagens debatt har ifrån åtskilliga talare en del erinringar gjorts angående några järnvägspolitiska spörsmål. Herr Örne har formulerat tre frågor: angående Norrlandsbanorna, angående Ulricehamn—Jönköpings järnväg och angående statens järnvägars taxa. Jag tror, att dessa tre rubriker ungefärligen passa in

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

på alla de erinringar, som från skilda håll ha anförts i de järnvägspolitiska frågorna. Nu ha dessa frågor redan i någon mån berörts av mina kolleger socialministern och finansministern, men jag anhåller i alla fall att få tillägga några ord rörande vart och ett av dessa spörsmål för att klargöra min egen personliga ställning till desamma.

Jag tar då först upp frågan om Norrlandsbanorna. Herr Örne har hållit före att det vore notoriskt oriktigt att fortsätta med det företag, som vanligtvis går under namnet Inlandsbanan. Jag ber då, ifall man skall försöka bedöma denna fråga om Inlandsbanan, att få erinra, att detta stora företag har igångsatts såväl med hänvisning till försvarspolitiska skäl som också med hänsyn till önskvärldheten att såsom ett plus till den försvarspolitiska vinsten kunna få en ekonomisk uppräckning och utveckling av de trakter, som detta stora järnvägsföretag går igenom. Mig förefaller det fullkomligt odiskutabelt, att de skäl, som ursprungligen anförts för Inlandsbaneföretagets påbörjande, alltjämt kvarstå orubbade. Det inre försvarspolitiska läget är i vad som avser de uppmarschlinjer, som representeras av Inlandsbanan, inte i något avseende förändrat, och vad önskvärldheten och behovet av en ökad odling och utveckling av de nordligare delarna av riket angår, så torde väl dessa numera vara avsevärt mycket större än då Inlandsbanan påbörjades. Jag ber i det fallet att få erinra om vårt malmfält uppe i Norrbotten, detta företag, som ur rika naturtillgångar ger staten en alltjämt stigande inkomst. Denna inkomst kommer inte av sig själv, den måste ha sin motsvarighet i en normal utveckling av hela den trakt, inom vilken detta malmfält ligger med sin allt mer och mer vidgade verksamhet. De medel, som därifrån inflyta, måste också i någon mån användas till Norrbottens utveckling, till uppodling av dess odlingsbara trakter och till utveckling av dess kommunikationer.

Är det emellertid så, att dessa skäl för Inlandsbanans byggande i stort sett kvarstå oförändrade och kanske t. o. m. förstärkta, så frågar jag: är det då inte huvudlöst att i detta ögonblick avsluta en plan, som endast skulle bli en ruin av vad man tänkt med densamma? Skulle arbetet, såsom från så många håll nu påfordras, avbrytas, så skulle av den gamla Inlandsbaneplanen endast kvarstå vissa ändlinjer. Man skulle ha en från söder kommande linje, som slutar uppe i det isolerade Sorsele, man skulle ha linjen, som kommer nere från Jörn och som skulle sluta uppe i Arvidsjaur, och man skulle ha den fullkomligt isolerade linjen från Porjus till Jokkmokk. Av hela den gamla Inlandsbaneplanen skulle kvarstå dessa stumpar, som var för sig givetvis icke kunna fylla det avsedda ändamålet, vare sig ur försvarssynpunkt eller ur odlingssynpunkt eller ur kommunikationssynpunkt. Skall inte riket kunna orka med att fullfölja denna stort anlagda plan och göra de sammanbindningar, som ännu återstå för ett tiotal år framåt? Jag är övertygad om att man inte kan frambära några *bärande* skäl för att avsluta företaget i det skick, som det f. n. befinner sig i.

Givetvis bör man då också se till, att man rättar till de sträckningar, som ha givits Inlandsbanan, med hänsyn till den ekonomiska utvecklingen av trakten. Ett sådant tillrättande har också regeringen i år föreslagit, då den framlagt förslag om att man skulle frångå den gamla Kaskerlinjen, som till sin norra del går genom fullkomligt obrukbar mark, och låta banan i stället gå förbi Avaviken och Muskursel genom en trakt med stora odlingsmöjligheter.

Herr Örne har yttrat, att detta företag, förlustbringande som det är, bör gå på skattemedel, så att förlusten omedelbart kommer till synes. Jag ber att få erinra om att detta är i stort sett redan fallet. Genom riksdagens beslut för ett par år sedan fortsattes Inlandsbanebygget med skattemedel. Det är endast avslutningen av biten Jörn—Arvidsjaur, som ännu går på lånemedel.

Att driftförlusten sedan går på skattemedel varje år och inte belastar framtiden torde vara en självklar sak.

Det talas så ofta om Norrlandsbanornas bristande förräntning och orimligheten av att bygga och fortsätta dessa kommunikationsleder däruppe. Jag undrar, om inte detta tal är betydligt överdrivet, för att inte säga felaktigt. Det är ju dock så, att en linje, som i och för sig ger en klar driftförlust, dock därför inte är dömd till undergång. En linje, som går med direkt driftförlust, kan i och för sig utgöra en tillförsellinje för trafiken å en huvudlinje, som på denna trafik gör en direkt vinst. Detta är f. n. förhållandet mångenstädes i vårt land, där små ogynnsamt ställda järnvägsbitar i och för sig kunna vara förlustbringande, men genom den trafik, som de tillföra ett större järnvägsföretag, dock i stort sett befinnas vara ekonomiskt fördelaktiga. Det är ju detta faktum, som gör, att tanken på fusion mellan olika järnvägar har så stor bärkraft och att det för framtiden verkligen bör sättas någon realitet bakom denna. Små järnvägar, som inte kunna upprätthålla sin existens genom egna inkomster, kunna i händerna på en större trafikledare verkligen bli företag, som skänka en tillräcklig ekonomisk avkastning. Jag skulle vilja påstå, att i stort sett är detta fallet även med Norrlandsbanorna. Den trafik, som ifrån Norrlandsbanorna ledes ner till det södra svenska nätet eller från det södra svenska nätet upp till Norrlandsbanorna, representerar i brutto för det södra nätets egen del en inkomst, som f. n. överstiger 10 miljoner kronor om året, och det är inte för mycket, om man räknar, att denna bruttoinkomst från Norrlandsbanorna för det södra nätet representerar en nettoinkomst av minst 5 miljoner kronor. Tages hänsyn till detta förhållande, så skall man finna, ifall man räknar rätt, att förräntningen av Norrlandsbanorna i stort sett, således inklusive malmbanan, icke är så avsevärt mycket sämre än för södra Sveriges del. Jag skulle vilja formulera saken så, att om vi i närvarande stund från det svenska järnvägsnätet avskure Norrlandsnätet, så skulle Statens järnvägar därigenom göra en förlust!

Jag övergår därefter till frågan om Ulricehamn—Jönköpings järnväg, mot vilken här flera erinringar hava gjorts. Det har av ett par talare utvecklats, vilka trafikmöjligheter denna järnväg har, och jag skall inte ytterligare ingå på vad som i det fallet har anförts ifrån åtskilliga myndigheter. Jag vill dock erinra om att riksgäldsfullmäktige, som ju ha den mest naturliga anledning att ställa sig skeptiska mot varje järnvägsföretag i dessa tider, för sin del ha förordat järnvägsföretaget Ulricehamn—Jönköping och betecknat det såsom bärkraftigt, även om de av formella skäl avstyrkt det begärda järnvägs-lånet. Hur skeptisk man än ställer sig till förhastade järnvägsföretag i dessa tider, så kan man därför inte utan vidare avföra Ulricehamnsjärnvägen på samma sätt som i dessa tider har skett med en massa andra järnvägsföretag. Detta företag kommer otvivelaktigt att lända en stor bygd till gagn, och de erinringar, som speciellt gjorts angående konkurrensen med statens järnvägar, tror jag, att man i detta fall inte får fästa något övervägande avseende vid.

Kommer man så fram till frågan om statslån, som ju för mig varit den springande punkten, så finner man, att riksgäldsfullmäktige ansett ett statslån på 2,3 miljoner vara försvarligt och kunna förräntas. Statens järnvägars beräkning giver vid handen, att ett statslån på c:a 850,000 kronor kunna förräntas, och en inom kommunikationsdepartementet gjord justering av statens järnvägars kostnadsberäkningar har visat, att ett statslån på 2.100.000 kronor skulle kunna ha utsikt att förräntas. Slutligen kan erinras om att en enskild bank i Västergötland har lämnat bolaget ett lån på 500.000 kronor, angående vilket den för sin del således icke har ansett något tvivel om förräntningen föreligga.

I förräntningsfrågan har regeringen känt sig något tveksam. Den margi-

Statsverkspropositionen.

(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

nal, som statens järnvägar har räknat med, utöver det av den enskilda banken lämnade lånet, har ansetts något knapp, och under dessa förhållanden har jag för min del icke ansett försvarligt att i nuvarande läge investera av staten upplånade medel i företaget genom att lämna lån ur *allmänna järnvägslånefonden*. Däremot kvarstår givetvis företagets nytta, såvida det kan tillkomma utan skuldbelastning, och denna sak är ju inte mycket märkvärdigare än alla de statsbaneföretag, som utföras och anses nyttiga för orten, men där man inte vill investera lånemedel, då man inte vill skuldbelasta företaget. Man anser emellertid i dessa fall, att om skattemedel kunna investeras, så är företaget fullt försvarligt.

Man gör sig nu den frågan: varför kunna icke arbetslöshetsmedlen, som mänskligt att döma skola under alla förhållanden utbetalas, läggas ner i detta företag lika väl som i vägar, idrottsplatser eller andra olika företag, som nu utföras för arbetslöshetsmedel? Det gäller ju här i alla fall att skapa ett nytt trafikföretag, som bär sig. Jag ber nämligen att få understryka gentemot en föregående talare, att det inte finns någon myndighet, som har påstått, att icke företaget skulle bära sin egen drift. Det är således fullkomligt onödigt att tänka på några nödhjälpskonduktörer eller nödhjälpslokomotivförare! Det beräknas bära sig, om det inte skuldbelastas, och under sådana förhållanden torde det inte vara något oriktigt att med hjälp av arbetslöshetsmedel verkligen få det till stånd, till gagn för den ort, det skall tjäna.

Det är ju dessutom inte någon nyhet att bygga järnvägar med arbetslöshetsmedel. Till linjen Limesforsen—Särna har på samma sätt Kungl. Maj:t lämnat arbetslöshetsmedel för att utföra arbeten vid järnvägen. Jag tog litet närmare reda på detta företag för att se, hur det då hade tillgått. Jag tog fram resolutionen, och jag fann till min förvåning, att denna resolution, där man för utförande av detta järnvägsföretag delvis anvisat arbetslöshetsmedel, var undertecknad av min värderade företrädare, herr Anders Örne! Jag skulle i detta sammanhang också vilja erinra om att Limesforsen—Särna är ett järnvägsföretag, som inte kan jämföras med Ulricehamn—Jönköping, när det gäller bärigheten.

Jag kommer slutligen till frågan om statens järnvägars taxa. Herr Örne har uttryckt ett tvivel om att en sänkning därav var det rätta sättet att gagna näringslivet, och han ansåg, att det skulle finnas andra och bättre sätt att använda de belopp, som här stå till förfogande. Jag vill i det fallet hänvisa till vad det församlade järnvägsrådet såsom representant för landets näringsliv har anfört. Man har där på det kraftigaste påyrkat, att taxenedsättningar vid statens järnvägar måtte ske såsom den f. n. mest effektiva åtgärden till upphjälpande av landets näringsliv. Och järnvägsrådet har ju i det fallet velat gå avsevärt mycket längre än vad Kungl. Maj:t vågat sträcka sig. Jag tror, att detta järnvägsrådets uttalande är ett fullgiltigt vittnesbörd om — vad jag själv känner mig övertygad om — att denna åtgärd skall bli en av de mera befruktande för näringslivets utveckling.

Ett par talare ha uttalat sin tveksamhet angående lämpligheten av statens järnvägars taxesänkning, särskilt med hänsyn till att den skulle bli ensidig, då samtidigt någon sänkning av de enskilda järnvägarnas taxor måhända inte skulle företagas. Det har i det fallet också framhållits, att det enskilda järnvägsnätet är av betydligt större längd än statens järnvägar och att det sannolikt för näringslivet skulle spela en större roll än vad statens järnvägar gör. Jag skulle vilja, ehuru det inte är annat än en detalj i frågan, rätta till detta och erinra, att de enskilda järnvägarna trots sin större längd dock spela mindre roll för näringslivet än statens järnvägar. Trafikomsättningen och trafikinkomsten är betydligt större på statens järnvägar än på det enskilda nätet.

Nu är det vidare så, att högre taxor vid de enskilda järnvägarna än vid statens järnvägar ingalunda äro något okänt. Tvärtom få vi erkänna, att detta är rätt vanligt. Statens järnvägars taxa är i princip så avvägd, att den ligger i underkant av de enskilda järnvägarnas, och den marginal, som mellan dessa finnes, är ganska avsevärd i stort sett. Nu är det ju så, att statens järnvägars nya taxa, den som regeringen tänkt gå in för, alltjämt skulle vara byggd på en skälig förräntning av det kapital, som är investerat i statens järnvägar, och att undantag därifrån skulle endast göras för den kortare övergångstid, som under en dålig konjunktur behöves för att komma in i nya, stabila förhållanden. De oräntabla delarna av statens järnvägar skulle sedermera, på sätt finansministern uttalat, amorteras och avskrivas.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Förhållandet vid de enskilda järnvägarna blir sannolikt ungefär likadant. De komma väl alltjämt att i stort sett ligga något över statens järnvägars taxa, och de lära väl alltjämt kunna räkna på den förräntning, som tidsläget överhuvud taget medger, varvid det ju inte är att blunda för, att detta tidsläge naturligtvis inte är så gynnsamt, som det har varit och att förräntningsutsiktterna även för de enskilda järnvägarna äro sämre liksom för statens järnvägar. Det kan inte hjälpas, att i den mån oräntabla kapitalinvesteringar uppdyka vid de enskilda järnvägarna — och detta måhända i högre omfattning än vid statens järnvägar — så få de avskrivas, liksom det sker vid statens järnvägar. Att all hänsyn, som är möjlig, skall tagas till de enskilda järnvägarna, är ju framhållet i statsverkspropositionen.

Å andra sidan ha ifrån åtskilliga talare både här och i andra kammaren framförts krav på, att taxenedsättningen skulle forceras, att den skulle träda i kraft tidigare, och herr Trygger har i sitt anförande formulerat det så, att taxenedsättningen skulle verkställas så tidigt, som det av praktiska skäl befinnes möjligt. Jag vill i det fallet erinra om att statens järnvägar i sitt yttrande i frågan har förklarat det icke vara tekniskt möjligt att genomföra taxenedsättningen förrän till den 1 juli 1929. Regeringen, som fann denna tid lång, undersökte frågan närmare och kom till det resultatet, att det bör kunna gå något tidigare. Förutsätter man, att riksdagen fattar ståndpunkt till det allmänna finansiella läget i avseende å taxan i slutet av denna riksdag, så återstår därefter en hel del arbeten. Taxan skall detaljutarbetas, och då med tagen hänsyn till den massa ändringsyrkanden i olika riktningar, som gjorts i järnvägsrådet, i kommerskollegium, ifrån åtskilliga handelskamrar o. s. v. Uppgörelse skall sedan träffas med de enskilda järnvägarna i den ytterst svåra samtrafikfrågan. Samtrafiktarifferna skola utarbetas, och hela tarifferingen överhuvud taget vid rikets stationer skall organiseras. Vid en undersökning har man funnit, att detta arbete torde kräva $\frac{3}{4}$ år, och beräknar man denna tid från riksdagens slut kommer man således fram till bortåt den 1 april, vid vilken tidpunkt man, enligt vad regeringen tänkt sig, skulle kunna ha vunnit något resultat.

Nu kan jag försäkra, att om denna fråga vinner riksdagens bifall, kommer också arbetet med taxenedsättningen att på allt sätt påskyndas. För att möjliggöra detta har, efter överenskommelse mellan mig och chefen för statens järnvägar, detaljarbetet redan igångsatts under presumption av att den ståndpunkt, som regeringen har intagit, biträdes. Skulle detta på något sätt bli ändrat, får man taga risken av en omarbetning. Jag tror också, att det vid detta arbete skall undersökas, huruvida hänsyn är möjlig till de av herr Lithander särskilt framförda önskemålen.

Herr Möller: Herr förste vice talman! Jag finner mig uppkallad av det svar, som herr socialministern har givit mig.

Vad först svaret beträffande arbetslöshetspolitiken angår, så är det

Första kammarens protokoll 1928. Nr 3.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

visserligen sant, att någon förbättring har inträtt, att arbetslöshetskommissionen har ordnat en något större arbetsberedskap än vid samma tid i fjol och än vid samma tid ett par föregående år, men jag tillåter mig hänvisa till de siffror, jag har nämnt. Det rör sig dock alltjämt om att på sin höjd en 39 % av de hos arbetslöshetskommissionen anmälda erhålla hjälp överhuvud taget, och att av dem omkring $\frac{1}{3}$ erhåller hjälp på ett sätt, som jag förmodar, att arbetslöshetskommissionen på det djupaste ogillar, genom kontantunderstöd av kommunerna. Om man försöker sätta sig in i, vad en hjälp åt c:a 9,000 personer av sammanlagt säkert över 60,000 arbetslösa personer här i landet innebär, så kan man inte finna — därest det skulle vara något allvar med vad som sades här i riksdagen liksom det även litet grand antyddes från regeringshåll i fjol — att det är möjligt att godkänna det påståendet, att arbetslöshetskommissionen har strikt följt de intentioner, som då gjordes i fråga om en ökning av arbetslöshetshjälpen. I det avseendet finner jag de små förbättringarna verkligen så betydelselösa, att man lugnt kan säga, att tillståndet är praktiskt taget oförändrat.

Jag har inte — jag vill påpeka det — gjort regeringen någon särskild förebråelse, för att inte i år frågan om arbetslöshetsförsäkring kommer fram. Jag menar, att om regeringen hade visat samma iver, som beträffande t. ex. den s. k. arbetsfredslagstiftningen, så skulle det ha förefunnits en möjlighet, men regeringen har inte på samma sätt intresserat sig för den saken. Situationen 1925, den första riksdagen, ett par månader efter det att den dåvarande regeringen hade tillträtt sina ämbeten, och situationen vid 1928 års riksdag tåla i själva verket icke någon jämförelse. Och därför kan jag icke medge, att det är ett korrekt bruk av ett yttrande, som jag hade år 1925, att åberopa sig på detta inför kammaren i dag.

Den dåvarande regeringen var övertygad om att den skulle kunna till 1926 års riksdag — ehuru den inte uttryckte sig så positivt, försiktig som en regering väl rimligen bör vara — framlägga ett förslag om arbetslöshetsförsäkring. Det är en stor skillnad i hur man bedömer det så att säga sista året för en viss art av arbetslöshetspolitik och hur man skall bedöma det, sedan åren ha gått, utan att man lyckats få frågan om arbetslöshetsförsäkringen löst. Ja, jag förmodar, att med den metod, efter vilken regeringen svarar, så kommer man att säga mig: »Det är ju herr Möllers egen skull. Herr Möller kunde ju såsom socialminister ha lagt fram förslaget om arbetslöshetsförsäkring.» — Naturligtvis kunde jag ha gjort det. Men jag var tillräckligt naiv, jag måste erkänna det, att ännu den gången hysa åtminstone en förhoppning om att man på s. k. borgerligt vänsterhåll skulle visa någon vilja att gå med på en arbetslöshetsförsäkring, och när det då från de folkfrisinade representanterna — av vilka den ene är ledamot av den nuvarande regeringen och säkert erinrar sig, vad som förekom — gjordes erinringar framför allt på tre punkter — nämligen dels därom, att i det förslag om frivillig försäkring, som förelåg till granskning, lantarbetare och skogs- och flottningsarbetare icke kunde komma med, dels därom, att man hade svårt att åstadkomma arbetsgivarbidrag till en arbetslöshetsförsäkring så konstruerad, och dels därom, att det skulle bli fackförbunden, som praktiskt taget finge taga hand om arbetslöshetsförsäkringen — då trodde jag, som sagt, att de anmärkningarna voro allvarligt menade, och att man önskade i stället medverka till ett förslag, där de bristerna, som voro obestridliga i det dåvarande förslaget, kunde bli avhjälpna. Det var skälet, varför arbetslöshetsförsäkringen icke förelades 1926 års riksdag.

Nu måste jag säga mig, att ifall bakom nämnda erinringar låg en förhoppning att kunna förhala hela denna frågas lösning år efter år, då ha her-

rarna räknat rätt: det har lyckats. — Ja, förlåt mig, herr statsrådet, detta är icke riktat mot herr statsrådet, ej ens mot herr statsrådets partivänner, men onekligen mot vissa av herr statsrådets kolleger inom regeringen. — Det sagda gör, att jag ej kan medgiva, att situationen 1925 och situationen 1928 äro lika.

Nu får man ju se, hur hela denna fråga utvecklar sig. Det kan ju hända, att om den borgerliga samlingens politik kommer att lyckas, så kommer Sverige, som nu praktiskt taget är det enda land i Europa, som saknar en arbetslöshetsförsäkring, att sakna den för framtiden också. Ty jag misstänker, att det skall visa sig, när man skall gå från ord till handling, att intresset på s. k. borgerligt vänsterhåll ej är tillräckligt stort, för att man överhuvud taget skall kunna genomföra en arbetslöshetsförsäkring i den svenska riksdagen.

Men den tiden — den sorgen! Jag skall nu ett ögonblick uppehålla mig vid frågan om sjukförsäkring. Jag kan ej hjälpa, att jag ej anser herr socialministerns svar uttömmande. Det förslag, som förelades 1927 års riksdag av den nu sittande regeringen, står icke i *full* överensstämmelse — det står i nära överensstämmelse men icke i full överensstämmelse — med riksdagskrivelsen av år 1926, och det är väl ej för mycket sagt, att det är den nuvarande regeringschefens intransigens särskilt på en punkt, nämligen beträffande distriktskassornas skyldigheter och rättigheter, som i själva verket har kommit frågan att falla. Om regeringen hade velat acceptera det förslag i sjukkasfrågan, som förelåg från fjolårets riksdag, utan att försöka sig på den manöver — för övrigt ganska lik manövern i andra kammaren i kommunalskattefrågan — som bestod i att åstadkomma olika beslut i de båda kamrarna för att sedan eventuellt få halvera den lilla mellanliggande skillnaden, då hade vi nu haft en sjukförsäkringsreform. Skulle det verkligen ha varit så oerhört påfrestande för regeringen att till 1928 års riksdag lägga fram ett förslag i överensstämmelse med det förslag, som vederbörande utskott 1927 hade gjort? Jag kan ej tänka mig, trots att sjukkasförbundet har gjort hemställan om att man nu skulle övergå till obligatorisk försäkring, att det ej skulle ha gått att vid årets riksdag få fram ett positivt beslut i den frågan och därmed få många bekymmer för andra sociala försäkringsfrågor undanröjda, men det har regeringen ej velat. Det är ingenting att göra åt saken för närvarande, men det kan ju ej hjälpas, att den, som har en verkligt stark åstundan i dessa ting, tycker, att det är ganska beklämmande, om den nuvarande regeringen till slut visar sig ha varit väsentligen ett *hinder* för lösningen av de mest trängande sociala frågor.

Jag kommer sedan också till frågan om de s. k. rättstvister. Det åberopades ett yttrande av mig — om det var i remissdebatten eller i ett interpellationssvar kommer jag själv ej ihåg nu — redan i fjol. Jag ansåg mig ha rättighet att hänvisa till det dokument, som ju ändå är ett väsentligen klarare uttryck för en samlad åskådning, som finnes i direktiven för den s. k. arbetsfredsdelegationens sammansättning. Men, för all del, även om man nu vill till försvar för sig själv åberopa mitt yttrande — jag har ju sagt att jag ansett, att tiden borde vara mogen — för en obligatorisk skiljedom i rättstvister, så är det ju ej av särskild vikt, när erfarenheten har visat, att det antagandet var ett komplett misstag. Tiden är uppenbarligen icke alls mogen. I vad mån den nuvarande regeringens otroligt psykologiska handläggning av dessa ting har bidragit till att förstöra möjligheten av ett mognande, däröver är det kanske bäst att draga en tystnadens slöja.

För övrigt skall jag säga ett par ord om Ulricehamnsbanan — ej för att bestå någon motbevisning, men det kan ju komma den dag, då det finnes anledning att erinra sig dagens debatt om Ulricehamnsbanan. De försäkringar,

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

som äro lämnade om banans räntabilitet, voro energiska, men det kanske finnes en och annan, som kommer att önska, att dessa försäkringar ej varit så kraftiga, som de varit från regeringsbanken i dag. Trots de försäkringar om denna banas möjligheter till räntabilitet, som äro givna, så tror jag för min del, att när vederbörande privatbank lånade banan 500,000 kronor, så tänkte den sig möjligheten att för dessa 500,000 kronor få övertaga banan den dag, den gick i konkurs. Det är ej riktigt detsamma att bygga järnvägar även om man vill kultivera en bygd, år 1929 eller 1930, som för bara ett tiotal år sedan. På denna korta tid har i vårt land skett en trafikutveckling, som är av ganska stor vikt, men alldeles oavsett detta, oavsett vad som hänt i fråga om Limesforsen—Särna järnväg, så är det min mening, att järnvägar icke skola byggas för arbetslöshetsmedel. Det är min mening, jag säger det rent ut, att jag finner det fullkomligt korrekt, om väg- och vattenbyggarförbundet blockerar sådana nödhjulsarbeten, ty vad gagn ha vi av att det finnes en gammal rallarekår, då den ej får arbete bara därför, att andra arbetslösa skola få arbete vid den banan till nödhjulslöner? Jag kan ej se, att vi egentligen praktiskt taget vinna ett dugg på den saken, och jag menar, att det är nödvändigt, om ej hela nödhjulsarbetsidén skall totalt förfuskas, om det ej skall bli ett krig rörande dessa nödhjulsarbeten, att man klargör för sig, var gränsen skall gå mellan den öppna arbetsmarknadens arbeten och nödhjulsarbetena. Att gränsen för den öppna arbetsmarknaden bör gå så, att ett banbygge skall höra till den öppna arbetsmarknaden, ej blott beträffande tillverkning av skenor, slipers och sådant, utan även beträffande själva banvallens anläggning, är för mig alldeles uppenbart, och jag säger, att om ej ett banbygge kan utföras till vanliga avtalsenliga löner, då är det bättre, att det bygget icke kommer till stånd. Det är min ståndpunkt, och jag tror, att det är den ståndpunkt, som i längden står sig bäst.

I övrigt har jag ej något annat att tillägga än att jag skulle anse det vara lämpligt, att när herr kommunikationsministern yttrar sig i försvarspolitiska frågor han först konfererar om ordalagen en smula med försvarsministern och utrikesministern, ty att i närvarande stund säga, att vårt behov av uppmarschlinjer är likadant som den gången Inlandsbanan beslöts, det är ett överord, som man nog ej gärna vill stå för.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman! Blott några ord för att besvara herr Möller.

Han säger, att ett något större antal platser har ställts till de arbetslösas förfogande under den sista tiden än förut, men det är i alla fall så pass liten skillnad, att den ej förtjänar något avseende. Jag vill i anledning därav meddela, att enligt vad som upplystes under remissdebatten 1925 utgjorde antalet platser, ställda till de arbetslösas förfogande, i statsarbeten, statskommunala nödhjulsarbeten och rent kommunala arbeten den 30 november 1924 2,016. Motsvarande siffra var den 30 november 1927 5,307. Jag föreställer mig, att det är en ganska avsevärd skillnad, i synnerhet om man därtill lägger de upplysningar jag nyss lämnat, nämligen att siffran för statsarbeten och statskommunala arbeten under den närmaste tiden skulle kunna ökas med ytterligare ett tusental.

Vad frågan om arbetslöshetsförsäkringssakkunniga beträffar, så förstår jag icke herr Möller riktigt. Jag nödgas därför fråga honom: menar herr Möller, att mina kolleger i regeringen skulle ha önskat förhåla arbetslöshetsförsäkringssakkunnigas arbete? Herr Möllers anförande gav anledning till att tro, att detta var hans mening, men om det var hans mening, så vill jag säga, att jag är säker på, att ingen av regeringens medlemmar på något sätt sökt lägga hinder i vägen för de sakkunnigas arbete utan tvärtom har man sökt

såvitt möjligt underlätta detsamma. Om en sådan mening ligger i hans yttrande, vill jag alltså bestämt tillbakavisa densamma.

Vad slutligen beträffar frågan om järnvägen Jönköping—Ulricehamn, så försökte jag under mitt förra anförande klargöra, att därmed ur arbetslöshets-synpunkt först och främst vanns den fördelen, att ett större antal platser bleve tillgängligt för nödhjälpsarbetare. Jag kan nu tillägga, att platsantalet kanske till en början skulle uppgå till 200 å 300, men att under arbetets fortgång antalet platser för nödhjälpsarbetare skulle uppgå till inemot 1,000. Det var den ena fördelen. Den andra fördelen av ett ingripande i detta fall var den, att därigenom, att det kom kapital från staten genom arbetslöshetskommissionen till det här arbetet, så bragtes det för ändamålet tecknade privata kapital ut i den öppna marknaden till beredande av sysselsättning för åtskilliga hundra arbetare. Jag förmodar, att det skulle hava något att betyda, om gamla arbetslag på det sättet kunde fortfarande hållas i arbete. Och i anledning av herr Möllers förklaring, att han bestämt ogillade, att arbetslöshetsmedel användas till dylika järnvägsföretag, så vill jag erinra därom, att den av mig åberopade järnvägen Limesforsen—Särna har även på det sättet fått hjälp från arbetslöshetskommissionen, enligt beslut av den socialdemokratiska regeringen.

För övrigt får jag säga, att jag efter att ha läst den socialdemokratiska tidningen »Ny Tid» hade föreställt mig, att inom det parti, som herr Möller tillhör, skulle kunna påräknas rätt mycket sympatier för denna arbetslöshetsfråga. Jag har nu på ett mycket grymt sätt blivit tagen ur den villfarelsen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är inte några stora anslagskrav i statsverkspropositionen, som föranlett mig att säga ett par ord i denna debatt, utan alldeles tvärtom, men nog kommer jag i anslutning till herr Vennerstens uttalande att hålla mig till de principiella linjerna i regeringens politik i de frågor jag kommer att beröra. Det är nog ej jag ensam, som efter en livlig uppslutning till regeringsförslaget i förra riksdagens största fråga, skolfrågan, känner mig en smula snopen, när jag ser, hur regeringen i år fullföljer allt det vackra, som på åtskilliga ställen kom till synes i föregående års så uppmärksammade proposition. Där var en sak, som väckte allmän tillfredsställelse och glädje på olika håll, nämligen departementschefens uttalande om nödvändigheten av en omläggning av skolans inre arbete, och bland de motioner, som väcktes, var särskilt den socialdemokratiska gruppens mycket intresserad av att i det hänseendet giva departementschefen, jag skulle kunna säga, ett rent av entusiastiskt stöd. Det var emellertid på skilda håll runt om i landet och ej minst inom läroverkslärarekretsar, som man varnade för dessa vackra målningar, som man rent av antydde möjligen skulle hava tillkommit endast för att värva anhängare för propositionens lättare genomdrivande i riksdagen. Det är ej roligt för mig, som verkligen var så djupt intresserad av förslaget ur den synpunkten, att nu här i dag finna, att belackarna tyckas ha fått rätt i mycket stor utsträckning. Departementschefen anförde i följd själv som förutsättning för, att detta effektivare arbete i skolan skulle kunna utföras, bättre biblioteksmöjligheter än de torftiga sådana, som nu förefinnas vid läroverken, och han var angelägen att betona, att för omläggnings genomförande behövdes det *redan från begynnelsen* sådana bättre biblioteksmöjligheter. Den socialdemokratiska gruppmotionen vid fjolårets riksdag underströk mycket livligt detta departementschefens påpekande och anförde ytterligare, att det var ej bara gymnasierna utan även folkskolor och *mellanskolor*, som voro i behov av dessa biblioteksmöjligheter för vinnande av det vackra mål, som propositionen ställt i utsikt. När man nu i år ser den regeringsproposition, som skall förverkliga dessa vackra utfästelser, så finner man, att departe-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

mentschefen endast har upptagit *en* punkt av utskottsutlåtandet och ej alla de punkter av utlåtandet, där utskottet och riksdagen angav sin anslutning till tanken om betydelsen på alla stadier av dessa biblioteksmöjligheter såsom själva förutsättningen för metodernas genomförande. Han har endast upptagit vad utskottet skrivit i anledning av motionens skrivelseförslag om nödvändigheten av dessa biblioteksmöjligheter för omläggningen av gymnasieundervisningen. Men inte ens, när det gäller möjligheterna för detta vackra måls uppnående på gymnasialstadiet, ej ens där har departementschefen framlagt ett förslag, som möjliggör vad han själv vill ha genomfört enligt sitt uttalande i både föregående års och detta års statsverksproposition. I föregående års statsverksproposition fäste han uppmärksamheten på, att det förelåg ett betänkande av bibliotekssakkunniga, ett betänkande, som skolöverstyrelsen nu har tagit upp i tanke att man på den vägen skulle genom tillmötesgående i fråga om de där uppställda förslagen kunna, som riksdagen tydligen avsåg, *redan från början* få till stånd denna praktiska omläggning av undervisningen. Ett realiserande av det förslaget skulle kosta 250,000 kronor eller något därutöver. Departementschefen föreslår i stället ett anslag, som i detta hänseende ej under den närmaste tiden kan utträta något som helst med avseende å vad riksdagen önskat. Han föreslår ett anslag av 50,000 kronor, begränsat till de högre läroverken huvudsakligen och utan några möjligheter för dessa läroverk strängt taget att utnyttja ens detta högst otillräckliga anslag. Det är tydligt och klart för var och en, att när det gäller denna undervisningsreform är det ej nog med att man ställer böcker till förfogande, utan man måste också ha möjlighet att kunna utnyttja dessa böcker. Redan som det nu är ha bibliotekarierna vid läroverken åtminstone 8—10 timmars arbete i veckan vid sin bibliotekstjänstgöring, och detta för en årslön av 275 kronor! Det är väl ändå alldeles tydligt, att om biblioteksrummen och deras böcker skola kunna utnyttjas för undervisningen, så kommer oerhört mycket mer arbete än vad som för närvarande är behövt att påläggas läroverksbibliotekarierna. Det är fullkomligt otänkbart, att dessa lärare utan vidare ersättning skola kunna fullgöra sin tjänstgöring fullt ut vid sidan av sitt bibliotekarieämbete. Det är fullkomligt omöjligt att kräva av dem eller tro, att de kunna gå i land med det ökade arbete, som på detta sätt skulle läggas på deras skuldror.

Departementschefen har också förbisett, att för de nya metodernas tillämpning vid läroverken kräves det ej bara, att lärjungebiblioteken i någon mån tillgodoses. Det är ju alldeles tydligt, att referensbiblioteken i mycket hög grad också måste tillgodoses. Och det är naturligt, att detta även för läroverkslärarnas möjligheter till nyinstudering av ämnena så att säga — till följd av de nya metoderna, som skola tillämpas — är ett ofrånkomligt krav. Denna nyinstudering, för att använda detta ord, kan ej ske utan god tillgång på rätt dyrbara verk, standardverk och andra samlingsverk också, beträffande vilka säkerligen ingen skulle vilja säga att det är läroverkslärarnas skyldighet att själva anskaffa dem. Följaktligen: på den avgörande punkten, på den enligt departementschefens mening avgörande punkten, när det gäller förverkligandet av det vackra programmet, så har regeringspropositionen för i år — det ligger snubblande nära till hands att använda uttrycket — *saboterat* möjligheterna för utförandet i verkliga livet av vad man på så många håll var glad åt, att man nu äntligen skulle få genomfört. Det är högst egendomligt för övrigt att se, att denna regering, när det gäller det största förslag eller åtminstone ett av de få verkligt stora förslag, som denna regering inlagt så stora förtjänster om att föra i hamn, när det gäller, säger jag, detta förslags förande ut i levande livet, att denna regering stöter sig på en så väldig summa som 250,000 kronor! Den tycker, att det är orimligt, att det är omöjligt när det gäller ett så omfattande förslag, att gå med på en så stor summa! Den föredrager att

anvisa 50,000 kronor, som egentligen ingen nytta göra under nuvarande förhållanden. Pengarna äro naturligtvis inte kastade i sjön, böckerna finnas ju kvar och kunna komma till användning i framtiden, men departementschefen anser ju, att arbetet skall börja just nu, börja från början, och jag kan ej se, att det är någonting, som motiverar, att detta arbete skall börja med dessa metoder endast i gymnasiet. Jag är fullt överens med departementschefen, med den socialdemokratiska motionen och med statsutskottet i fjol om att det är lika nödvändigt att även från begynnelsen, för att använda statsrådets eget ord, få till stånd möjligheten för ett sådant arbetssätt.

Det var den ena punkten. Den andra punkten, där jag ej behöver tveka att använda ordet sabotera, är frågan om den folkfrisinnade regeringens intresse för utvecklande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Jag var ju ej så värst glad åt den folkfrisinnade regeringen, när den kom till, men en farhåga hade jag åtminstone inte, och det var den farhågan, att denna regering skulle bli den regering, som under den senaste mansåldern visat den största liknöjdheten i fråga om utvecklingen av det folkliga bildningsarbetet och rent av demonstrativt varit angelägen om att lägga i dagen denna sin likgiltighet. Det är omöjligt att under de föregående årtiondena peka på någon regering, som i det fallet har kunnat jämföras med den nuvarande. Redan år 1925 äskade skolöverstyrelsen framläggandet till 1926 års riksdag av ett förslag i överensstämmelse med folkbildningssakkunnigas utlåtande, och den dåvarande departementschefen ansåg sig visserligen ej på grund av det statsfinansiella läget kunna i statsverkspropositionen 1926 framlägga förslaget, men ställde i utsikt, att åtminstone vissa delar av förslaget skulle utbrytas till riksdagen 1927. Han var inte i tillfälle att hålla denna sin utfästelse. Den nuvarande departementschefen borde, tyckes det folkbildningsvännerna i Sverige, vara intresserad av att försöka fullgöra den där utfästelsen. Skolöverstyrelsen talade redan 1926 på hösten om det trängande behovet av genomförandet av detta förslag. Statsrådet brydde sig ej om det, och enskild motionär måste göra en liten, mycket obetydlig resning i målet för att få åtminstone *något* genomfört vid föregående års riksdag i väntan på, att statsrådet skulle bli färdig att till detta års riksdag framlägga förslag. Skolöverstyrelsen har åter påmint om det trängande behovet i detta hänseende, och statsrådet har helt enkelt sagt, att han ej finner anledning att taga upp frågan i detta års statsreglering heller. Det kan ej vara de statsfinansiella bekymren, som nu lägga hinder i vägen, även om det skulle vara fråga om att bevilja hela anslaget, som ju skulle gå till 900,000 kronor. Men i all synnerhet, när man tar i betraktande, att utbrytningar skulle ha kunnat göras, är det fullkomligt orimligt att vilja taga någon hänsyn till några statsfinansiella bekymmer. Det är här fråga om i all synnerhet just de intensivare formerna av folkbildningsarbetet och dessas tillgodoseende. Det extensivare folkbildningsarbetet i Sverige har varit ganska väl tillgodosett, men på alla håll, redan då riksdagen beslöt skrivelse om utredning, var man angelägen om att söka utvägar för intensivare former i detta avseende. Det gäller bl. a. föreläsningsverksamheten. Dessa enstaka föreläsningar i olika ämnen kunna inte sägas nå högre än till allmän kulturell underhållning, men de sakkunnigas förslag har uppdragit linjerna till en förbindelse med folkhögskolan, varigenom denna skulle kunna få ledningen av en intensifiering av denna folkbildningsform för den oerhört stora summan av — 25,000 kronor! Den saken tycker man borde möjligen hava kunnat utbrytas, varigenom denna utveckling av de intensiva formerna av föreläsningsverksamheten möjliggjorts. Vidare har man vid olika tillfällen med anledning av enskilda motioner visat starkt intresse för och gått med på motioner rörande utveckling av de kvalificerade studiecirkelformerna. En reform på detta område, där vi nu, tack vare denna liknöjdhet från regeringens sida

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

för upptagande av problemet, ha kommit efter andra länder, skulle möjligen ha kostat 100,000 kronor, och den utgiften tycker jag icke heller skulle ha varit ööverkomlig. Det viktiga spörsmålet om universitetens ställande i ledningen för folkbildningsarbetets ordnande på olika punkter, ett spörsmål, som lösts runt om i världen och som löses mer och mer, skulle ha kostat ungefär 27,000 kronor att lösa, och den saken hade man mycket väl kunnat taga upp utan samband med andra frågor.

Så finns det en annan punkt i fråga om folkbildningsarbetet. Riksdagens alla partier enade sig år 1920 om en skrivelse i anledning av en motion, under-tecknad av den mycket gode liberalen Knut Kjellberg och den likaledes mycket gode högermannen, nuvarande landshövdingen Lübeck och den säkerligen mycket gode socialdemokraten Arthur Engberg, en motion, i vilken man uttalade sig för nödvändigheten av ett vidsträcktare folkligt upplysningsarbete i de ekonomiska och näringsorganisatoriska frågorna, och på detta område föreligger också förslag i betänkandet, ett förslag, som nära ansluter sig till undervisningskurserna i alkoholfrågan.

Som regeringen väl vet, hyser jag mycket stor aktning för dessa nykterhetskurser, och jag har bidragit så långt jag kunnat till genomförandet av goda möjligheter för dem, men vi torde väl ändå vara överens om — trots regeringens och mitt eget nykterhetsintresse — att ett ekonomiskt bildningsarbete på bred grund här i landet är för den stora massan av lika stor vikt och betydelse som dessa nykterhetskurser. Detta bildningsarbete skulle ha kostat några tiotusental kronor!

Här ha vi således den ena saken efter den andra, vilken skulle kunna ha, om regeringen haft det ringaste intresse för detta folkliga bildningsarbete, utbrutits och genomförts var och en för sig, så att åtminstone något hade blivit gjort.

Den verkligt stora summan skulle ha kommit på folkbiblioteken och deras utveckling, om regeringen tagit upp hela förslaget. Nu vill jag säga, att både Danmark och Norge ha i det hänseendet haft råd att gå fram efter sådana linjer, som det svenska folkbildningsarbetet begär, och därför tycker jag icke, att det skulle ha varit orimligt för Sveriges vidkommande att göra denna uppoffring.

Det är således i dessa två hänseenden, när det gäller utvecklandet enligt principer, som riksdagen liksom statsrådet själv här uttalat sig för, i fråga om den högre skolans arbete, och när det gäller utvecklandet av det fria folkbildningsarbetet, det är i dessa två fall, som jag finner, att regeringen, om jag skall döma av statsverkspropositionen, ej *vill* göra någonting. Det skulle vara orätt av mig att säga, att jag tvivlar på herr statsrådet och chefens för ekklesiastikdepartementet intresse på dessa punkter, ty jag vet ju, att han i föl gav benägen medverkan till genomförandet av en motion för att ändå hjälpa till för att få till stånd någon förbättring i fråga om folkbildningsarbetet, liksom jag också på grund av hans varma uttalande i skolpropositionen vet, att han har personligt intresse för dessa frågor. Men detta personliga intresse har tydligen icke räckt till för att få något gjort, och då måste väl anledningarna till att ingenting göres i dessa saker sökas på annat håll.

Jag har ganska svårt — något som jag förut varit inne på — att tro på några statsfinansiella svårigheter, när det gäller dessa summor, och därför, herr talman, kan jag ej komma ifrån, att denna, den folkfrisinnade regeringen, som väl om någon kunde väntas ha haft intresse speciellt för de kulturella strävandena från folkets sida och efter sin insats för skolreformen även för det högre skolväsendets utveckling efter dessa linjer — jag kan ej komma ifrån, att åtminstone nu en så pass stor likgiltighet för utvecklingen av dessa saker bemäktigat sig regeringen, att däri grunden är att söka till att ingenting alls har åtgjorts i dessa hänseenden till detta års riksdag.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på hemställan av herr förste vice talmannen att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen i förevarande ärende.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 9.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 24, av herrar *Bergqvist* och *Hansén*, angående tyghantverkaren vid fortifikationen P. Söderbergs placering i löneklass;

nr 25, av herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad, m. fl., om anslag till Svenska brandkårernas riksförbund;

nr 26, av herr *Lithander* m. fl., om anslag till om- och tillbyggnadsarbeten vid Kustsjukhuset å Styrso m. m.;

nr 27, av herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad, om ökat bidrag till utförande av vissa arbeten m. m. vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra;

nr 28, av herr *Pettersson* och herr *Larsson, Per Adolf*, om ökat anslag till byggande av enkla bygdevägar;

nr 29, av herr *Roos*, om ökat anslag till statsunderstödda fiskehamnar;

nr 30, av herr *Johansson, Johan Peter*, och herr *Wagnsson*, om tillfällig löneförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt högre folkskolor;

nr 31, av herr *Hansson, Sigfrid*, m. fl., om statsunderstöd åt kyrkoherden S. J. Enander för fullföljande av Salixforskningar;

nr 32, av herr *Enhörning*, om ökat understöd till svenska handelskamrar i utlandet; samt

nr 33, av herr *Enhörning*, om bevarande under de militära myndigheternas dispositionsrätt av de indragna truppförbandens etablissement m. m.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 34, av herr *Andersson, Erik*, angående pension åt förre verkmästaren vid statens järnvägar K. L. Santessons änka m. m.; och

nr 35, av herr *Pauli* m. fl., om höjd pension åt f. d. läroverksadjunkten P. Idstedt.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 36, av herr *Holmgren* m. fl., med förslag till lag angående slakt av husdjur;

nr 37, av herr *Andersson, Karl*, om utredning angående ändrade bestämmelser rörande maskiners hänförande till fast egendom m. m.;

nr 38, av herr *Kvarnzelius*, angående visst tillägg till 7 § i lagen om allmän pensionsförsäkring;

nr 39, av herr *Berglund*, angående utredning om införande av obligatorisk sjukförsäkring i Sverige; samt

nr 40, av herr *Andersson, Henrik*, och herr *Elisson*, om ändring av bestämmelserna rörande gäldande av kostnader för ekonomisk besiktning av löneboställe.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 41, av herr *Hansson, Sigfrid*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske m. m.;

nr 42, av herr *Andersson, Karl*, och herr *Bergström, Albert*, om försäljning av viss lägenhet från kronoegendomen Skenäs kungsgård nr 1 i Östra Husby socken;

nr 43, av herr *Tjällgren* m. fl., om höjning av statens skogsutdikningsanslag;

nr 44, av herr *Tjällgren* m. fl., om ökat anslag till skogsvårdens befrämjande;

nr 45, av friherre *Beck-Friis* m. fl., om ökat anslag till skogsvårdens befrämjande; samt

nr 46, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., om åvägabringande av utredning och förslag angående statens medverkan till skogsodling å viss mark.

Herr *Bergqvist* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 47, om anslag till bidrag till anläggning av odlingsvägar i Norrland, Dalarna och Värmland.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till ett tillfälligt utskott nedannämnda motioner:

nr 48, av herr *Pålsson*, angående vissa ändringar i villkoren för inträde vid tandläkarinstitutet;

nr 49, av herr *Örne*, om skrivelse till Konungen angående upphävande av passtvånget mellan de nordiska länderna; samt

nr 50, av herr *Hansson, Sigfrid*, m. fl., om utredning angående landets tillgångar av för brytning och bearbetning lämplig granit m. m.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet av-givna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse; samt

kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.19 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet *Ribbing* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 13, med förslag till förordning om fortsatt tillfällig höjning av beloppen för den i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper stadgade stämpelavgiften;

nr 14, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1928 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt samt till bevillning av inkomst m. m.; samt

nr 15, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 (nr 113) om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr **Olsson, Olof**: För ungefär en vecka sedan, herr talman, utfärdades en varning mot att röra vid eller störa den nuvarande ecklesiastikministern. Varningen kom från Norrland och gällde egentligen närmast en viss, nämnd andra-kammarledamot. Men jag förmodar, att meningen var, att den skulle kunna utsträckas till hela riksdagen. Fridlysningen har ju — som kammarens ärade ledamöter lagt märke till — redan brutits, och även om så inte hade varit, finns det ett par saker, som göra, att jag inte skulle ha kunnat respektera den.

Men innan jag går in på dessa saker, skulle jag vilja ge de ärade ledamöter av konstitutionsutskottet, som eventuellt äro här närvarande, en liten vink om att det säkerligen lönar sig att denna sejour se litet närmare på ecklesiastikdepartementet. Det finns säkerligen sevärdheter där. Om inte annat, kan man få bevittna det — såvitt jag vet — ännu ouppklarade fenomenet, hur en kommitté ynglar. Det är kanske inte lika intressant som samma fenomen på andra områden, men jag tror, att det kommer att ge betraktaren en del att tänka på. I samma veva skulle man ju också kunna kasta ett öga på generaldirektörsstolen i skolöverstyrelsen. Om man då skulle tycka, att det ser ut, som om det sutte två personer på den stolen i stället för en, skall man inte bli rädd och tro, att man ser dubbelt, ty det kan ju hända, att det verkligen sitter två personer där och trängas.

Detta emellertid mera en passant. Att jag nu har tagit till orda, sammanhänger närmast med en punkt i åttonde huvudtiteln, som åtminstone gör mig mera betänksam än den varning från Norrland, som jag nyss omnämnde, nämligen punkten 157 om de kommunala flickskolorna. Jag vet, hur det är; en kammarledamot bör ju vid denna tid på dagen gärna ha litet hänsyn till sina kamrater och inte tala för länge, men jag måste i alla fall, innan jag kommer

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

fram till själva kärnan i vad jag vill säga, förutskicka ett par saker, som åtminstone förefalla mig själv vara rätt banala.

De beslut, som i fjol på våren fattades i den stora skolfrågan, voro inte enhälliga. På rätt väsentliga punkter spådde man — om inte precis olycka — så åtminstone fördärvliga resultat, och många av oss, som den gången voro med om det hela, voro endast med under vissa, bestämda förutsättningar. För mig personligen var den kommunala flickskolan en sådan förutsättning på en punkt, och jag har, uppriktigt sagt, ingen lust att utan vidare resonemang finna mig i att denna fuskas bort. Det är för den skull, som jag nu har tagit till orda.

När jag hör till dem, som vilja, att staten skall övertaga flickornas undervisning i alldeles samma utsträckning som gossarnas, är det inte därför, att jag underkänner de privata flickskolorna, utan det är därför, att jag vill, att undervisningen skall bli billigare för de *många* hemmen och att det på grund därav också skall bli lättare för de *många* flickorna att vinna den utbildning, som anlagen peka hän på. Ty hur vi än tycka om det eller inte tycka om det, så är det ju på det sättet, att såsom samhället nu en gång har utvecklat sig och tenderar att utveckla sig, måste våra unga kvinnor ut i förvärsarbetet. De måste däri ibland tävla med män, de måste således ha examina som män. Men det är klart, att det inte är möjligt för staten att på en gåendes gång lägga till rätta och gottgöra alla de försummelser emot våra flickor, som staten under långa tider har låtit komma sig till last. Den måste ha tid på sig att ekonomiskt växa in i den stora uppgiften, och under denna tid måste den hjälpa sig fram genom provisorier. För mig är den beslutade samrealskolan ett sådant provisorium. Jag vet mycket väl, att det finns olika meningar om våra samskolor och att det finns folk, som med liv och lust gå in för denna skolförm. Vi hade i skolutskottet en visserligen liten men rätt ettrig diskussion på denna punkt, som för resten resulterade i en typisk utskottsmotivering av det sämre slaget, där man började med att förorda samskolan och slutade med att mera förstuckat varna för den. Men hur det nu än förhåller sig med samskolan under vår ungdoms olika utvecklingsstadier, så finns det åtminstone ett stadium, som hänvisar flickorna till flickskolor av naturliga skäl och gossarna till gosskolor, och det är just det stadium, som realskolan omfattar. Var och en, som har följt med de undersökningar, som ha ägt rum på detta område, och för övrigt var och en, som har varit i tillfälle att på närmare håll följa våra pojkars och flickors utveckling, vet detta. Det är här, menar jag, som den kommunala flickskolan har en verkligt stor roll att fylla. Det finns en hel mängd flickor, som behöva en viss utbildning och som behöva en examen. Staten vill hjälpa dem. Staten har realskolor, där det finns plats, och så stoppar staten in dem där. Det är inte fullt naturenligt, men det är ekonomiskt förklarligt. För den händelse stat och kommun träda samman och halvera kostnaderna, kan man få rena flickskolor.

Härtill kommer en annan synpunkt. Det är visserligen sant, att våra unga kvinnor numera inte kunna sitta hemma och lägga armarna i kors, utan måste söka sig ut för att försörja sig själva. Men det är också sant, att flertalet av dem och ännu så länge någon gång förr eller senare bli husmödrar. Våra unga män kunna gå rakt på sin yrkesutbildning, men våra unga kvinnor ha det inte så lätt; de måste å ena sidan söka att kunna försörja sig, men å andra sidan måste de också skaffa sig åtminstone en enklare husmodersutbildning. Detta senare kunna de inte få i realskolorna.

Det är alltså ur två motivkretsar, som jag personligen kommit fram till den kommunala flickskolan. Jag vill, att denna överallt, där det finns möjligheter, skall taga livet av samrealskolan, och jag vill, att den skall ge våra

flickor den första husmodersutbildningen. Härav följer med naturnödvändig. *Statsverkspropositionen.*
 het tre saker. Den kommunala flickskolan måste för det första ge samma teoretiska utbildning som samrealskolan. Den måste sörja för att våra flickor kunna gå ut i livet med en motsvarande kompetens och samtidigt öppna vägen till gymnasiet. Men den måste för det andra vara längre, även om den inte får bli alltför lång. Och den måste för det tredje komma *nu*. Den kan inte komma om femtio år. Ha flickorna en gång trampat upp vägarna till samrealskolorna, misstänker jag, att det blir rätt svårt att få dem därifrån. Ty naturen har visserligen en inneboende drift att växa rätt, men den kan också, som bekant, tvingas att växa krokigt.

När jag så läser den utredning och det förslag rörande inrättande av kommunala flickskolor, som sedan någon tid tillbaka föreligger, måste jag säga, att det sker utan några glädjeyttringar. Ty ingenting av vad jag vill vinna vinnas genom detta förslag. Den skola, som man här presenterar, kan inte slå ut någon samrealskola, därför att den inte ger samma kompetens och heller inte öppnar vägen till gymnasiet. Det är inte av förbiseende, som det är så. Det beror inte alls bara på ordalagen i betänkandet; utan det beror på sinne- laget hos de sakkunniga. Ty de förklara helt öppet, att meningen är, att det skall vara på det sättet. Den kommunala flickskolan skall visst inte vara ett led i en större skolorganisation. Nej, den skall gå alldeles för sig själv — som de stora gässlingarna. Den skall inte snegla vare sig åt realskolan eller åt gymnasiet, ty det skulle kunna förvilla de stackars små flickorna. Nå, kan man säga, ett kommittéförslag är inte detsamma som ett regeringsförslag. Det kan ju hända mycket mellan avgivandet av ett kommittébetänkande och fram- läggandet av regeringspropositionen. Ja, det är så sant, men — för det finns ett »men» här.

För den, som kände ecklesiastikdepartementet så att säga utan och innan, som kände människorna, som brukade gå ut och in där, de olika ärendena — de som stodo i kö och de som lågo på hyllorna — såväl som också menings- brytningarna inom de kretsar, som lagrat sig omkring detta departement, för honom, säger jag, voro ibland de förslag, som i fjol kommo från ecklesia- stikdepartementet, till en särskild glädje, därför att de kommo försedda med illustrationer — eller låt oss säga, med gubbar. När jag satt en gång och väng- de i bladen, kom det alldeles oförhappandes ur mig: Nej, se ärkebiskopen! Skolgeneralen tittade fram från den ena sidan efter den andra. Vid ett till- fälle skymtade ett rätt bistert kvinnoansikte, och jag tänkte alldeles som Esge Broek: »I, gu' bevaras!» Och den stora skolpropositionen kom ju med skol- generalen i helfigur.

När jag nu tänker på hur verkligt svårt vi hade att få fason på skolfrågan och när jag ser, vem det är, som suttit som ordförande bland dessa sakkun- niga, skulle jag vilja ställa en vördsam anhållan till herr ecklesiastikministern: Ge oss inte ännu en gång herr skolgeneralen i helfigur! Det är inte säkert, att vi orka med det.

Men vid sidan av vad jag nu har sysselsatt mig med finns det annan fråga, som just nu bör intressera riksdagen, och det är frågan om de högre allmänna flickskolorna. Ecklesiastikministern lade ju i fjol i skolpropositionen fram förslag om fyra högre allmänna läroverk för flickor. Om man får döma av vad som stod i propositionen, skulle han helst hava sett, att alla dessa fyra hade kunnat börja sin verksamhet i fjol på hösten. Men han tillade, att svä- righeter kunde möjligen inträffa, och det vore därför kanhända klokast att inte räkna med något annat än att 1928—1929 bleve det första läsåret för dessa skolor. För all säkerhets skull begärde han i alla fall anslag till en sådan skola, som eventuellt skulle kunna börja redan 1927 på hösten. Riks- dagen var med och beviljade anslaget och ställde pengarna till förfogande

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

samt skrev, att dessa skolor finge inrättas från och med den tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde. Riksdagen gick emellertid längre. Den ville inte nöja sig med fyra skolor utan ville ha ytterligare nio. Riksdagen skrev följaktligen och anhöll att till år 1928 få en plan över hur det skulle ordnas med dessa nya skolor. Personligen tyckte jag, att detta var ett gott steg i en god riktning, och jag resonerade också som så, att i längden blir det kanhända till och med billigare att ha det på det sättet. Jag förmodar nämligen, att med den organisation, som gymnasiet hädanefter får, komma flickorna att välja linjer, som avvika från gossarnas. Det är då bättre att ha dem på särskilda gymnasier än att kasta in dem på gossgymnasier, där kombinationerna i så fall skulle bli mycket talrikare och organisationen på grund därav också dyrare. Men var finnas nu dessa fyra högre flickläroverk? Frågan är ställd till herr ecklesiastikministern. Och var finns den där planen, som vi skulle ha till denna riksdag? När riksdagen skrev beträffande dessa skolor, att de finge inrättas från och med den tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämde, menade riksdagen inte vilken tidpunkt som helst. Riksdagen menade — med ecklesiastikministern — att naturligtvis skulle vi ha dem på hösten 1928, men man kunde ju tänka sig, att någon av dessa skolor kunde komma tidigare. Och när riksdagen skrev 1928, menade den faktiskt 1928. Det kan jag garantera, eftersom jag var med.

Jag står följaktligen här inför en rad av frågetecken. Vad är det som har inträffat? Har ecklesiastikministern blivit skrämmd? Eller har han inte fått lov att lägga fram detta? Eller är det så, att han har beslutat sig för att nu taga ledningen i skolfrågan? — Det vore därför tacknämligt, herr talman, om herr ecklesiastikministern kunde få komma till orda.

Herr statsrådet **Almkvist**: Tidigare under debatten här i dag hava framstälts vissa anmärkningar emot mig.

Den första erinran, som gjordes mot åttonde huvudtiteln, framställdes av herr Trygger med anledning därav, att i årets proposition icke upptagits anslag till uppförande av en nybyggnad för paleontologiska institutionen i Uppsala. I anledning av det beklagande, som framfördes i denna fråga, skall jag be att få erinra om att riksdagen i fjol på regeringens framställning beslöt uppförandet av en nybyggnad för den fysikalisk-kemiska institutionen i Uppsala och beviljade ett belopp av 100,000 kronor till arbetets påbörjande. Nu anhåller regeringen, att riksdagen måtte anvisa 680,000 kronor för nästkommande budgetår. Ytterligare torde komma att erfordras en summa av i runt tal 450,000 kronor för byggnadsarbetets slutförande. I Uppsala pågår alltså för närvarande en nybyggnad av betydande mått, avsedd att råda bot för brister, vilkas avhjälpande enligt den uppfattning, jag bildade mig, då jag personligen besökte Uppsala för att undersöka de olika krav, som därifrån framställdes, var vida viktigare än att gå i författning av anskaffande av nya lokaler för den paleontologiska institutionen. Det är visserligen sant, att regeringen nu begärt anslag för andra nybyggnader vid högskolor, t. ex. till universitetet i Lund och till tekniska högskolan i Stockholm, men även här gäller det, att vid en jämförelse den paleontologiska institutionen i Uppsala, enligt min bestämda uppfattning, måste stå tillbaka och komma i ett senare skede. Därmed har jag visst icke velat säga annat än att den vetenskapsman, professor Wiman, som förestår den paleontologiska institutionen, är värd allt erkännande för det upppoffrande och framgångsrika arbete, som han har nedlagt, och jag hoppas, att förhållandena skola medgiva att den institution, han förestår, också inom den närmaste tiden skall kunna erhålla lokaler, som någorlunda motsvara de ypperliga samlingarna.

Herr Oscar Olsson framställde tvenne anmärkningar; den ena av dem var

mindre skarp i form och ton. Den gick ut därpå, att det anslag, som regeringen begärt för tillgodoseende av biblioteksändamål vid de högre skolorna, är alldeles för litet. I detta avseende ber jag att få framhålla, att de s. k. bibliotekssakkunnigas förslag, vilket avsåg att råda bot på de vid allmänna läroverken rådande missförhållandena på detta område, förelegat sedan flera år tillbaka och att detsamma följaktligen kunnat tidigare av föregående regeringar framläggas. Den nuvarande regeringen, som vid olika tillfällen har betygat, att åtgärder snarligen äro nödvändiga för att tillgodose berättigade krav på bättre bibliotek vid de olika undervisningsanstalterna, har visserligen funnit, att regeringen, på grund av nödvändigheten att fortfarande iakttaga sparsamhet, icke kunnat hos riksdagen begära hela det belopp, som av bibliotekssakkunniga ifrågasatts — något över 250.000 kronor. Den har ansett sig böra stanna vid att såsom ett första anslag begära 50.000 kronor, men detta innebär dock, att här för första gången ett anslag av betydighet begäres i avsikt att möjliggöra ett successivt tillgodoseende av ett behov, som tidigare gång på gång manifesterats, men för vilket något anslag av tidigare regeringar icke krävts.

Den andra anmärkning, herr Oscar Olsson framställde, var till tonen betydligt skarpare — jag kan till och med säga, att den präglades av en viss vrede. Den gällde regeringens uraktlåtenhet att i budgeten upptaga ett anslag för realiserande av de s. k. folkbildningssakkunnigas förslag. Jag förstår mycket väl, att denna underlåtenhet kan irritera herr Oscar Olsson, som ju tidigare haft vissa obehag av det framlagda sakkunnigförslaget, i vars utarbetande han deltog. Men när han med en älskvärd artighet till mig uttalade, att han visst icke förutsätter, att det är bristande intresse från min sida utan att det är principiell ovilja mot folkbildningsarbetet hos regeringen i övrigt, som förorsakat, att något anslag icke blivit upptaget, nödgas jag bestrida detta påstående. Det förhåller sig nämligen så, att jag vid en närmare granskning av folkbildningssakkunnigas förslag — som i herr Lindskogs överarbetning skulle draga en årlig kostnad av 1.667.000 kronor — kommit till det resultatet, att jag i väsentliga delar icke kan följa detsamma utan anser, att det i flera avseenden bör överarbetas. Detta har hittills icke kunnat ske. Under sådana förhållanden anser jag mig ha fullgoda skäl att tillbakavisa herr Oscar Olssons påstående om bristande intresse från regeringens sida för folkbildningsarbetets höjande såsom till alla delar oberättigat. Jag ber tillika, för att kammarens ärade ledamöter skola få en uppfattning i stort sett om, hur denna fråga i själva verket ekonomiskt ligger till, att få säga, att för närvarande utgår till understödjande av folkbildningsåtgärder ett årligt belopp av i runt tal 1,100,000 kronor. Den skillnad, som sålunda föreligger mellan nu utgående anslag och det av folkbildningssakkunniga föreslagna beloppet, är alltså icke av avgörande betydelse, men sakkunnigförslaget innebär i allt fall framställning om en höjning med i det närmaste 50 procent av nu utgående anslag. Och när det gäller att för riksdagen framlägga förslag om en så väsentlig höjning av ett årligt anslagsbelopp, är det givetvis en departementschefs skyldighet att se till, att han har fullgoda skäl för att föreslå de olika åtgärder, som äro ifrågasatta.

Jag kommer nu till herr Olof Olsson. Herr Olof Olsson började sitt anförande med en, för att komma från den närmaste företrädaren i ämbetet, något egendomlig men onekligen ganska karakteristisk åtgärd. Han började nämligen med att påkalla konstitutionsutskottets vaksamhet beträffande mina ämbetsåtgärder. Herr Olof Olsson har själv under en tidigare period tillhört konstitutionsutskottet. Jag har tillhört detta utskott under hela min riksdagsmannatid. Den är ju inte så lång, men den börjar dock nalkas tio år. Jag hade icke trott, att konstitutionsutskottets uppmärksamhet skulle inom

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

riksdagskretsar anses vara så ringa, att det fördenskull vore nödvändigt, att en förutvarande departementschef påkallade utskottets uppmärksamhet för att granska den efterföljande departementschefens åtgöranden. Jag är på grund av egen erfarenhet övertygad om — och jag trodde att herr Olof Olsson skulle hysa ungefär samma uppfattning, fast jag därutinnan uppenbarligen misstagit mig — att konstitutionsutskottet även utan påstötningar kommer icke blott att underkasta mina såväl som alla andra departementschefers åtgöranden den granskning, som kan vara erforderlig, utan även att för riksdagen framlägga de anmärkningar, som på grund därav kunna visa sig vara befogade. Påkallandet av konstitutionsutskottets vaksamhet skedde ju, herr talman, i alla fall mera under gycklets former, och jag skall därför inte taga detsamma så förfärligt allvarligt. I den mån det kan visa sig ligga någon verklig realitet bakom talarens ord, få vi ju tillfälle att sedermera diskutera saken, när dechargede-batten kommer. Jag betraktar nämligen dubbeldiskussioner såsom onödiga i denna församling.

Herr Olof Olsson kom därefter in på frågan om de kommunala mellanskolorna. Han anknöt i det avseendet sitt anförande till den punkt i statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, där en proposition om de kommunala flickskolorna bebådas och där ett anslag av 58,000 kronor beräknats men där inga som helst principiella uttalanden göras.

Såsom herr Olof Olsson yttrade, är det så, att tillkallade sakkunniga hava utarbetat ett förslag till stadgar för dessa ifrågasatta flickskolor. Men de sakkunnigas förslag är naturligtvis icke detsamma som departementschefens förslag. Jag ber att särskilt få erinra därom att frågan om de kommunala flickskolorna ännu är ett arbete, som befinner sig på ett förberedande stadium. Skolöverstyrelsens yttrande i ärendet skulle avgivas senast den 15 januari — alltså i söndags — och det kom också då, fastän jag, som den dagen icke var i departementet närvarande, icke kunde taga del av detsamma förrän på måndagen, d. v. s. i förrgår. Detta överstyrelsens utlåtande var åtföljt av ett yttrande av flick- och samskoleföreningen, vilken också beretts tillfälle att yttra sig i saken. Föreningens yttrande går, det kan jag säga redan nu, ganska mycket isär med den åsikt, herr Olof Olsson här deklarerade. Jag vet inte, när den seden infördes, att ett sakkunnigförslag, som ännu inte har behandlats av departementschefen och till vilket han icke ens kan hava hunnit taga slutlig ståndpunkt, förhandsdiskuteras i riksdagen. Är det inte fullt tillräckligt, om man, när den bebådade propositionen i denna fråga framlägges, drager upp den principdebatt, som kan visa sig vara erforderlig?

Herr Olof Olsson talade om vissa svårigheter, som han trodde sig hava förmärkt, när det gällde att konstatera, vilken »käpa» — tror jag han uttryckte det — från ekklesiastikdepartementet kommande förslag egentligen bära, och han förklarade därvid bland annat, att den skolproposition, som avlämnades till riksdagen i fjol, helt och fullt inrymde generaldirektör Bergqvists gestalt. Eljest var det vid den tiden ett mycket vanligt omdöme, att propositionen bar herrar Rydén och Björcks kapprock — i första rummet herr Björcks, men över det hela låg dock herr Rydén kastad. Så växla omdömena. Icke alldeles dold skymtar under både det ena och det andra omdömet den uppfattningen, att departementschefen icke har någon egen mening i aktuella frågor — icke är »karl för sin hatt» fastän han rör sig på områden, som böra ligga honom varmt om hjärtat och i vilka han äger en lång, en trettioårig erfarenhet. Jag tar de nedsättande fraserna med stort lugn och förklarar endast, i anledning av herr Olof Olssons insinuationer, att även om nu, då frågan om de kommunala flickskolorna framlägges, från det ena hållet skulle, liksom tidigare, göras gällande, att förslaget egentligen är att betrakta såsom herrar Rydén och Björcks och från det andra, att herr Bergqvist är dess andlige fader, kom-

mer jag i alla fall att bära det konstitutionella ansvaret för förslagens framläggande inför riksdagen. Det blir sedan riksdagens sak att taga ställning till de föreslagna åtgärderna.

Vad beträffar till sist den anmärkning, som herr Olof Olsson riktade mot mig, därför att jag icke framlagt av riksdagen begärd plan till de av riksdagen beslutade högre allmänna flickläroverken, beror det icke på någon av de omständigheter, som herr Olof Olsson antydde, utan med den saken förhåller sig på följande sätt. Regeringen hade i propositionen till föregående års riksdag begärt, att för ifrågasvarande ändamål skulle anvisas ett belopp av 28,275 kronor men under angivande, att det skulle tagas i anspråk endast under förutsättning, att möjlighet visade sig förefinnas för upprättande av ett dylikt flickläroverk från och med början av innevarande läsår. När jag — sedan riksdagen utvidgat förslaget därhän, att det kom att omfatta ett antal av nio högre allmänna läroverk för flickor i stället för de föreslagna fyra — underkastade frågan om så skyndsamt förfarande, att hela planen skulle kunna föreläggas 1928 års riksdag, en närmare prövning, kom jag till det resultatet, att de av frågan berörda kommunerna omöjligen på de två eller tre sommarmånader, då de beslutande kommunala myndigheterna i regel icke sammanträda, skulle kunna taga ställning till ett ärende av så betydande omfattning. Det är visserligen sant, att departementschefen själv i propositionen utgått från att en plan för de fyra läroverken skulle kunna föreligga jämförelsevis tidigt. Men nya omständigheter tillkommo genom riksdagens skolbeslut. Riksdagen hade nämligen, vilket icke i propositionen föreslagits, hemställt om förslag till 1928 års riksdag angående upprättande av *kommunala flickskolor*. För mig stod därefter klart, att de kommuner, som befunno sig i den situationen att på ett eller annat sätt nödgas lösa sin flickundervisningsfråga, nödvändigtvis måste vara ytterst intresserade av att få veta, hur dessa nya flickskolor skulle komma att gestaltas. Det kunde därför mycket väl tänkas, att de först ville avvakta förslag och beslut rörande dessa skolor, innan de ville bestämma sig för att göra en framställning eller icke om att få upprätta ett högre allmänt läroverk för flickor. Men även om man utgår från den förutsättningen, att de icke ett ögonblick skulle reflektera på upprättandet av en kommunal flickskola, kan saken dock gestalta sig på olika sätt. I de flesta av de kommuner, i vilka högre allmänna läroverk för flickor äro ifrågasatta, finns det för närvarande privata undervisningsanstalter för flickor, för vilka lokaler uppförts. I vissa av dessa kommuner kan den frågan uppstå, huruvida ett sådant läroverk skall av staden övertagas — så har visat sig vara fallet i verkligheten, och i och med detsamma gäller det att träffa nödiga överenskommelser om ett dylikt övertagande. Är det någon som tror, att det hade varit möjligt att lösa den frågan i en sådan hast, att tillfredsställande utredning kunnat föreligga hos Kungl. Maj:t vid höstterminens början? Den nödvändigheten kan ju också tänkas, att vederbörande kommun anser sig behöva uppföra en nybyggnad, och då gäller det att taga ståndpunkt till tomtfrågor och andra spörsmål av så pass invecklad beskaffenhet, att det vore orimligt att begära, att kommunerna skulle forcera ärendet. Här föreligger alltså från min sida varken räddhåga eller någon annan sådan omständighet, som antydde av den siste talaren, utan det är rent praktiska hänsyn, som varit avgörande. Jag har helt enkelt icke velat tillråda Kungl. Maj:t att pressa kommunerna till hastiga beslut i förevarande fall, det är dock fråga om ärenden av vittgående ekonomisk betydelse. Jag finner alltså ett års uppskov med planen väl försvarbart.

I och med detta kan jag anse mig hava svarat på de anmärkningar, som hittills hava framkommit.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Herr statsrådet **Hamrin**: Innan debatten fortsätter, herr talman, skall jag tillåta mig att inskjuta några ord för att besvara en fråga, som herr Örne under förmiddagens lopp riktade till mig.

Herr Örne formulerade frågan så: var står handelsministern i handelspolitiskt avseende? Han motiverade denna fråga med en åtgärd, som Kungl. Maj:t vidtagit och för vilken jag i första hand står i konstitutionellt ansvar. Han syftade därvid på den i dagarna igångsatta tullutredningen och förmenade, att direktiven för densamma icke voro tillräckligt klara samt att regeringen i detta avseende, och framför allt jag, icke visat några klara färger. Jag ber att med anledning därav, herr talman, få erinra kammaren om, att denna tullutredning tillkommit på direktiv av riksdagen, då ju riksdagen förra året i en skrivelse till Kungl. Maj:t begärde en utredning i tullfrågan. Denna skrivelse innehöll jämväl de direktiv, som borde ligga till grund för utredningsarbetet. Riksdagens skrivelse tillkom — jag ber att få också erinra därom — såsom en kompromiss och bär just prägeln av en typisk sådan, i det man sökt finna utrymme för mycket motsatta meningar beträffande tullspörsmålen. För min del har jag i stort sett angivit, vad riksdagen skrivit, men därutöver sökt att åtminstone i vissa punkter närmare precisera ändamålet med den påbegynta utredningen. Det förefaller mig alltså, som om man, därest man riktar någon anmärkning emot direktiven för denna utredning, skulle hava kunnat göra detta med större fog, om regeringen, oavsett vad riksdagen skrivit, sökt att inrikta utredningen mot ett visst mål och alltså icke låtit den bliva så förutsättningslös, som riksdagen uppenbarligen menat, att den borde vara. Under dessa förhållanden kan jag icke finna det rimligt att begära, att regeringen som sådan skulle taga ståndpunkt till tullfrågan i hela dess vidd, i varje fall icke förrän denna utrednings resultat föreligger.

Herr Örne berörde också i samband med denna fråga en annan regeringsåtgärd, för vilken jag också bär ansvaret i första hand. Jag avser därmed det av regeringen förra året utfärdade exportförbudet på järnskrot. Jag ber med avseende på denna fråga att få erinra därom, att upprepade framställningar om dylikt förbud förelågo ifrån järnbrukshåll. De understöddes av järnkontoret och de myndigheter, till vilka skrivelserna blevo remitterade. Jämväl de s. k. järnbrukssakkunniga, bland vilka ju finnes en mycket kunnig och intresserad man tillhörande samma parti som herr Örne, tillstyrkte enhälligt, att regeringen skulle utfärda ett exportförbud för järnskrot. När frågan förelåg i detta skick till mitt avgörande, skaffade jag mig kännedom om dess läge i utlandet. Av de inhämtade upplysningarna framgick, att de stora järnproducerande länderna Tyskland, Frankrike och Belgien hade exportförbud på järnskrot, medan Polen visserligen icke hade direkt exportförbud men vidtagit åtgärder, som verkade i samma riktning. Det förelåg alltså här ett onormalt förhållande, och på grund av det då rådande läget tillstyrkte jag Kungl. Maj:t att utfärda förbudet i fråga.

I detta sammanhang ber jag att också få nämna några ord om en annan fråga, som även berördes av herr Örne. Han erinrade om Sveriges anslutning till den konvention, som antogs vid en politisk konferens i Genève under sista delen av förra året. Denna konferens var ju särskilt sammankallad för att söka uppdraga några riktlinjer för ett fortsatt arbete i syfte att öka varuutbytet mellan de olika länderna. Det omedelbara resultatet av denna ekonomiska konferens blev ju, att aderton stater undertecknade konventionen, däribland dock icke Sverige. Men av de aderton staterna var det icke mindre än åtta och bland dem samtliga järnproducerande länder, som anförde reservation just beträffande den punkt, som herr Örne berörde. Sedermera har svenska regeringen också godkänt konventionen men med samma reservation.

Jag skulle vilja tillägga, att frågan om nämnda exportförbuds bibehåll-

lande torde bliva föremål för riksdagens prövning, ehuru jag för min del ännu icke inom departementet tagit slutgiltig ståndpunkt till frågan.

Beträffande slutligen min ställning i allmänhet till strävandena att inskränka tullbarriärerna länderna emellan finner jag ingen anledning att nu gå närmare in på detta vidlyftiga ämne; det skulle enligt min mening föra allt för långt. Regeringen har vid skilda tillfällen deklarerat sin villighet att medverka till en sådan utveckling på det handelspolitiska området, som herr Orne förordade. Men det har också från olika regeringsledamöters sida vid skilda tillfällen tillagts, att detta bör ske i samverkan med andra länder. Jag har i skrift och tal anslutit mig till denna mening, och jag vidhåller med styrka, att nämnda förutsättning, nämligen att avvecklingen måste ske under samverkan med andra länder, är nödvändig. Vårt land kan icke utan att riskera allt för mycket gå sin egen väg.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att även för min del få komma med några nyårsönskingar eller förutsägelser, som kanske är det rättare ordet på detta ställe. Vad som här närmast skulle profeteras om för närvarande, är väl *de kommande valen*, som nu kasta sin skugga över den politiska situationen. Hitintills ha de nyval, som förekommit, icke avkastat något avsevärt. En liten förskjutning på några mandat har inträffat än här och än där, och så har det skett en tillbakagång igen. Det hela har stannat vid status quo — utan nya idéer och utan nya realiteter.

Nu är det dock någonting i luften, som varslar om att man kanske kommit till bristningsgränsen eller, ännu bättre, till någon slags nyorientering. Det förutspås, att det äntligen skall stå emot varandra två fronter som i de gamla, jag höll nästan på att säga goda tiderna, åtminstone ur valrörelsens synpunkt — två läger, av vilka det ena kallas för de borgerliga och det andra för socialisterna. Därmed vill jag icke hava sagt, att den gamla liberalismen är utdöd. Tvärtom, den lever fortfarande kvar såsom ett ideal, ehuru liberalerna, liksom andra partiets anhängare i tur och ordning så småningom gå bort och ned från sin middagshöjd; sålunda har en del liberaler gått till socialisterna och andra till de konservativa partierna. Den nya valrörelsen skall måhända uppenbara ett fortgående av denna process — en naturlig utveckling, som man icke kan hindra.

Jag skulle emellertid för min del högeligen önskat, att den nya kraftmätningen skett efter *vidare linjer*. Jag kan så väl förstå, att den socialdemokratiska aktionen måste först syssla med sina egna stora närliggande mål, nämligen rimliga existensvillkor för arbetarklassen, kamp mot arbetslösheten, säkerhet i arbetet och trygghet vid invaliditet och ålderdom. Men om den socialistiska fronten kunde vidga sitt program vid den kommande valrörelsen att redan nu tillika omfatta vidare och mänskligare mål, skulle man kanske kunna hoppa över en mansålder i utvecklingen. Socialisterna skulle då kunna fortfarande ingå en valkartell, icke med liberalerna, som mer och mer skingras, utan med den gamla liberalismens idé: medkänsla med andra, med encyklopedisternas dröm om det stora sammanhanget mellan alla mänskliga företeelser.

Allting kan dock tydligen icke ske på en gång. Vi få ha tålmod och i värsta fall nöja oss med en begränsad framryckning på det sätt, som förestår. Jag vill dock i alla fall i största korthet beröra de tre huvudpunkter, som härigenom bliva lidande i valrörelsen och icke resas såsom fanor, kring vilka likaledes en uppmarsch av valfolket dock rätteligen borde få äga rum.

Jag vill då först erinra om *jordfrågan*. Herr Almqvist, ecklesiastikministern, försökte, enligt vad jag såg i en tidning i höstas, att vid ett möte i Hälsingland, tror jag det var, uppvigla sina åhörare med att säga: »Ser ni, socialdemokraterna vilja inte tillåta äganderätt till jorden, men det vilja vi libe-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

raler.» Jag vill påminna herr Almkvist om, att det departement han förestår, också är kyrkans departement. I dess lära är skrivet: »Tag allt vad du äger och giv åt de fattiga», och då står herr Almkvist där uppe och pratar: »Bort det!» Det vore väl ej för mycket, om socialdemokraterna i den kommande valrörelsen såsom ett motdrag mot dylika framträdanden kunnat falla tillbaka på sin aktion i jordfrågan från 1924, som innefattade en uppslutning kring jordkommissionens förslag. Nu har detta program grusats på grund av inträffade händelser. Det förmärkes visserligen här och var ett försök att taga upp den släppta tråden, men det kan tydligen icke ske i den omfattning, som vederbort. Man bygger för att blott taga ett exempel ur det av ecklesiastikministern utvalda området fortfarande i jordanskaffningen uteslutande på »den frivilliga uppgörelsen» för att erhålla jord. Men det förspörjes nu en viss ånger eller tvekan, om ej åtminstone det socialdemokratiska partiet bör återupptaga den gamla konservatismens och liberalismens förslag i norrlandskommittén, nämligen att bakom anskaffandet av ny jord på skäliga villkor måste stå en expropriationslag, som möjliggör rimliga uppgörelser över hela linjen, för bildandet av nya jordbruk, för fullkommandet av ofullständiga jordbruk, för frilösning av arrendejordbruk samt för anskaffande av mark till nya bostäder. Det är ju ganska — jag vill inte säga hopplost, man får ha tålamod, så går åtskilligt nog med tiden — men det vore i alla fall en besvikelse, om ej valmännen finge rycka upp kring den frågeställningen: för eller emot en målmedveten handläggning av den sociala jordfrågan. Arrendelagstiftningen för att taga ett nytt exempel gick i viktiga delar i spillror, som vi veta, vid förra riksdagen. Bland annat en sådan huvudfråga som optionsrätten för arrendatorerna till nytt arrende, när de setat den medgivna minimi-tiden. I Norrlandslagstiftningen bestämdes femton år. Dessa femton år börja nu förfalla i det ena arrendekontraktet efter det andra, och vad inträffar då? Jo, att den arrendator, som hade sig tillförsäkrad genom Norrlandslagen femton års besittningsrätt, nu sitter utan något särskilt skydd. Detta är så mycket mer nedslående, som i jordkommissionen, åtminstone så vitt det gällde bolagsarrendatorer, rådde enighet mellan alla partiriktningar, även högern inom kommissionen, att nu skulle optionsrätten äntligen rycka fram som ett naturligt inslag i lagstiftningen. Man trodde, att det ej gick för sig med mindre. Men så kom det nya systemet med överlämnande av jordfrågornas utredning i stort sett mest å medlemmar ur den konservativa åskådningen.

Jag skall nu även säga några ord om *utrikespolitiken*, som också är ett sådant ämne, som blir väsentligen ställt utanför valrörelserna och förvägras någon fana, kring vilken man kan ställa sig för eller emot ledande mänskliga idéer. Enligt min uppfattning och enligt man kan säga folkmedvetandet äro de stora realiteterna i utrikespolitiken just nu: människornas avvapning, jordens befolkningsfråga, Asiens och Afrikas undertryckta folks nationella befrielse på rimliga villkor och slutligen världsspråket, som skall förena andarna i hela världen. En myckenhet detaljer sammanhänger med detta. I stället arbetar nu folkförbundet under stort besvär med utvägar, som jag i en interpellation, som nyligen beviljades av kammaren, tillät mig beteckna som de tre återvändsgränderna i folkförbundets fredspolitik. För det första strävar man efter minskade rustningar med bibehållande av rustningarnas ofärd; för det andra strävar man efter säkerhetsproblemets lösning med bibehållande av osäkerhetens grundvalar, och för det tredje famlar man efter obligatorisk skiljedom även i vitala frågor utan lagar och utan erkänt rättstillstånd att döma efter. Det är ju också ganska anmärkningsvärt, att här skönjes ännu icke någon nyorientering, och alla partiledningar äro ense, att det bör vara så. Detta visar sig bland annat däri, att vid nationernas förbunds församling är det regeringarna, som ge ombuden sina instruktioner. Således t. ex. den nuvarande

svenska frisinnade regeringen ger ombuden sina instruktioner, liksom de föregående regeringarna, men samtidigt företar regeringen i konseljen proportionella val och skickar dit en högerman, en liberal och en socialdemokrat, och samtliga dessa skola följa den frisinnade regeringens instruktioner. Och det går utmärkt, för de synas ha samma åsikt eller kanske rättare ingen egen åsikt alls i dessa frågor.

Nu har emellertid sovjet, som jag än en gång tillåter mig åberopa, kommit till folkförbundet med ett förslag, ett rätt överraskande förslag. Då herr Trygger även i dagens remissdebatt slöt upp kring försvaret främst och det farofyllda, osäkra läget, rörde han dock icke vid sovjets nya förslag, oaktat han i den proposition i militärfrågan, som han såsom statsminister på sin tid frambar, påpekade ganska direkt, att den största faran var just rustningarna hos sovjet. Teoretiskt hade jag väntat, att herr Trygger skulle hoppa av fröjd över de nya försäkringarna därifrån och mildra sina stora farhågor. Men, kan man tänka sig, när nu sovjet kommer och säger: Låt oss skrota ned all krigsmateriel till lands, vatten och luften, avskaffa krigs- och sjöministerierna — herr Rosén behöver inte vara ledsen, för det dröjer en stund ännu — med mera sådant, allt katalogiserat i fjorton punkter, så vållar detta betydelsefulla historiska faktum endast häpnad och ovilja. Alltså, det måste vara någonting annat, som ligger till grund för den fortsatta rustningsivern, förmodligen det gamla Europas ärftliga belastningar.

Men man hoppas: De kunna väl inte mena det uppriktigt.

När den ryska regeringen för första gången kommer till en sådan areopag och framträder inför hela världen, så säger den naturligtvis ingenting annat, än vad som är förenligt med dess folks intressen. Så göra alltid vi här, och då kunna vi väl tillerkänna andra den sunda instinkten, att de göra det även å sin sida.

Vad kan då vara anledningen? Ja, för det första få vi komma ihåg, att sovjet orienterar sig nu allt mer mot det övriga Europa, säkerligen på grund av det inre lägets ekonomiska och psykologiska nödvändigheter. Den nuvarande ryska regeringen måste alltmera taga hänsyn till den stora massan bönder i ryska riket. Ryska folket består till 90 procent av bönder, en stor och ännu till sinnelaget oupptäckt trakt. Det har dock alltid sagts, att den ryska bonden hatar kriget, han har tvingats ut i krig, men han vill icke kriget. Om då denna regering måste regera även med bondeståndet, kan den inte ge det ett härligare perspektiv än befrielse från militärtjänst och nedskrotning av all krigsmateriel. De ryska finanserna tala nog också sitt tydliga språk. Och vidare ha väl ryssarna ytterligare det skälet, att om de också orientera sig bakåt, måste de väl även orientera sig framåt och komma med några av de nyorienteringar, varpå mänskligheten väntar. Intresset för Asiens nationalitetsbefrielse har nog och gjort sitt till.

Jag fick en gång en fråga av en jultidning, vad jag skulle vilja göra, om jag finge vara diktator en tid. Det var mycket att reflektera på, men jag svarade, att jag skulle till en början avvärpa människorna och nedskrota all krigsmateriel till lands, vatten och luften. Därför är jag, i motsats till herr Trygger, glad över, att verkligen någon framträder, som har privilegium att få komma fram med ett sådant program annorstädes än i en svensk jultidning. Men det vill jag ha sagt, att en ordningsmakt måste man alltid ha. Det nya måste byggas på, att intet våld hädanefter får äga rum för att organisera samhällsordningen med vapen. Detta ligger också i förslaget. Men då måste man hindra sådant våld, så att allt framåtskridande hädanefter blir byggt på de enskilda överenskommelserna och den allmänna rösträtten.

Så för det tredje några ord om *författningsfrågan*, som inte heller kommer till synes i den nya valrörelsen, men som enligt min uppfattning med det

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

snaraste borde åter få en plats i valrörelserna. Författningsfrågans toppunkt ligger ju i ordet demokrati. Demokratien är för närvarande stadd i en kris, det har till och med interparlamentariska unionen erkänt i Washington 1925. Demokratien behöver liksom allt annat föryngring. Det behöves såsom jag tillät mig uttrycka det i interpellationen nyligen nytt vin på de gamla flaskorna. Det behövs, att formaldemokratien nu går vidare och börjar inrikta sig på realdemokrati. Detta sammanhänger ytterst med det stora problem, som folket förstår, men parlament och regeringar ännu lämna utan gehör nämligen: då vi nu kämpat under mansåldrar för ekonomisk och politisk frihet, måste någon gång komma ett arbete även för *individernas andliga frihet* såsom likaledes en politisk uppgift.

Konstitutionsutskottets ordförande, borgmästare von Geijer, sade en gång om den saken här i kammaren år 1925, att en sådan fråga tillhör predikstolarna och föreläsningsskatedrarna. På det svarar jag nu, som jag gjort förut, att konsten att rätt styra staten måste väl i någon mån inläras och utövas även på de ställen, där denna styrelse äger rum. Detta är ett arbete på lång sikt, men det måste börja så småningom och kan börja genast. Trots allt motstånd och allt tal om, att statskonsten icke har med saken att göra, så måste i alla fall så småningom öppnas fronter i stort och smått för att erövra statsmakterna för en sådan samhällsaskådning. Det finns knappast någon enda liten sak, pengar eller vad som helst, på vilken man inte kan lägga den synpunkten såsom ett trollspö för en rationell lösning. Och då nu demokratien hotas från många håll av partisplittring, av fanflykt, av vanmakt hos regeringarna, av olika slags diktaturer, icke minst den parlamentariska funktionarismens — kanske oundviklig under nuvarande förhållanden — och när i ett så revolutionärt land som Ryssland oppositionerna skickas till Sibirien eller fängelserna alldeles som i tsardömets dagar — då förstår man att demokratien behöver en pånyttfödelse, och att den kan spira upp endast ur individernas andliga frihet.

Det svenska socialdemokratiska partiet är det enda parti, så vitt jag vet, som en gång upptagit denna sak på sitt program; det var 1911. Den blev sedan år 1920 avförd därifrån igen. Nu är fråga väckt om att återinföra den på programmet. Jag tror knappast det lyckas denna gång, men den kommer med tiden att tränga in även i styrelserna, därför att det är nödvändigt och oundvikligt.

Om man då inriktar sig mot en dylik utveckling, så erbjuder, ja tigger nästan varje angelägenhet liten eller stor om en sådan befruktelse. I detta sammanhang må som exempel beröras en enda detalj av viktigaste slag och en förutsättning för en sådan framryckning: *skolfrågans lösning*. Herr Olof Olsson sade nyss, att det finns åtskilligt att titta på i eklestikdepartementet för närvarande. Ja, jag skulle vilja säga, att det finns någonting att titta på i alla departement, vilken regering som än regerar över departementen. Ty sådan är världen och sådan är vår ofullkomlighet. Om jag någon gång blivit minister, vilket jag aldrig inriktat mig på, skulle det fortfarande varit ett och annat att titta på även i det departementet, som jag då skulle ha förestått.

Herr Olsson talade ock om sämre utskottsbetänkanden. Ja väl, utskottsbetänkanden kunna i genomsnitt under nuvarande politiska förhållanden icke vara annat än till hälften bra och till hälften dåliga, vem som helst som regerar, herr Olof Olsson. Jag väckte i ovannämnda syfte förra året en motion om pluggskolans omvandling till en karaktärs-, kunskap- och yrkesskola. Det sades några vänliga ord — inte många, men ganska vänliga — i utskottsbetänkandet om den saken, och två av skolutskottets medlemmar, herrar Rydén och Björck, sade till mig enskilt med anledning av alla mina till utskottet re-

mitterade motioner: så välvilligt har du nog aldrig blivit behandlad av något utskott. Och även i nämnda punkt kändes verkligen dessa få rader som en smekning av en mjuk hand mot min sträva kind. Men när jag sedan här i kammaren yrkade bifall till yrkandet i min motion, då uppstod herr Olof Olsson och sade: Jag hemställer om avslag på herr Lindhagens yrkande. Då var det inte den mjuka handen längre, och Olof Olsson erkände sedan med sin vanliga uppriktiga älskvärdhet, att yrkandet varit brutalt. Man hade emellertid gjort en vänlig gest, en inbjudan till fortsättning kanske, och den skall också komma. Det resulterade dock i ett avslag på det som enligt min uppfattning nu är det nödvändigaste icke minst för skolan. Det har alltid varit en organisationsfråga om möjlighet för ett större antal av svenska barn att få tillträde till vår pluggskola, och ett avsevärt steg därtill är nu taget. Men karaktärs-, kunskap- och yrkesskolan eller *den inre skolreformen* väntar ännu fullkomligt på sin tillblivelse, och jag är övertygad om, att den kommer att få vänta länge. Vi måste först genomlida den nya organisationens eklut, innan vi tvingas in i någon mån på dessa stora framtidsproblem, som äro oundgängliga, ifall man vill rätt styra staten och skapa omsider en regeringsduglig demokrati.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr statsrådet **Rosén**: Efter det plenum slutade i middags, blev jag något överraskad av att i en sanningskär och försvarsvänlig middagstidning finna ett referat från remissdebatten med rubriken: »Riksdagsoväder över statsrådet Rosén.» Jag hade nämligen suttit i andra kammaren och icke haft någon känning av detta oväder, som skulle ha rasat här inne. Men då jag läser referatet i tidningen, finner jag, att det är ett anförande av herr Trygger, som betecknas på det sättet. Enda förklaringen till denna något överdrivna rubrik lär vara, att den uppsatts redan i går.

Herr Trygger har kritiserat min ställning till flygvapnet. Herr Trygger har naturligtvis alldeles rätt däri, att man, såsom hans yttrande lär ha fallit, kalkylerat grundligt miste på denna punkt. Kalkylerna ha dock utförts av fullt sakkunniga personer. Redan i försvarsutskottet 1925, där jag var med, påpekade jag, att beräkningarna, när det gällde vissa byggnadskostnader, uppenbarligen måste vara allt för låga. De närvarande sakkunniga förklarade då, att det var jag, som misstog mig på den punkten, och i hela utskottet fanns inte mer än en person, den nuvarande handelsministern, som understödde min mening — inte herr Trygger och inte heller någon av de andra. Men erfarenheterna ha visat, att mina farhågor voro mer än grundade, ej minst beträffande de nämnda punkterna.

Herr Trygger lär på frågan hur jag bort handla, ha sagt, att svaret härpå berodde på, om det viktigaste i 1925 års beslut var uppsättande av ett flygvapen av avsedd styrka, eller om det väsentliga var, att man i fråga om utgifterna för flygvapnet skulle vara bunden av kostnadsberäkningar. Jag återger detta efter referatet i tidningen. Att jag inte känt mig alltför hårt bunden av kostnadsberäkningarna, kanske framgår däraf, att det nu föreliggande statsförslaget för flygvapnet slutar på 7.8 miljoner, medan 1925 års plan slutade på 6.6 miljoner, en ökning sålunda på 18 procent, vilket ju inte är alldeles betydelselöst. Uppskovet med flygväsendets slutliga ordnande sammanhänger ju i rätt betydande mån med förläggningen av första och andra flygkåren. Dröjsmålet med beslutet om dessa kårens förläggning beror emellertid inte på mig, ty i fjol förelades riksdagen ett förslag beträffande flygkårens förläggning, men riksdagen begärde ytterligare utredning av dessa frågor.

Meningarna om, hur man bort förfara, äro naturligtvis växlande. Jag har den uppfattningen, att det varit klokt att dröja något med den nya organisatio-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

nens färdigbyggande. Det har på sina håll varit påfrestande nog med fullbordande av hittillsvarande plan. Ett organisationsarbete i hastigare takt hade bestämt medfört sämre resultat, och kostnaderna hade blivit proportionsvis större. Vad flygmaterielen angår, är det ju så, att opåräknade utgifter tillkommit, därför att haverierna blivit betydligt flera, än som beräknats, men utförliga kalkyler i detta avseende torde heller inte varit så lätta att åstadkomma.

På tal om materielanskaffningen för krigsbehov skall jag citera ett yttrande av en föregående försvarsminister, ett yttrande, som jag funnit mycket klokt. Den åsyftade departementschefen kunde icke gå med på generalstabschefens förslag till materielanskaffning i föreslagen utsträckning. Han anförde därvid, att begränsning både kan och bör ske, därför att det är lätt att vid krigsfara eller krigsutbrott fullständiga den tekniska utrustningen. En ytterligare materielanskaffning under fredstid skulle dessutom, vad vissa materielslag beträffar, enligt den åsyftade departementschefens uppfattning vara mindre tillräddig med hänsyn till krigsteknikens fortgående snabba utveckling, varigenom materielen hastigt föråldras. Materielanskaffningen måste i fredstid av kostnadsskäl begränsas till vad som är oundgängligen nödvändigt, sade han, och vid anskaffning under fredstid kan således endast i ringa mån hänsyn tagas till det i krigstid uppstående behovet av beväpning och annan materiel.

Denna mening, som framfördes av försvarsminister Malmroth år 1924 beträffande krigsmateriel i allmänhet, har alldeles särskild tillämpning på flygmateriel, och jag trodde jag var på alldeles säker sida, då jag sett, att herr Trygger, dåvarande statsminister, instämde i detta herr Malmroths uttalande. På intet område går utvecklingen framåt med sådana stormsteg som beträffande flygmaterielen. Att här göra större beställningar för längre tid vore intet annat än slöseri. Det som är modernt och förstklassigt ena året anses året därpå vara mindervärdigt.

Herr Trygger tyckes finna det lika litet rimligt att stanna vid en utbyggnad av flygvapnet med 70—80 procent som att inställa ett långt framskridet byggnadsföretag. Jämförelsen haltar nog åtskilligt. En utbyggnad av flygvapnet med 70 eller 80 procent innebär dock 70 eller 80 procent av det genomförda vapnets effektivitet, medan 70 eller 80 procent av exempelvis en kraftstationsbyggnad icke torde utgöra 70 eller 80 procent av ett kraftverk. Herr Trygger förklarade i detta sammanhang, att han icke kunde erinra sig, att det för riksdagen någon gång framlagts ett förslag om att inställa ett långt framskridet byggnadsföretag. Jo, det har det visst det, flera gånger. Jag skall bara erinra — fastän det ju inte är alldeles jämförligt i detta fall — om posthusbygget i Göteborg eller, för att ta ett bättre exempel, om kraftstationsbygget i Harsprånget, där staten dock lagt ned nära 8 miljoner kronor, när bygget på Kungl. Maj:ts förslag stoppades. Och man kan ju inte säga, att det är ett kraftverk, som ligger där. Statsfinansiella skäl ha mycket ofta åberopats. De åberopades — jag har visst sagt det en gång förr i kammaren — av herr Tryggers regering, när det gällde ett anslag på 500 kronor, vilket jag tyckte var något torftigt. De åberopades, då herr Lindman var statsminister och hade fullt sakkunniga krigs- och sjöministrar. Den general som var krigsminister 1910 — det är ju länge sedan, men man måste gå rätt långt tillbaka för att lära sig, hur det gick till på den verkliga sakkunskapens tid — skrev, då myndigheterna begärt för ingenjörsmateriel ett som man nu tycker ganska blygsamt belopp, följande: »Huru önskligt det än skulle vara att kunna i huvudsak tillmötesgå samtliga dessa framställningar, anser jag det dock icke under den nuvarande statsfinansiella ställningen vara tillräddigt.» Han kunde dock icke säga nej till allt, utan gick med på ett belopp av 15,000 kronor, d. v. s. 4 % eller en billig ränta å det begärda kapitalet. Han tillade slutligen: »Åtskil-

liga från myndigheterna inkomna framställningar, som kräva extra anslag. Statsverkspropositionen. Han torde icke för närvarande böra föreläggas riksdagen.» Punkt och slut. Han specificerade dem icke, såsom jag gjort. (Forts.)

Samtidigt var det en sjöminister, en amiral, som skrev ett stycke, som jag icke kan låta bli att i sin helhet läsa upp. Det var i den statsverksproposition, som framlades för 1911 års riksdag. Han anförde där: »På sätt statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden den 20 augusti 1909 utvisar, yttrade jag då inför Eders Kungl. Maj:t vid föredragning av arméförvaltningens, chefens för marin-staben och inspektörens av flottan övningar till sjöss ovannämnda skrivelse, hurusom det kunde befaras, att ytterligare uppskov med nyanskaffning av pansarfartyg skulle synnerligen menligt inverka på möjligheten att hålla våra stridskrafter till sjöss på en sådan ståndpunkt, att det förmådde fylla sin uppgift vid landets försvar. Omsorgen därom, att sjöförsvaret skall kunna utgöra ett tillräckligt kraftigt värn för vårt land i farans stund, manar sålunda, enligt min mening, särdeles starkt till nyanskaffning snarast möjligt av pansarfartygsmateriel; men vid förevarande frågas bedömande måste naturligen den statsfinansiella ställningen komma att utöva stort inflytande; och anser jag mig med hänsyn till denna icke kunna tillråda att för närvarande föreslå anvisande av medel till anskaffning av pansarfartygsmateriel.» Ja, så gick det till, då det var verkligt sakkunnigt folk, som skötte om försvaret, men en sådan motivering har jag verkligen icke lyckats åstadkomma, det får jag säga.

Då man talar om att de extra anslagen till materielanskaffningar äro så små — härom har ju skrivits mycket i pressen på den sista tiden — ber jag att för kammaren få nämna några siffror, som möjligen kunna äga intresse. Herr Tryggers regering begärde år 1924 för materielanskaffning, inbegripet materieförsök och flottans ersättningsbyggnad, 7,900,000 kronor. Året därpå begärdes 8,900,000 kronor. I 1926 års proposition begärdes härför 12,200,000 kronor, i 1927 års proposition 13,300,000 kronor och i den nu föreliggande propositionen 15,720,000 kronor. Jag har sålunda begärt dubbelt så mycket som herr Tryggers försvarsminister så när som på 100,000 kronor, och ändå säger man, att försvaret misshandlas. Pressen borde verkligen försöka läsa något i handlingarna, innan man där gör sina uttalanden, som ofta äro stridande emot allt vad sant och rätt är.

Till sist ännu ett par ord. Man har gjort sig rätt så löjlig över den sist på fjärde huvudtiteln upptagna förteckningen över alla de utan avseende lämnade framställningarna från myndigheterna om vissa anslag, och någon har räknat ut, att det är ej mindre än 49 stycken, som ej föranlett åtgärd. Och det är ju en förskräcklig massa. Det är, förmodar jag, första gången, som en sådan förteckning förekommer. Jag har emellertid undersökt, hur det var på herr Tryggers tid. Jag fann då, att det var 50 sådana framställningar, som år 1924 lämnades åsido vid fjärde huvudtitelns utarbetande, d. v. s. en mer än nu. Det var en del ganska viktiga anslagskrav, som man då lade på hyllan. Där fanns exempelvis en framställning om anslag till försök med luftvärnsstrålkastare. Det tycker jag var ett ganska nödvändigt anslag, men det ville herr Tryggers försvarsminister inte veta av; vidare framställningar om anslag till radiomateriel, ballongmateriel, komplettering av flygstationer, luftvärnsartilleri på flottans fartyg till skydd för vissa anläggningar och för kustfästningarna m. m. Ingen av dessa framställningar föranledde någon åtgärd. Samma var förhållandet med framställningar om bomber och kulsprutor för flygplan och om flygmateriel. En framställning om ett anslag på 1,261,200 kronor för sistnämnda ändamål lämnades utan avseende.

Det måtte bestämt hava varit lättare för herr Trygger att bära ansvaret på den tiden, då han var statsminister, än vad det är nu, efter vad jag kan förstå av referatet av den ärade talarens anförande i dag.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Trygger**: Herr talman! När jag hörde herr försvarsministern, kunde jag förstå, att han icke var här närvarande i dag på förmiddagen, ty han hade tydligen icke riktigt reda på vad jag då sade.

Han försvarade sig till en början med, att de kalkyler, som gällde för flygvapnet, skett genom fullt sakkunniga personer och att han icke själv kunde stå i något ansvar för, att de sedermera visat sig vara felaktiga. De av herrarna, som voro närvarande i kammaren, hörde väl, förmodar jag — det står förresten i protokollet — att jag vid detta tillfälle sade, att man icke kan göra försvarsministern mer än någon annan ansvarig för att dessa kalkyler visat sig felaktiga, ty det berodde på, att man i så hög grad saknade erfarenhet på detta område.

Vidare påstår försvarsministern, att jag gjort gällande, att jag icke kände till något fall, där man, såvida icke ekonomiska och statsfinansiella skäl förelegat, låtit ett långt framskridet byggnadsföretag stå ofullbordat och sålunda vara ur stånd att fylla sitt ändamål. Han nämnde några fall, där enligt hans uppfattning så varit förhållandet. Men vad nu förevarande fall beträffar, skola vi jämföra det med ett byggnadsföretag, där man rivit det hus som fanns och börjat uppföra ett annat, ty det är just vad som här har skett. Nedrustningen har ägt rum; man skulle sätta något i stället för en del av vad som är borta, men man har stannat eller låtit det gå i betydligt saktare fart än avsikten uppenbarligen var.

Vidare har försvarsministern i åtskilliga stycken jämfört sin budget med den regerings, vilken jag 1924 tillhörde. Han förbiser därvid, att det var det gamla provisoriet, som fortfarande gällde beträffande vår försvarsproposition för budgetåret 1924—1925, under det att det härordningsförslag som vi framlade, avsåg tiden efteråt. Jämförelsen är sålunda, såvitt jag förstår, alldeles felaktig.

Sedan citerade försvarsministern förutvarande försvarsministrar, en krigsminister och en sjöminister. Ja, det må vara mycket att beklaga, om de icke varit mera försiktiga i sina uttalanden. Detta visar en viss svaghet på detta område, som emellertid icke kan hava någon betydelse för här föreliggande fråga. Men även sjöministern år 1911, som åberopade de statsfinansiella skälen, stod väl i själva verket över vår nuvarande försvarsminister, ty då var det verkligen statsfinansiella skäl som gjorde, att man var rädd för stora utgifter. Men i år åberopar visserligen försvarsministern statsfinansiella skäl, men finansministern säger, att han sitter med guld ända upp till öronen.

För övrigt vill jag säga, att försvarsministern icke alls berört en sak, vid vilken jag fäster den allra största vikt, nämligen att man låtit den flygmateriel, som en gång är uppsatt, förstöras utan att ersätta den. I det fallet kan man väl icke tala om, att man framskjuter en uppsättning utan här betyder det rent av, att man låter den nedsättas. Det var detta jag påpekade. Till sist vill jag säga, att jag icke tror, att försvarsministern kan göra någon anmärkning mot mitt anförande, vare sig mot tonen eller sättet.

Herr Lindhagen gjorde gällande, att när sovjetregeringen säger, att den vill avrusta, borde väl herr Trygger vara glad och avsvärja sina gamla villfarelser. Härpå vill jag svara, att när sovjetregeringen verkligen har avrustat, då skall jag bliva glad och lyckönska herr Lindhagen och vårt land. Det är en skillnad mellan mig och herr Lindhagen. Herr Lindhagen fäster mera vikt vid ord, då jag för min enkla del fäster mera vikt vid gärningar.

Jag vill slutligen säga några ord till herr finansministern. I mitt anföran-

de tidigare på dagen sökte jag i en lättare ton angiva ett av de motiv, som kanske varit bestämmande för regeringen, då den kommit fram med sitt förslag om nedsättning av sockerskatten. När finansministern mottog de artigheter, som jag med rätta ägnade honom och hans budget, återgavs mitt ovanberörda yttrande av honom på det sättet, att jag skulle hava gjort gällande, att regeringen genom förslaget framläggande skulle hava trott sig bliva sötare för en viss del av Sveriges folk. För min del bestrider jag, att jag någonsin har velat tillerkänna regeringen en så oberättigad optimism. Vilka goda egenskaper regeringens medlemmar än ha, söta äro de icke! Däremot sade jag, att det kanske icke vore alldeles främmande för regeringen, att vissa kretsar av vårt folk genom det framlagda förslaget kunde bliva sötare mot regeringen.

Jag ber sålunda att få rätta den missuppfattning, som finansministern gjorde sig skyldig till.

Herr Möller: Herr vice talman! Jag begärde ordet för att rätta ett missförstånd, som hade uppstått hos herr statsrådet och chefen för socialdepartementet beträffande mitt anförande i förmiddags, nämligen att jag skulle hava sagt, att den nuvarande regeringen skulle hava avsiktligt sökt fördröja en utredning rörande arbetslöshetsförsäkringsfrågan. Jag har aldrig sagt någonting sådant, och jag förstår icke, huru detta missförstånd kunnat uppkomma. Jag sade endast, att det inom den nuvarande regeringen finns ledamöter, som, skulle jag tro den gången svarade för det folksfrisinnade partiet och som på sin tid framställde vissa anmärkningar mot ett utarbetat förslag till arbetslöshetsförsäkring, och att jag tog dessa anmärkningar på allvar och ville anordna en ny utredning för att om möjligt få ett förslag, som icke skulle drabbas av samma anmärkningar. Under årens lopp har jag emellertid kommit fram till den uppfattningen, att dessa anmärkningar kanske voro framställda i förhållningssyfte och att, om detta varit fallet, hade man lyckats förhålla till och med framläggandet av ett förslag i denna sak. Någonting annat har jag icke sagt.

Men medan jag har ordet skall jag tillåta mig att till herr finansministern giva en replik. Finansministern förklarade, att den av honom framlagda budgeten inneslöte bland annat en förhöjning på femte huvudtiteln av cirka 7 miljoner kronor och att, om man ville räkna sjukvården till det sociala området, var redan detta ett betydande framsteg, en betydligt ökad utgift för sociala ändamål. Ja, mina herrar, jag tror för min del icke, att man kan räkna statens utgifter för sjukvårdsändamål till de i egentlig mening sociala utgifterna. Det är klart att byggandet av sjukhus, löner åt provinsialläkare, ordnandet av sinnessjukanstalter och vårdplatser för sinnessjuka i och för sig ingå i de sociala omsorger, som ett samhälle måste påtaga sig gentemot sina medborgare, men jag måste å andra sidan säga, att dessa förhållanden verkligen tillhöra de mest primitiva krav, som man överhuvud taget kan ställa på en civiliserad stat. Då vi tala om utgifter för sociala ändamål i egentlig mening, räkna vi i regel dit de sociala utgifter, som väsentligen svara mot vår socialförsäkring. Vad denna beträffar ingår i budgeten — om jag undantar ökningsanslaget till ämbetsmän, som kunna bliva nödvändiga för genomförandet av förslaget om karenstidens avskaffande — praktiskt taget ingenting annat än den automatiska ökningen av tilläggen till folkpensionerna. Eljest finns det ingenting. Om man nu tager sjukvårdsanslagen, så är det ju sannolikt, att dessa under de närmaste åren nästan automatiskt komma att växa, ty den nuvarande budgeten löser icke — och det är ingen, som begärt detta — problemet om sinnessjukvårdens ordnande. Ökade anslag komma att krävas i framtida budgeter, och vad man än vill taga i fråga om

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

sjukvårdsangelägenheter, kommer det samtidigt att bli fråga om ökade anslag. Då var min fråga: Innebär den skattesänkingsbudget, som vi hava fått, att man icke får utrymme för någon annan art av utgifter till sociala ändamål än sådana, som nu äro upptagna på femte huvudtiteln? Jag kan icke medge, att finansministerns replik till mig innebar något verkligt svar på denna fråga. När finansministern sade, att jag hoppades, att mina betänkligheter icke skulle föranleda någon ändring i skattesänkingsförslaget, är det på så sätt riktigt, att jag sade, att jag hoppas, att det icke *behöver* föranleda någon förändring. Det är ju klart, att om en undersökning i det utskott, som skall behandla dessa frågor, visar, att man icke kan komma fram med en budget, byggd på samma grund för ett kommande år t. ex. i socialförsäkringsfrågorna, måste det bli fråga om en förändring i regeringens budget och dess förslag i finansiellt avseende, och jag hoppas för min del, att vederbörande utskott i detta hänseende verkligen skall ingå på en undersökning.

Då finansministern undrade, huru en föregående regering förfarit, då den framlade sitt förslag om skattesänkning från 170 till 160 % och vidare en viss skattesänkning beträffande de indirekta skatterna, så fanns före skattesänkingsförslagets uppgörande av regeringen uppgjord en kalkyl, där man praktiskt taget räknade med en, lät vara mycket moderat, lösning av alla de sociala försäkringsfrågorna utom folkpensioneringen. Man hade gjort en approximativ beräkning, som enligt sakens natur skulle gälla utgifter för flera år, där somliga voro automatiskt växande. Man räknade med att, även om en skattesänkning genomfördes sådan som den år 1926 föreslagna, skulle det bli utrymme inom budgetplanen för praktiskt taget hela det sociala reformarbete, som den regeringen närmast tagit sikte på. Jag vill meddela detta, eftersom frågan är framställd, och jag tror för min del, att det också skulle hava varit möjligt att åstadkomma ett sådant resultat. Men man räknade icke då, som den nuvarande regeringen föreslagit, med ytterligare skattesänkning utan med att de skatter, som blevo fastställda då, skulle bli kontinuerligt gällande framåt i tiden, och inom ramen för dem skulle det bli utrymme för de nödiga sociala reformerna.

Om jag tillåtit mig att på förmiddagen framställa farhågor i detta avseende, beror detta ej minst därpå, att när man nu föreslår, att vi skola gå till ytterligare skattesänkning, kan detta komma att innebära, att de kalkyler, som då gjordes icke bli hållbara. Jag kan icke hjälpa, att jag anser, att det skulle vara ganska bedrövligt, om valen år 1924 skulle vid 1928 års riksdag hava givit det resultatet, att en regering, som alltjämt i finansministerns mun kallas en vänsterregering, har mer eller mindre definitivt slagit igen dörren för de nödiga sociala reformerna.

Herr **Örne**: Herr förste vice talman, mina herrar! Herr kommunikationsministern bekräftade i sitt svar på mitt förra anförande, att det främst var försvarspolitiska skäl, som talade för Inlandsbanan, men att man därjämte väntade sig, att den skulle komma att medföra en ekonomisk utveckling för trakterna i det övre Norrland, fastän det ju är självklart, att den skulle komma att kosta rätt mycket pengar. För min del har jag nu icke bestritt, att dessa ändamål kunna motivera en bana. Den saken bör ju emellertid utredas och undersökas alldeles för sig. Vad jag emellertid på det bestämdaste bestritt och fortfarande bestrider är, att det skall åligga statens järnvägar, d. v. s. det enligt riksdagens beslut affärsdrivande statliga företaget för järnvägstransporter, att av sina driftmedel bekosta utgifter för försvarsdepartementet, för jordbruksdepartementet och för handelsdepartementet. Jag har sålunda begärt, att driften av sådana bansträckor, som tvingats på statsbane-

företaget på grund av växlande politiska motiv, icke skall belasta statsbaneaffären utan bekostas genom anslag i vanlig ordning. Jag framhöll i mitt förra anförande, att regeringen borde åstadkomma, att var sak kom på sitt rätta konto, vilket är både i affärsmässigt och budgettekniskt hänseende riktigt.

Herr statsrådet meddelade, att man nu har beslutat sig för att av skattemedel eller andra dylika inkomster bekosta järnvägarna däruppe i stället för att för detta ändamål upptaga lån. Det synes mig vara en fullkomligt riktig princip. Därigenom har man tagit första steget på den av mig åsyftade vägen. Men jag vill för kammaren påpeka, att ränteutgiften för dessa ytterligt trafiksvaga banor i ödemarken är den mindre delen av den kostnad, som dessa banor ådraga statens järnvägar. Den största utgiften kommer i de flesta fallen på sådana driftkostnader, som icke på något sätt kunna täckas av inkomsten av driften.

Herr statsrådet yttrade, att redan nu betalas driftförlusten år från år och sålunda av statens löpande inkomster, av skattemedel. Ja, detta är alldeles riktigt, och jag har icke påstått någonting annat, utan endast att detta icke kommit till uttryck i budgeten. Nu får statsbaneledningen i pressen, i föredrag och på annat sätt höra de mest fruktansvärda förkastelsedomar för sin brist på affärsluglighet, eftersom den icke kan fullt förränta statsbanornas lånekapital. Jag läste för några månader sedan i en tidning ett enligt min mening alldeles upprörande angrepp mot statsbaneledningen med den motiveringen, att den icke kunde förränta lånekapitalet. Man tänker då icke på att denna affär ständigt belastas med nya banor, som den aldrig begärt eller för vilkas tillkomst den stått mera avvisande än tillstyrkande. Statsbanorna böra i detta avseende behandlas som man gör i andra hänseenden. Man begär icke, att statsbanorna skola frakta allt statens gods gratis, utan det betalas därför liksom för annat gods. Man fordrar icke, att postverket skall befordra tjänstepost gratis, utan det finnes ett särskilt anslag därför i budgeten. Om man hade ett särskilt anslag i budgeten för bekostandet av driften på dessa trafiksvaga banor, finge verkligen statsbaneledningen rättvisa. Dessutom finge allmänheten veta, vad dessa banor verkligen kosta. Men det slutliga resultatet för statsverket bleve precis detsamma som nu.

Jag anser, att herr kommunikationsministern skulle kunna tillmötesgå min uppfattning i detta avseende och medgiva, att det vore riktigt, att då riksdagen ur försvarspolitiska synpunkter begär en bana, denna bana också finge mot lämplig avgift inackorderas hos statsbanorna, så att dessa sluppe någon utgift för den saken.

Nu har herr kommunikationsministern också en teori om, att dessa banor uppe i övre Norrland inte alls skulle kosta så mycket som framgår av räkenskaperna. De skulle nämligen tillföra det övriga statsbanenätet en trafik, som — om jag förstod honom rätt — skulle täcka minst hälften av den brist, som direkt uppstår på dem. Uppriktigt sagt, tror jag inte så mycket på korrektheten i detta betraktelsesätt. Det är nog sant, att man inte kan göra ett sådant antagande som att från stambanan avskilja t. ex. den långa sträckan norr om Bräcke och ända upp till Riksgränsen och sedan påstå, att vad som inflyter av frakter och resor just på den bansträckan är den enda inkomst statsbanorna ha av denna bandel. Man måste ju ovillkorligen också räkna med, att trafik från det övriga statsbanenätet går in på denna linje, och att å andra sidan trafik från densamma går ut på det övriga statsbanenätet. Men om vi däremot taga banan Porjus—Jokkmokk är det utan vidare klart, att det gods, som fraktas på denna järnväg och som icke förut varit inne eller kommer ut på det övriga statsbanenätet, är praktiskt taget så gott som intet.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Det är, när man talar om utvecklingsmöjligheterna uppe i Norrland, noga att märka, att en järnväg nu för tiden kan tillgodose behovet endast för en mycket smal remsa av bygden på ömse sidor. Det förefaller mig även, på grund av rent nationella skäl, som om det vore oklokt att genom järnvägsbyggen söka förlägga denna utveckling i närheten av fjälltrakterna och så långt ifrån de mera tätt bebyggda områdena som möjligt, i stället för att koncentrera utvecklingen inom motortrafikens räckvidd från den redan existerande banan. Gör man det senare, vinner man ju den stora fördelen, att befolkningen kommer att bo tätare och att de olika socknarna eller bygderna få ett stöd inbördes i varandra, både när det gäller att bygga vägar och göra andra lika dyrbara anläggningar för det gemensamma bästa. Om man däremot försöker skapa fram utveckling på en gång över ett mycket stort område, måste resultatet bli sämre och mera förlustbringande än eljes för det allmänna.

Nu yttrade herr Bergqvist, och det har stått i en mängd tidningar redan förut, att man icke kan bedöma Jokkmokkbanan som affär, förrän Inlandsbanan blivit fullbordad. Det har till och med skrivits, att det är orätt att skicka posten med denna bana förrän sammanknytningen har skett mellan Inlandsbanans södra och norra del. Jag vet icke, om herr Bergqvist har gjort något försök att studera den blivande tidtabellen för den sträcka, som nu ifrågasättes till fullbordan. Om han gjort det, skulle han ha funnit, att det icke finns någon som helst utsikt för, att denna sträckas tillkomst skall öka användbarheten av sträckan Porjus—Jokkmokk. Den riktiga sträckningen av Jokkmokks förbindelse med yttervärlden går alltjämt över Murjek, liksom den gjorde före banans tillkomst. Och ännu mer kommer den att göra det, om, såsom det är troligt, S. J. måste inskränka tågantalet på den nya bandelen till ett tåg om dagen eller ett vartannan dag. Från ekonomisk synpunkt borde det ju inskränkas till ett var fjortonde dag, men det är väl inte tillåtet att ens antyda någonting i den vägen.

Vidare ha ett par talare yttrat sig angående Pajalabanen. Därvidlag ligger saken nu så till, att statens järnvägar låtit först mera provisoriskt utreda — för närvarande tror jag, att man håller på med en noggrannare utredning — frågan om att i stället för en bana inrätta en bilinje med omnibusar och lastautomobiler i regelbunden fart ifrån Övertorneå till Pajala, sammanknutna med statsbanenätet på det sättet, att på dem statens järnvägars taxor skulle tillämpas liksom på en järnväg. Man skulle sålunda i Pajala kunna lösa biljett till vilken statsbanestation som helst i hela Sverige, och få tillämpad samma zontaxa, som om det verkligen funnits en järnväg. Denna anordning kommer naturligtvis att bli i hög grad förlustbringande, men förlusten kommer att stanna vid tredjedelen eller något sådant av den förlust, som skulle uppstå genom en järnvägslinje.

Jag kan inte förstå vad det kan vara för en idé hos människorna i dessa trakter, då de mena, att de till varje pris måste ha en järnväg, som kör bara en tur om dagen, då de kunna få en omnibuslinje, som kör två, tre, fyra eller tio gånger om dagen, om det nu skulle behaga dem att resa i så stor utsträckning. Och man kan heller inte förstå på vad sätt godset skulle bli sämre fraktat med lastbilar landsvägsledes, än med järnväg, då statens järnvägars zontaxa i båda fallen gäller för dessa transporter.

Det är med syftning på dessa omständigheter, som jag i mitt föregående anförande framhållit, att det finns något slags vidskeplig övertro på järnvägar. Jag är alldeles säker på, att om regeringen och riksdagen beslutade sig för att bygga en järnväg till Pajala, så kommer där genast att bli ett förfärligt skri, därest man inte får lov att upprätta yrkesmässig automobiltrafik utefter hela banan, så att folk skall slippa resa på den. Så är för-

hållandet på en massa andra ställen ute i landet; man är, som herrarna veta, på många håll synnerligen missnöjd över, att man inte får öppna regelmässig omnibustrafik utefter redan befintliga järnvägslinjer. Bara den lilla omständigheten, att man kan stiga på en omnibus var som helst på linjen, under det att man kanske måste gå eller åka fem eller sex kilometer parallellt med en järnväg bara för att komma till en station, gör ju dessutom, att omnibussarna äro mycket bekvämare trafikmedel när det gäller en så jämförelsevis ringa trafik, som det här kan bli fråga om.

Jag ber endast, att man måtte bedriva upplysningspropaganda i denna sak där uppe och eventuellt taga ner ett par Pajalabor för att visa dem, hur trafiken bedrivs längre söderut, så att de komma underfund med, att det går mycket väl för sig att ordna den på detta sätt. Och om det nu skall upprättas en omnibuslinje, som kommer att kosta kanske 200,000 kronor i ren förlust, så skulle jag vidare önska, att det skedde i form av ett direkt anslag av skattemedel i stället för att utgiften lägges på statens järnvägar. Det är detta jag avsett med vad jag här framhållit, och jag tror, att det håller sig även gent emot det försvar, som anförts från anhängarna av det motsatta förfarandet.

Så ha vi frågan om Ulricehamnsbanan. När man hört utredningarna från statsrådsbanken, har man fått det intrycket, att denna järnväg mellan Ulricehamn och Jönköping alldeles säkert skulle bli en av de allra förnämsta enskilda banorna i landet i fråga om ekonomisk bärighet. Kan verkligen någon tro, att kalkyler, som utvisa något sådant, äro hållbara, när man vet, att banor, som löpa genom Sveriges bästa trakter, måste gå i konkurs på grund av bristande trafik? Om nu emellertid kalkylerna verkligen visa en sådan trafik — jag har icke granskat dessa kalkyler, men jag vågar här nästan på rak arm säga det — så måste denna bärighet bero på, att banan drar trafik från statens järnvägar, inte därför att det blir någon nationalekonomisk fördel att frakta varorna backe upp och backe ned på den planerade järnvägen, utan helt enkelt därför, att det i kilometer räknat blir ett något kortare avstånd. Men det finns väl ingen anledning att endast för att få några kilometers kortare väg draga en trafik ifrån statsbanorna in på en bana, som icke från andra synpunkter skulle vara motiverad? Om det nu finns ett behov att utnyttja skogarna i denna trakt, varför kan man inte göra, som man gjort i Småland, där man kunnat göra ganska ordentligt slut på skogarna på många håll, fastän man nöjt sig med en relativt enkel smalspårig järnväg. Varför skall man nödvändigtvis ha en bredspårig för ändamålet? När man kan fullständigt hugga ner och frakta bort all skog, som finns, på en smalspårig bana, kan man väl också driva en rationell skogsskötsel med hjälp av en sådan bana.

Min ärade efterträdare och nuvarande förman anförde till slut såsom det mest avgörande argumentet i denna sak, att mitt eget namn står på ett kungligt brev angående nödhjulsarbeten vid banan Limesforsen—Särna. Ja, det är verkligen alldeles riktigt, och jag har endast att avlägga syndabekännelse. Jag var ung och mera oförståndig än jag är i dag, när jag skrev under det brevet, och jag har sedan haft stora samvetskval, för att jag medverkat vid tillkomsten av denna järnväg där uppe, som enligt min mening icke är möjlig att motivera från ekonomiska synpunkter, såsom förhållandena sedan utvecklats sig. Jag har endast för min del velat bespara min ärade efterträdare på kommunikationsministerplatsen samma samvetskval en gång i framtiden. Det är därför jag har tagit i så hårt.

Herr Wigforss: Herr förste vice talman! Det är inte alltför många ord jag har att säga i denna debatt. Jag har inte samma anledning att yttra mig nu som förra året, då jag kunde anses ha en trasa med i byken.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

I år är det närmast den omständigheten, att man upprepade gånger har gjort jämförelser mellan vad som skedde 1926 i fråga om skattesänkningar och vad som sker nu, som förmått mig att till sist begära ordet. Hela denna debatt har, som kammarens ledamöter märkt, i stor utsträckning gått efter schemat, att oppositionen angripit regeringen, och regeringen svarat med citat och med erinringar om, att kritikerna själva befunnit sig i ungefär samma position och icke handlat annorlunda. Och det ligger ett så pass stort mått av sanning i detta svar, att det kan föranleda mig att säga några ord.

Emellertid vill jag börja med att utföra den delen av oppositionsrollen, som icke har utförts av de övriga, nämligen den lyckönskan och det erkännande till regeringen, som ju även obligatoriskt ingår i en sådan här remissdebatt. Jag kan göra det med mycket gott samvete. Jag lyckönskar både finansministern och regeringen och landet till den lyckosamma ekonomiska utveckling, som gjort att det varit relativt lätt att göra upp den föreliggande budgeten i jämförelse med de tidigare. Jag lyckönskar också kammaren till att nu ha kommit därhän, att den icke anser sig behöva upptaga många och långa timmar med att diskutera tekniska detaljer, huruvida den ena eller den andra inkomstsiffran är upptagen tillräckligt högt eller tillräckligt lågt, och inte heller så särskilt stora diskussioner rörande utgiftssiffrorna. Det var ett något abnormt intresse för sådana saker för ett par år sedan, som man med glädje kan se att vår riksdag åtminstone till stor del tillfrisknat ifrån.

Jag kan sålunda gå ut ifrån, att i stort sett inkomstberäkningarna äro riktiga, varken hållna i överkant eller underkant, utan så som de sannolikt böra utfalla, och att likaså, ehuru jag inte är så säker på den punkten — därvidlag kan man överhuvud taget aldrig vara riktigt säker — utgiftsberäkningarna komma att hålla streck. Visserligen har på den punkten den nuvarande finansministern gjort sin största insats, skulle jag vilja säga, genom att taga mycket hårda tag för att pressa upp siffrorna. Men jag skulle ändå inte bli förvånad, om även denna budget på utgiftssidan kommer att visa överskridanden, som kanske kunde ha undvikits. Jag skall icke gå in i några vidlyftiga detaljer, men jag misstänker att t. ex. på fjärde huvudtiteln budgetredovisningen på hösten 1929 kanske ändå kommer att visa någon brist. När man exempelvis ser, att anslaget för inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader, som i förra årets budget, den nu avslutade 1926—1927, uppgick till 1,650,000 kronor, och som förra riksdagen sattes till 1,150,000 kronor, sedan regeringen endast med en viss möda lyckats hindra kamrarna att sänka ytterligare, nu sättes till något över 900,000 kronor, misstänker jag nästan att denna stora besparing icke kan inkasseras. Överhuvud taget är fjärde huvudtiteln från den synpunkten ett sorgsbarn för dem som genomförde 1925 års försvarsminskningsbeslut.

Men i stort sett går jag ut ifrån, att inkomstberäkningarna äro så gjorda, att budgeten kommer att gå ihop, såvida inte något alldeles oförutsett inträffar.

Under sådana förhållanden kunde man ju påstå, att finansministern inte egentligen har visat någon annan förtjänst än att han inkasserat det goda resultatet. En enkel addering har givit 20 miljoner i överskott, och vad skall man göra med pengarna om inte sänka skatten, då man icke har några utgifter som man tycker äro ännu nödvändigare? Men saken ligger inte så enkelt till — man skulle underskatta finansministerns förtjänst, om man ansåge detta vara så självklart. Finansministern vet säkerligen lika väl som någon annan, att det alltfört finns en fullkomlig vidskepelse hos det svenska folket, eller den del av det svenska folket som bryr sig om statsfinansiella frågor, att mäta en budgets kvalitet efter hur stark den är, d. v. s. hur stort överskott den ger. Denna uppfattning tror jag fortfarande är så stark, att även den nuvarande finansministern i viss mån förstår att han sätter sitt goda namn och rykte på spel, när han tar risken, att oförutsedda händelser kunna framskapa en brist. Kan-

ske finansministern förmodar, att denna vidskepelse är övervunnen. Han kan ju hänvisa till, att han till och med har lyckats taga den ur sin nuvarande regeringschef! Men jag vill å andra sidan erinra om, att det kanske inte finns gott om folk, som äro så nyktra och kvicklärda som den nuvarande regeringschefen, även om det visserligen, vill jag tillägga, inte heller finns många som äro så — envetna.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Det finns en annan omständighet, som måhända finansministern vill erinra om för att förklara varför han inte är rädd för en sådan kritik. En stark budget betyder, att man samlar mycket i kassafonden, och det finns ingenting, som den s. k. allmänna opinionen har visat sig vara så rädd för, som att staten samlar fonder och ökar sin förmögenhet. Alltså kan inte kritiken lasta honom för, att han undviker att samla alltför mycket i denna kassafond. Men jag tror att finansministern i så fall underskattar den vidhjärtenhet, med vilken allmänna opinionen kan hos sig förena fullkomligt oförenliga uppfattningar.

Emellertid skall jag lyckönska finansministern på ännu en punkt. Det är, att han lyckats motstå den fullkomliga trumeld, som under denna höst riktats mot honom från nästan alla hans meningsfränder inom pressen, både hans närmaste meningsfränder och hans, som jag förmodar, allierade vänner till höger; den kritik nämligen, som satts in mot den nuvarande bestämmelsen angående rusdrycksmedlens användning och som krävt att dessa medel skulle användas för löpande utgifter. Jag tänker på det stora belopp, som nu användes till amortering av statsskulden, och det är väl icke alldeles omöjligt, att herr finansministern får höra från sina närmaste vänner, att »dåligt sällskap fördärvar goda seder». Men för min del skulle jag tvärtom hoppas, att finansministern icke bara blivit övertalad, utan verkligen övertygad om det sakligt riktiga i den anordning, som beslutades 1926, vid det collegium privatissimum, som han säkerligen fått åtnjuta av sin regeringschef.

Det är emellertid icke på dessa punkter någonting för mig att tillägga. Jag har egentligen begärt ordet för den jämförelse, som upprepade gånger gjorts mellan läget 1926 och 1928, och den kritik, som man naturligtvis från vissa utgångspunkter kan rikta mot en skattesänkning, som icke med säkerhet kan hållas. Jag vill försäkra, att jag är väl medveten om att jag inte bör kasta sten, även om jag nu överhuvud taget skulle ha någon kärlek kvar till den ungdomsporten, men det finns verkligen skäl, som kunna anföras från både den ena sidan och den andra. Jämförelsen med 1926, då en likadan skattesänkning företogs som den nuvarande, är dock trots allt icke fullt så bindande som man här föreställt sig. Vi väntade oss då — med någon orätt såsom den senare utvecklingen har visat — att reduceringen av försvarsväsendet skulle ge mycket betydande belopp, och vidare måste ju erkännas, att vi stodo mera vid begynnelsen av uppgången inom det ekonomiska livet, en uppgång, som finansministern själv icke vågar räkna med skall fortskrida lika snabbt i framtiden. Den följande utvecklingen har dock visat, och det är det enda jag vill säga i detta stycke, att beräkningarna i det fallet år 1926 icke voro oriktiga, och att alltså i stort sett, ehuru vi hade att anteckna ett litet avsteg vid förra årets riksdag, den skattesänkning som vidtogs 1926 verkligen visat sig kunna hållas.

Om man nu mycket strängt skall hålla på, att en skattesänkning måste bli bestående följande år, är det inte alldeles omöjligt att komma med en viss kritik gent emot finansministerns förslag, naturligtvis särskilt med tanke på den ökning av utgifterna, som en taxesänkning för järnvägarna måste medföra. Jag säger emellertid icke detta för att här intaga någon bestämd ståndpunkt. Finansministern själv har, samtidigt som han nämnt de beräkningar över utgifternas stegring, som han anser vara riktiga, på samma gång talat om vilka eventuella höjningar i inkomsterna, som han kan räkna med, och han har sålunda själv varit övertygad om att skattesänkningen kan hållas. Är man sålunda icke

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

alltför rädd för att taga en risk, kan man icke från denna synpunkt göra någon invändning mot finansplanen.

En annan sak blir det, om man går över till frågan, huruvida pengarna kunde ha använts på något bättre sätt. Emellertid erkänner jag att man även därvidlag måste fråga sig, hur man egentligen skulle kunna angripa regeringen, även om man anser den vara sin motståndare. Man kan ju nämligen inte gärna angripa regeringen för att den har de åsikter som den har — det är i alla händelser ganska lönlöst. Om regeringen icke anser att det finns några ändamål, som äro viktigare än denna skattesänkning, är det alldeles uppenbart att regeringen är fullt försvarad.

Emellertid hyser jag en liten misstanke, som jag ju gärna skulle önska få motsagd eller vederlagd. När jag sett ett finansministerns uttalande under höstens lopp, att några utsikter till en skattesänkning icke egentligen voro för handen, har jag en känsla av att han även lyckats bibringa sina kolleger inom regeringen den uppfattningen, att det satt mycket hårt åt och att de därför icke alls skulle bry sig om att komma med några krav på ökade utgifter. Ty om finansministerns kolleger hade haft klart för sig tidigt på hösten, att regeringen skulle föreslå en skattesänkning motsvarande 20 miljoner, så är nog den mänskliga naturen även hos departementschefer så ond, att de förmodligen skulle ha slutit sig tillsamman och gjort en samlad attack mot låt mig säga hälften av dessa 20 miljoner. Det är särskilt en av finansministerns kolleger som jag i det fallet tänker på. Det är icke socialministern, ty tydligen anser socialministern, att regeringen inte har någon anledning att begära mer. Men det är ecklesiastikministern. Jag vill endast erinra om, på grund av att det ingår i de framtidskalkyler, som man måste göra, att det finns en punkt på åttonde huvudtiteln, som ännu icke med ett enda ord blivit berörd. Det är en synnerligen öm punkt: frågan om lärarkårens löneroglering. Vilken ståndpunkt man än intar i frågan är det alldeles uppenbart, att man inte kan vägra att erkänna att frågan föreligger. Jag talar här inte alls om möjligheten, eller rättare sagt omöjligheten, av att tillfredsställa kravet på många tiotal miljoner. Men jag tror, att det inte låter sig göra att i längden helt undanskjuta dessa krav, och därom hoppas jag att det skall råda en viss enighet även inom riksdagen. Jag förmodar att ecklesiastikministern, om han haft klart för sig på ett tidigt stadium att dessa ekonomiska möjligheter förelegat, icke skulle ha underlåtit att här göra en attack.

Nu hör jag i samma ögonblick, ja, jag ser nästan hur i luften svävar det där ordet »glashus». Man kan fråga: var inte regeringen 1926 i precis samma läge? Frågan var lika aktuell då. Varför begagnade icke den regeringen tillfället att använda en del av de medel, som gick till skattesänkning, för ett sådant ändamål?

Jag har önskat att offentligen en gång få antecknat, åtminstone till riksdagens protokoll, det övervägande, som i denna fråga bestämde regeringen. Vi ansågo, att det icke var möjligt att till en liten grupp av tjänstemän använda någon del av de miljoner, som sparades genom en minskning av försvarskrafterna. Vi ansågo sålunda icke i det ögonblick, då en stor besparing var möjlig genom inskränkningar i försvaret, att det var möjligt att använda de medlen på något annat sätt än till skattesänkning, d. v. s. till åtgärder, som verkligen skulle kunna anses omfatta betydande delar av vårt folk.

Jag vill inte med dessa ord ha sagt, att det, om en socialdemokratisk regering hade suttit vid styret i detta ögonblick, skulle ha skett någon sådan löneroglering eller låt oss säga tillfällig löneförbättring. Därom vågar jag inte alls uttala mig. Det enda jag för min personliga del kan säga är, att vid ett övervägande av en sänkning av den direkta skatten och en sådan tillfällig löneförbättring skulle för min del denna löneförbättring ha gått före. Däremot vill

jag inte påstå, att vid ett avgörande mellan en sådan lönereglering och kravet på vissa andra sociala utgifter slutsatsen skulle ha blivit densamma.

Därmed är jag framme vid frågan om skattesänkning och fördelningen av sänkningen på de olika skattedragarna. Även där har man gjort en jämförelse mellan den nu framlagda budgeten och förslaget från 1926. Man har då sagt, även finansministern, att det är endast att följa den vedertagna principen att låta skattesänkningen fördela sig både på den direkta och den indirekta skatten. Nu vill jag emellertid erinra om att om denna princip genomföres på det viset, som skett i detta fall, då man kan göra en skattesänkning på 20 miljoner kronor, och grovt taget 10 miljoner kronor användas för att sänka den direkta skatten och 10 miljoner för att sänka den indirekta, och om vi sedan tänka oss i fortsättningen en dylik skattesänkning ända ned till den punkt, då hela inkomstskatten har försvunnit, alltså en sänkning av 150 miljoner kronor på den direkta skatten och samtidigt därmed en sänkning av den indirekta skatten också med 150 miljoner kronor, skulle vi få ett skattesystem, där vi endast hade kvar indirekta skatter. Jag tager exemplet på detta sätt för att göra klart, att det kan icke anses vara en riktig fördelning, om man på detta sätt delar halvt om halvt, just därför att vårt nuvarande skattesystem är icke sådant, att det tar ut hälften på den direkta och hälften på den indirekta, utan i stället tar det ut ungefär två tredjedelar på den indirekta skatten och endast en tredjedel på den direkta. Jag vill erinra om att det förslag till fördelning av skattesänkningen, som 1926 års riksdag genomförde, hade ungefär den fördelningen med två tredjedelar på den indirekta och en tredjedel på den direkta skatten. Det skulle således för mig inte alls vara något onaturligt att helt enkelt även i detta ögonblick kräva en sådan omläggning av denna skattesänkning, att den till större delen användes för den indirekta skattens sänkning. Om man då frågar — ja, men vad var det, som egentligen förmådde er att 1926 föreslå en sådan sänkning på den direkta skatten, skulle jag uppriktigt vilja svara, att det är så med vår direkta skatteskala, att den drabbar olika inkomstgrupper ganska olika. Nu är det så, att jag för min del gärna skulle se, att denna inkomstskatt icke drabbade så hårt som nu folk med ganska små inkomster och låt oss gärna säga folk ett litet stycke upp i, vad vi kalla för, medelklassen eller i alla fall den lägre medelklassen. Däremot tror jag inte, att det finns någon anledning att minska inkomstskattens tryck på de stora eller mycket stora inkomsttagarna. Det är alldeles uppenbart — här i denna kammare sitta säkert många med inkomster från 15,000 till 20,000 kronor och uppåt — att det finns ingen, som har en sådan inkomst, som kan påstå, att vår nuvarande inkomstskatt trycker för hårt. I grund och botten är vår inkomstskatt alldeles förvånande mild, den är mycket svagt progressiv och drabbar ganska hårt de mindre inkomsterna. Detta gäller även när man går över till att behandla frågan om bolagsbeskattning. De, som ha studerat den av industriförbundet utgivna utredningen om aktiebolags beskattning i Sverige och andra länder, ha säkerligen lagt märke till att den svenska beskattningen är alldeles ofantligt hård, när man kommer ned till de små inkomsterna. När man kommer ned till, som det står, utdelning av 1,000 kr. när man har en arbetsinkomst på 5,000 kronor, är den mycket hård, men däremot i förhållande t. ex. till den engelska är den mild, när man kommer högre upp och ändå mycket mildare, om man tager en högre siffra än 50,000 kronor, som ingår i denna utredning. Vi ha en sådan skatteskala för bolagen, att när man kommer upp till vad vi väl ändå allmänt erkänna vara abnorma vinster icke till 10 procent, utan till 15, 20, 30, 40 procent, stiger vår skatteskala mycket snabbt, och det gör, att jämfört med sådana bolags beskattning på en del andra håll, verkar vår bolagsbeskattning mycket hårt. Men håller man sig till sådana bolag, som för att använda ett

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

ord av en framstående finansman, verkligen ger den mycket goda utdelningen av, som han sade, 6 procent, är vår nuvarande bolagsbeskattning synnerligen mild. Jag kan inte se, att det finns någon anledning att sänka den direkta beskattningen för några andra än dem, som ligga vid den nedre delen av den direkta skatteskalan, men just därför att skalan är på det viset, skall jag med visst jämnmod, om maktbalansen i riksdagen är sådan, finna mig i, att på den punkten regeringens förslag går igenom. Men jag skulle mycket bestämt vilja önska, om man tänker sig en fortgående sänkning av inkomstkatten, att man, innan någonting sådant sker, verkligen gör om hela denna skatteskala på det sättet, att man inte sänker för de stora inkomsttagarna, som utan någon svårighet kunna bära bördan, därför att man vill lätta bördan för, låt oss säga, den fattiges enda lamm. Det är från dessa utgångspunkter, som jag bedömer det nuvarande förslaget. Och därmed är jag framme vid det sista, jag skulle vilja säga.

Kritiken har riktat sig mot den nuvarande regeringen därför att den inte har använt de medel, som äro tillgängliga, för socialt ändamål. Kritiken har riktat sig mot regeringen därför att den har behandlat de arbetslösa på ett i vårt tycke mycket hårt sätt, d. v. s. hela den arbetslöshetspolitik, som föres, anse vi vara mycket hård, och man har svarat från regeringens sida. Hur kan ni säga så? Ni satt och hade regeringen själv 1925 och 1926. Varför införde ni icke någon annan metod? Varför avsatte ni inte — så skulle man kanske kunna översätta frågan — arbetslöshetskommissionen, och varför framlade ni icke förslag om arbetslöshetsförsäkring o. s. v.? Ja, svaret är uppriktigt sagt ingenting annat än att — vi vågade inte. Det är bäst att tala öppet och ärligt i sådana här frågor, därför att man därigenom lättare får fram det, som är den sjuka punkten i hela vårt nuvarande parlamentariska läge. Vi vågade helt enkelt icke. Och varför? Jo, därför att då hade riksdagen utan vidare störtat oss. Nu säger man, att det var väl inte en sådan förfärlig olycka. Nej, sannerligen inte. Men det finns alltid, då en regering har kommit till, vissa ting, som den gärna vill se genomförda, även om de inte äro stora. Därför framlägger man inte gärna ett förslag, som man vet är fullständigt utsiktslöst, och man vidtager inte heller en åtgärd, som man vet endast och allenast kommer att leda till att man inte kan göra det lilla, man möjligen skulle kunna uträtta. Och var och en vet, att arbetslöshetskommissionens avskaffande endast skulle ha lett till att nästa regering satt till den igen.

Men, vad pekar allt detta på? Jo, på de abnorma förhållanden, som äro rådande i vårt land, att regeringar regera utan att ha någon makt, och det är i grund och botten den grundläggande kritik, som jag anser, man kan rikta mot den nuvarande regeringen: att den genom hela sin principiella inställning, genom den teori, som den har utarbetat för sitt system att regera, hindrar den förnuftiga utvecklingen i riktning mot ett parlamentariskt majoritetsstyre, mot ett styre, som har makt och kan ta ansvar. Det är på den punkten, som jag anser, att den nuvarande regeringen verkligen gör skada.

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr Wigfors inte så mycket för hans artighet mot mig, utan framför allt för den ärlighet och öppenhet, med vilken han yttrat sig om det föreliggande budgetförslaget. När jag nu begärt ordet, är det dels för att på några punkter vitsorda, vad han har trott sig kunna få fram ur förslaget, och dels för att på några punkter motsäga honom.

Först vill jag då beträffande eventuella överskridanden nämna, att jag nog liksom han tror, att man även i fortsättningen får räkna med att vissa förslagsanslag komma att överskridas. Det är nog, som han sade, så, att icke

alla förslagsanslag ha höjts i nivå med den belastning, som tidigare har konstaterats. Det är ju nämligen så — som han för övrigt själv mycket väl vet — att man icke brukar höja eller sänka de ordinarie förslagsanslagen, utan att relativt avsevärda förändringar i belastningen konstaterats och att förändringarna visat sig vara mer konstanta. Vad jag däremot tror är, att den totala överbelastningen icke skall bli så pass stor, att något nämnvärt nettounderskott skall behöva ifrågakomma, dock med reservation för just den huvudtitel, som herr Wigforss närmare berörde, nämligen den fjärde, vars utgiftsanslag ju för närvarande äro beroende av omorganisationsfrågorna, så att man inte kan få klara jämförelsesiffror från tidigare år för att med ledning av dem räkna upp eller räkna ned anslagen för det kommande budgetåret. Han nämnde särskilt ett anslag, nämligen mönstringsanslaget, som han trodde möjligen skulle vara för lågt räknat. Jag kan kanske få göra den bekännelsen, att jag själv har ifrågasatt, huruvida icke anslaget var för lågt beräknat, men enligt utredning i departementet ansåg sig försvarsministern kunna räkna på en så pass kraftig sänkning, och jag har naturligtvis under sådana förhållanden icke velat urgera på att siffran skulle tagas upp högre.

Herr Wigforss uttalade sin glädje över att jag kanske tack vare »det dåliga sällskapet», i vilket jag kommit, hade lyckats få en förnuftig uppfattning om vad som bör avsättas och hur man bör avsätta till amorteringsfonden. Han trodde nog, att även om det var ett uttryck för min övertygelse, hade det ändå varit beroende av övertalning i collegium privatissimum. Jag vill tala om en liten hemlighet för herr Wigforss. Redan innan »trumelden» i tidningarna började och redan innan frågan kom upp i förra årets diskussion hade jag ställt igång med den utredning, angående amorteringsfonden, som omförmåles under »Utgifter för kapitalökning» och som enligt min mening på ett övertygande sätt visar, att dessa avsättningar för statskuldens amortering böra åtminstone tillsvidade fortgå. Jag vill nämna, att jag därvid anser åtminstone från allmän statsfinansiell synpunkt vara alldeles underordnat, huruvida de medel, som användas för avsättning, komma från rusdrycksskatterna eller från annat håll. För mig har huvudsaken varit den, att av löpande utgifter toges ett visst belopp för eventuell amortering av statskulden och för täckning av icke räntabla låneplaceringar. När nu riksdagen en gång fattat beslutet, att för detta ändamål skola användas just rusdrycksmedel, har det självfallet icke funnits anledning att riva upp strid om denna sak. Detta om denna fråga.

Herr Wigforss ställde vidare till mig den samvetsfrågan: huruvida jag själv tidigare under hösten trodde, att det skulle vara möjligt att åstadkomma skattesänkning, och ifall mina kolleger så pass tidigt haft reda på saken? Jag vill icke direkt yttra mig om vad mina kolleger ha väntat sig vid sagda tidpunkt. Men det är kanske icke en hemlighet för herr Wigforss, att även om en finansminister tycker sig kunna skönja möjligheter till skattesänkning, han icke gärna tidigt på hösten kan bestämt klargöra för sig dessa möjligheter och ännu mindre har anledning att söka klarlägga dem för sina kolleger. För övrigt menar jag, att den omständigheten, att det statsfinansiella läget förbättrats, inte bör medföra, att man släpper efter det minsta på sparsamhetskravet, naturligtvis dock så att man icke kan vara lika obarmhärtig mot behjärtansvärda petita, som man måste vara, då det är mycket klenst beställt med resurserna. Herr Wigforss tycktes hänsyfta på att jag — jag tror det var någon gång i slutet av november — hade till en pressman, som var uppe hos mig, uttalat någon förvåning över den optimism, som alltmer utbredde sig i pressen beträffande frågan om möjligheten av skatte- och taxesänkningar. Varför jag gjorde uttalandet på sätt som skedde var icke därför att jag icke

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

då såg möjlighet till dylika sänkningar, utan bland annat därför att jag tyckte mig förmärka, att pressen så hastigt avancerade från en mycket stark pessimism till en den mest utpräglade optimism, att jag fruktade, att det svenska folket så småningom kunde få den uppfattningen, att det hade att vänta något liknande — skattefrihet för att till sist drabbas av besvikelse; och för en sådan ville jag inte gärna utsätta svenska folket.

Herr Wigforss undrade, om icke en anledning till att lärarnas lönereglingsfrågor inte upptagits var just den, att ecklesiastikministern hade trott, att det statsfinansiella läget var besvärligt. Jag förs inte yttra mig bestämt om saken, men säkert är, att jag för min del nog har ansett, att den ståndpunkt riksdagen förra året intog till frågan om löneregleringarna var sådan, att man knappast kunde förvänta, att riksdagen skulle mottaga lönereglingsförslag så pass välvilligt, att regeringen i det föreliggande läget hade möjlighet att få lönereglering på det här området genomförd.

Till sist vill jag beträffande avvägningen av de skattesänkningar, som äro ifrågasatta, säga, att jag visserligen inte uttalat, att man oavsett framtida förhållanden skulle tillämpa samma avvägningsmetod: lika stor sänkning av direkta å ena, och indirekta skatter, å andra sidan. Herr Wigforss supponerade möjligheten, att man så småningom kunde åstadkomma skattesänkningar motsvarande hela den nuvarande inkomst- och förmögenhetsskatten. Det skulle då enligt nuvarande relation mellan de olika skatteinkomsterna medföra, att man inte egentligen fick kvar några direkta skatter, utan blott indirekta, nämligen ungefär hälften av de indirekta. Ja, om så lyckligt skulle inträffa, får jag säga, att jag, som dock icke är någon synnerligen vän av indirekta skatter, icke skulle ha så synnerligen mycket att säga om detta resultat. Ty vad skulle denna återstod eventuellt bestå av? Jo, den skulle sannolikt bestå ungefär av vad vi för närvarande få in i skatter på tobak och på spritvaror, över 150 miljoner kronor. Det kan hända, att svenska folket möjligen skulle tycka, att det inte vore så olägligt, att i stället för att vara betungat av en i alla fall rätt avsevärd inkomst- och förmögenhetsskatt råka ut enbart för de lyxskatter, som således skulle komma att bli tillämpade.

För övrigt får jag stryka under i detta sammanhang, att den proportion mellan direkt och indirekt skatt, som skulle komma att bli gällande enligt budgetförslaget, är sådan, att den inte i jämförelse med de siffror, som vi rörde oss med före kriget, ställer sig ofördelaktig för den, som är mindre välvilligt stämd mot den indirekta beskattningen. 1914 förhöll det sig så att inkomstsiffrorna fördelade sig på de olika slagen av skatter och andra intäkter så att 19 procent togos ut i direkt beskattning och 52.1 i indirekt, medan däremot enligt budgetförslaget samma procenttal skulle bli 22.6 och 53.8.

Jag tror, att jag inte har något ytterligare att tillägga.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet kände sig, om jag fattade situationen rätt, indignerad över den första delen av mitt yttrande både å konstitutionsutskottets vägnar och å sina egna. Jag vill dock liksom han säga, att jag också suttit i konstitutionsutskottet. Jag tror, att det var under en sju år, och jag kan den dag som i dag är sanningsenligt säga, att jag under den tiden kände mig sitta i en krets, som långt ifrån var ofelbar.

Emellertid — i den där uppfattningen, att en efterkommande ecklesiastikminister bör gå fri från en föregående attack, ligger det onekligen någonting, som kan hända är väl värt att ta fasta på. Det skulle kanske vara någonting att reflektera på, att föregående ecklesiastikministrar och den för året fungerande bildade en liten slutna krets, en samling augurer, som bara logo, när de sågo på varandra. Och det anförande, som den nuvarande eck-

lesiastikministern höll, tyckte jag för min del nästan inviterade till sådant. Det var ett rejält, rättframt och klart anförande, och hade jag hört någonting i den stilen någon gång innan, kan det ju hända, att jag aldrig hade sagt en del av det, som jag nu sade. Jag hade emellertid en rätt svår uppgift. Jag visste, att jag måste säga obehagligheter. Jag ville nämligen bestämt varna för vissa inflytelser, som jag anser ha gjort sig alltför breda under en lång tid, och jag tog då omskrivningen med porträtten. Det sätt, på vilket herr ecklesiastikministern turnerade svaret, ger mig anledning att säga, att jag aldrig kunnat förstå dem, som velat sätta skägg på den gubbe, som jag visade hän på.

Men det centrala är väl ändå inte det, som rörde min kritik av kommittébetänkandet — jag fann mycket lätt av ecklesiastikministerns anförande, att han förstod meningen — utan det centrala är den anmärkning, som jag gjorde emot dröjsmålet ifråga om såväl de fyra läroverken som också beträffande den plan, som riksdagen begärt. Nu säger herr ecklesiastikministern, att det har inte funnits någon mänsklig möjlighet att effektuera beställningarna. Jag gör genast den lilla reflexionen: hur kunde herr statsrådet på våren 1927 tänka sig att redan till hösten 1927 ha en skola färdig, och hur kunde han vilja begära anslag till den, när han inte nu har hopp om att få någon skola färdig ens till hösten 1928? Men jag gör vidare den reflexionen: är det ett faktum detta, att ingenting kan bli färdigt, eller är det bara ett förmodande i ecklesiastikdepartementet? Jag har ju också varit med om sådana saker, och för mig är det ofattbart, att man inte här i Stockholm till den höst, som nu kommer, skulle kunnat ha ett högre allmänt läroverk för flickor.

Vad planen beträffar, som riksdagen begärde i fråga om de återstående nio skolorna, är jag heller inte på den punkten benägen att taga de synpunkter, som framfördes, för kontanta, ty denna plan avsåg ju tiden längre fram. Det hade väl inte varit så svårt att hinna förfråga sig på de olika orterna om hur de ville ha det och hur de tänkte sig det och vilka möjligheter de hade, och på basis av dessa yttranden få fram planen till innevarande års riksdag. Ja, jag är övertygad om att det skulle ha kunnat ske, eftersom det finns folk här i denna kammare från en och annan av orterna, som gå och fundera, huruvida man skall motionera vid denna riksdag om att få detta högre flickläroverk.

Jag lämnar emellertid den saken och vill bara säga ett par ord till på grund av den omständigheten, att jag på något oförklarligt sätt blev inblandad i herr Lindhagens yttrande. Jag kan verkligen inte riktigt fatta anledningen, men jag förstår ju, att det måste ha funnits en sådan. Jag hann i varje fall inte följa med, förr än han kom fram till saker, som jag helt kunde skriva under — undantagandes på en punkt som ställde mitt uppträdande här i kammaren i en något egendomlig dager. Han sade nämligen, att när han här i kammaren yrkade bifall till en sak, uppträdde jag och yrkade avslag på den — jag vet inte riktigt, vilken — och tillade han: »den mjuka handen var då borta». Om jag skulle falla offer för någonting liknande de kastningar i tankegången, som ofta äro karakteristiska för herr Lindhagen, skulle jag säga, att det var väl helt naturligt, eftersom jag inte hör till dem, som bruka tala med händerna.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Bara ett par ord i denna sena timme. När ecklesiastikministern besvarade min första anmärkning, skedde det i den formen, att han påvisade, att han var den förste, som gjort början med genomförandet av bibliotekssakkunnigas förslag genom att begära 50.000 kronor för nästa år, och så mycket hade minsann icke någon föregående regering

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

gjort! Vad det svaret hade att göra i det sammanhanget, begriper jag inte, försåvitt icke avsikten var att använda uppmärksamheten från vad jag sagt. Vad jag anmärkte på var att departementschefen just genom denna anslagsbegäran hade omöjliggjort vad han själv kallade för förutsättningen för genomförandet av något av det viktigaste i reformväg i förra årets skolproposition, nämligen det inre arbetet.

Vad den andra anmärkningen beträffar, är jag naturligtvis icke så värst glad över att jag nu måste inränga också ecklesiastikministern personligen i den liknöjdhetens krets, som den nuvarande folkfrisinnade regeringen bildar i fråga om utvecklingen av det frivilliga folkbildningsarbetet här i landet.

Den nästan förfäran som ecklesiastikministern lade i dagen vid tanken på att man skulle komma till, såsom han angav, en summa av 1,600,000 kronor — jag tror förresten att det skulle bli en något högre summa — för det fria folkbildningsarbetet, utgör också för mig ett alldeles överraskande och oväntat intyg om den vikt och betydelse, som ecklesiastikministern skänker denna gren av den folkliga kulturen. När vår skolbudget drager en kostnad av över 100 miljoner kronor, tycker jag, att det icke borde föranleda en sådan förskräckelse, om man skulle tänka på, låt vara 2 miljoner kronor i anslag till det frivilliga folkbildningsarbetet bland de vuxna.

För övrigt svarade ecklesiastikministern ingenting i fråga om den möjlighet jag anvisat, att taga vissa brottstycken, ifall det skulle vara alldeles för mycket att taga det hela på en gång.

Det var något dunkelt i ecklesiastikministerns tankegång. Jag har rätt svårt att förstå honom, då han ställde mitt uppträdande i denna fråga i samband med personliga obehag, som jag skulle haft vid de folkbildningssakkunnigas utredningsarbete. Jag vet inte, vad ecklesiastikministern grundade sin uppfattning på, då han ville göra gällande, att de personliga obehag jag skulle haft i samband med folkbildningsarbetet skulle ha inverkat på min ärliga strävan i fråga om främjande av dessa saker och ting. Jag får dock säga, att icke kan mitt uppträdande just nu giva stöd åt en sådan förmodan, då även ecklesiastikministern torde förstå, att jag här just understött den tankegång, som skolöverstyrelsen gjort sig till tolk för på grundvalen av den utredning som jag haft personliga obehag för. Skolöverstyrelsen har visat, att det är ett trängande behov, som det är fråga om, och följaktligen icke någonting, som går att skjuta åt sidan ytterligare ett par eller tre år. Denna statsverksproposition ger inte den ringaste antydan om den hjälp, som borde ha kommit från regeringshåll och som föregående regeringar alltid visat sig mycket angelägna att lämna, så långt omständigheterna det medgivit.

Jag finner således, herr talman, att den första av mina anmärkningar fått ett helt och hållet undvikande svar, som inte tagit sikte på det som det är fråga om, och att min andra anmärkning fått ett svar, som inte ställer regeringens intresse för denna sak i en fördelaktigare dager.

Herr Bergman: Herr talman! Herrar socialdemokrater äro i afton synnerligen onådiga mot ecklesiastikministern. De ha varit det en längre tid, dels i sin egen press och dels i välvilligt upplåtna spalter i högerpressen. Nu skall jag icke närmare inlåta mig på en lösning av den mer eller mindre intressanta fixeringsbildgåta, som herr Olof Olsson framställde, nämligen vad det kan vara för ett ansikte, som skymtar fram bakom de olika propositionerna och framställningarna i skolfrågan. Herr Olof Olsson gjorde gällande, att det icke varit hans mening att säga, att ansiktet »haft skägg». Nog finns »skägget» där, någon sorts skägg, men det var kanske det röda hel-skägget, som han av någon anledning icke ville finna. Skolutskottsmajoritetens förslag, vilket statsrådet i våras livligt och med anmärkningsvärd själv-

övertinnelse tillrådde riksdagen att acceptera, med förkastande av hans eget förslag, bar alldeles obestridligt den socialdemokratiska motionens ganska skäggiga signatur. Jag tycker därför, att det är synnerligen otacksamt av herrar socialdemokrater att angripa skolministern så som de gjort, men det må vara en sak mellan dem och honom. För övrigt tycker jag, att han svarat ganska reellt på de gjorda angreppen.

En annan sak är emellertid, att åtskilliga underliga resultat av skolbeslutet i våras så småningom börja att komma till synes, och dessa visa redan nu ofrånkomligt, huru rätt vi hade, som då voro reservanter och önskade, att man först skulle verkställa utredningen, innan man fattade beslutet, i stället för att först fatta beslut och komma med utredningen efteråt. Så har man t. ex. under höstens lopp skickat ut remisser till läroverkskollegierna med anmodan till dem att uttala sig angående skolkommissionens och de skolsakkunnigas undervisningsplaner beträffande gymnasier. Denna framställning är i högsta grad egendomlig, därför att, efter det beslut, som fattats av riksdagen och stadfästats av Kungl. Maj:t, varken skolkommissionens eller de skolsakkunnigas undervisningsplaner för gymnasiet längre äro aktuella. I örensstämmelse med den socialdemokratiska motionen beslöt nämligen riksdagen en helt annan struktur av gymnasier än dessa kommitterade utgått ifrån, och följaktligen är det under sådana förhållanden meningslöst att nu begära uttalanden om deras redan överkorsade planer. Det har också väckt allmän undran inom kollegierna och vad skulle de väl svara på denna högst besynnerliga fråga? Riksdagen accepterade för övrigt ett förslag, som endast var ett löst utkast utan utredning, och beträffande vilket förslag en utredningskommitté är tillsatt för att sätta närmare fason på det. Att då, innan man vet till vilket resultat denna kommitté kommer, begära, att kollegierna skola yttra sig, förefaller fullkomligt bakvänt. Jag kan icke annat än uttrycka mitt beklagande över en åtgärd sådan som denna, som icke synes mig vittna om tillräcklig eftertänksamhet eller klokhed. Egendomlig är också statsrådets passivitet i lärarkårens lönefrågor.

Däremot är det en annan åtgärd, för vilken jag vill giva ecklesiastikministern det bästa erkännande, nämligen den åtgärden, att han slagit till reträtt i en av de punkter, där beslutet i skolfrågan var alldeles orimligt. Det är i den punkten, där det gäller att fixera viss proportion mellan manliga och kvinnliga lärare vid läroverken, vilka ju enligt riksdagens beslut i synnerligen stor utsträckning hädanefter skola bli samläroverk. Det hade blivit en rent orimlig proportion, som helt plötsligt skapats, ifall det som beslutats, oförändrat kommit att tillämpas. Det skulle blivit en uppsjö på kvinnliga lärare och ett så starkt reducerat antal manliga att det icke stode i rimligt förhållande till det stora antalet kvinnliga. Frågan är, huruvida det ens finnes tillgång på kompetenta sökande till alla de åt kvinnor reserverade platserna, under det att en hel massa manliga extralärare fått se sina befodringsutsikter i högsta grad förörskade. De ha nu framfört sina bekymmer inför Kungl. Maj:t, och med glädje kan man konstatera, att ecklesiastikministern ställt i utsikt att tillmötesgå deras önskan, i den mån på honom ankommer. Detta är värt allt erkännande, men på samma gång ger ju redan denna just nu aktuella punkt också ett synnerligen påtagligt vittnesbörd om hur oklokt statsrådet handlade i våras, då han var så angelägen, att man skulle fatta ett sådant förhastat beslut, utan att utredning verkställes om vad följderna skulle bli. Jag kan endast uttala den önskan, att i de andra punkter, där man framdeles kommer att märka dylika orimligheter — och förr eller senare kommer man säkert att göra det i flera avseenden — samma klokhed och vaktande eftertänksamhet, som ha präglat den utfästelse herr statsrådet nu omsider gjort i denna fråga, måtte få göra sig gällande.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Medan jag nu är inne på detta spörsmål, skall jag till sist be att få göra en något vidare gående reflexion. Den gäller icke bara skolbeslutet, utan i allmänhet Kungl. Maj:ts handläggning av riksvårdande ärenden. En av de allvarligaste anmärkningar, som man kan rikta mot regeringen — inte bara denna, utan även andra, som suttit på senare tiden — är, förefaller det mig, en viss brist på samarbete mellan regeringens olika medlemmar. Det utvecklar sig mer och mer ett system av regeringspartikularism, vilket må vara förklarligt till följd av det år efter år alltmer hopade arbete, som belastar varje departementschef och varje statsråd. Det ser ut som om den ena handen inte skulle veta, vad den andra gör. Visserligen står det alltjämt i statsrådsprotokollen, att »statsrådets övriga medlemmar instämde med den föredragande», men vad betyder numera i själva verket denna fras? Det är för den stora allmänheten ofantligt svårt att föreställa sig, att t. ex. den lysande kulturrepresentant, som i regeringen för närvarande omhänderhar justitieministerportföljen, kan med full vetskap om vad han gjorde och med själ och hjärta ha varit med om en sådan åtgärd som skolbeslutet, vilket kommer att på ett beklagligt sätt sänka vår bildningsnivå i flera viktiga avseenden och bl. a. vad kunskaperna i främmande språk beträffar — detta i en tid, som högre än i någon föregående tid ropar på *bättre* och mera omfattande språkundervisning. Emellertid ligger förklaringen otvivelaktigt däri, att en departementschef numera anser sig böra lämna åsido de frågor, som icke höra under hans departement, överbelastad som han är med sitt eget. Han är hänvisad till de informationer, som han kan få i större eller mindre hast vid de överläggningar, som kunna hållas i statsrådsberedningen. Detta gör, att man måste ställa mycket stora anspråk dels på de särskilda departementschefernas samvetsgrannhet, kunskaper och kvalifikationer i avseende på deras egna departementsfrågor och dels även på noggrannheten i de informationer, som i väsentliga huvudpunkter ges vid dessa gemensamma överläggningar.

Det förefaller en utanför stående som om det skulle brista något i det sistnämnda avseendet och som om dessa brister skulle ha blivit allt större år efter år. Det gäller, som sagt, dock icke uteslutande denna regering. Det är olägenheter, som varje regering naturligtvis har svårt att bemästra, med det oerhört växande materialet, men något måste i alla fall göras för att hindra den sänkning av regeringsmaktens prestige, som missförhållandet innebär. Det måste ställas en alldeles bestämd fordran, synes det mig, att då en fråga av särskilt stor och principiell vikt förberedes av regeringen, densamma i tillräckligt god tid blir föremål för ingående överläggningar, framför allt inom regeringen, men också därutänför, så att det kan bli offentlig diskussion om saken åtminstone bland dem som saken närmast gäller. Som det nu var, rådde det i den fråga, som närmast ger mig anledning till dessa reflexioner — skolfrågan — en preventiv sekretess, som blev ganska olycksbringande. Man fick höra, en tid innan förslaget framlades, att det skulle gälla några obetydligare saker. Sedan hette det visserligen, att »vissa grundläggande frågor» skulle komma att framläggas, men man visste dock inte vad det var. Nog hade det varit önskvärt, för att undvika ett sådant oerhört förhastande, som ägde rum i frågan, att man på ett tidigare stadium fått reda på vad som åsyftades, så att diskussionen kunde ha bidragit till att göra riksdagen litet mera informerad än den var, när den gick till det ödesdigra beslutet.

Herr statsrådet **Almkvist**: De repliker, som riktats mot mig med anledning av mitt förra anförande, föranleda från min sida intet annat svar, än att jag ber att få erinra herr Olof Olsson därom, att till regeringens förfogande står ett belopp av 28,000 kronor eller något däröver, avsett att göra det möjligt för regeringen att, så snart från någon av de i propositionen näm-

da städerna framställning om inrättandet av ett högre allmänt läroverk för flickor inkommer, medgiva upprättandet av första klassen av ett dylikt, därest förutsättningar därför i övrigt föreligga. Under sådana omständigheter är det givetvis överflödigt, att motion väckes i riksdagen, om någon av dessa städer, som här kunna komma i fråga, har kommit så långt med förberedelserna, att dan anser sig kunna när som helst inrätta ett högre allmänt läroverk för flickor.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Den upplysning, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu gav, kan endast avse de fyra läroverk, som funnos angivna i den kungl. propositionen. I fråga om de övriga nio har riksdagen begärt, att till 1928 års riksdag få en plan om anordnandet av dessa, och jag förmodar, att riksdagen vill se den planen, innan någon av de namngivna orterna får ett högre allmänt flickläroverk.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande proposition, såvitt den angick sockerbekskattningen, till bevillningsutskottet, i vad den rörde pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna, nr 13—15, hänvisades dessa till bevillningsutskottet.

Herr *Nilsson, Petrus*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 51, angående åtgärder mot importen av levande djur och kött m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Herr *Wagnsson* avlämnade en av honom och herr *Sandén* undertecknad motion, nr 52, om anslag till understöd åt behövande elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.

Denna motion hänvisades till statsutskottet.

Herr *Björnsson* väckte en motion, nr 53, om åtgärder till skyddande av firmamamn, som tidigare använts av bolag eller ekonomisk förening.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 19 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Bergqvist* m. fl. väckta motionen, nr 47, om anslag till bidrag till anläggning av odlingsvägar i Norrland, Dalarna och Värmland.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott den av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl. väckta motionen, nr 51, angående åtgärder mot importen av levande djur och kött m. m.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:
nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och
nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:
nr 54, av herr *Bergman*, om införande i vallagen av bestämmelse rörande inkallande av temporär ersättare vid långvarigt laga förfall för riksdagsman m. m.; och
nr 55, av herr *Stendahl*, om viss utsträckning av den proportionella valmetoden vid val inom landsting samt stads- och kommunalfullmäktige m. m.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 56, av herr *Ekman, Karl Johan*, om anslag för tillfällig förstärkning av hovrätternas arbetskrafter;
nr 57, av herr *Lindhagen*, om anslagen till fredsrörelsen;
nr 58, av herr *Petrén* m. fl., angående inköp av lönebostället Korsberga prästgård i Korsberga socken i Jönköpings län;
nr 59, av herr *Olsson, Oscar*, och herr *Pauli*, om anslag till arvode åt bibliotekarier vid de allmänna läroverken samt till bokinköp m. m. vid samma läroverks bibliotek; samt

nr 60, av herr *Johansson, Johan Peter*, om inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter.

Herr *Stendahl* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående kapitalökning för fonden till rederinäringens understödjande.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 62, av herr *Boberg* och herr *Svensson, Martin*, om höjning av tullen å päron och äpplen; samt

nr 63, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, och herr *Frändén*, om höjning av tullen å automobiler.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 64, av herr *Leander*, angående tilläggspension åt f. d. kamreraren i fångvårdsstyrelsen K. A. Lindström;

nr 65, av herr *Leander*, om årligt understöd åt förre daglönaren vid kronovarvet i Karlskrona J. A. Lindström; samt

nr 66, av herr *Ström*, om ersättning åt R. Gustafsson-Agzén i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 67, av fröken *Hesselgren*, om beredande av pension åt vissa icke pensionsberättigade tjänstemän; och

nr 68, av herr *Ekman, Karl Johan*, m. fl., med förslag till förordning angående skyldighet att inhämta polismyndighets tillstånd till vissa nöjeställningar m. m.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 69, av herr *Ericson, Oscar*, och herr *Westman*, om upphävande av länsstyrelsens prövningsrätt i fråga om beslut rörande avlöning m. m. för befattningshavare vid polisväsendet;

nr 70, av herr *Clemedtson* m. fl. om skrivelse till Konungen med begäran om framläggande av förslag till enhetlig, utvidgad livsmedelslagstiftning;

nr 71, av herr *Bärg*, om förlängt anstånd med ordnandet av vissa i 31 § lagen om fattigvården omförmälda anstalter; samt

nr 72, av herr *Lindhagen*, om ny bevisningslag utan avvaktan å rättegångsreformen.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 73, av herr *Lindhagen*, om humanitär hänsyn jämväl vid slakten av vilda djur eller den s. k. jakten;

nr 74, av herr *Linders*, angående anslag till påbörjande vid Alnarp av försöksfruktträdgård;

nr 75, av herr *Scensson, Martin*, angående viss ändring i lagen om bredden av hjulringar å arbetsåtkdon på landet; samt

nr 76, av herr *Gabrielsson*, om åvägabringande av ändring i kontrakten med vissa innehavare av kolonat å kronoparkerna i Norrland och Dalarna.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.14 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Thyrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 16, angående årliga understöd å allmänna indragningsstaten å extra ordinarie vaktkonstapeln Carl Fredrik Anderssons och vaktkonstapeln Per Gerhard Nilssons efterlämnade änkor; samt

nr 17, med förslag till lag om arv m. m.

Justerades protokollen för den 14 och den 16 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades bankoutsrottets utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående dyrtidstillägg å den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Stendahl* m. fl. väckta motionen nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående kapitalökning för fonden till rederinäringens understödjande.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsrottet fröken *Hesselgrens* motion, nr 67, om beredande av pension å vissa icke pensionsberättigade tjänstemän.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet den av herr *Ekman, Karl Johan*, m. fl. väckta motionen, nr 68, med förslag till förordning angående skyldighet att inhämta polismyndighets tillstånd till vissa nöjestillställningar m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 16 till bankoutskottet och nr 17 till behandling av lagutskott.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:
 nr 77, av herrar *Wagnsson* och *Pauli*, med förslag till ändrad lydelse av § 6 nionde stycket och § 16 riksdagsordningen;
 nr 78, av herrar *Wagnsson* och *Pauli*, angående ändrad lydelse av § 8 i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.;
 nr 79, av herrar *Wagnsson* och *Pauli*, angående ändring av 4 § i lagen om val till riksdagen; samt
 nr 80, av herr *Thulin*, angående utredning och förslag om en särskild kommunalförfattning för Stor-Stockholm.

Herr *Bärg* väckte en motion, nr 81, om ändrade bestämmelser rörande omfattningen av riksdagens revisorers granskningsrätt.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
 nr 82, av herr *Lithander*, angående tiden för 1. flygkårens uppsättande;
 nr 83, av herr *Johansson*, *Johan Bernhard*, m. fl., om ökat anslag till engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m.;
 nr 84, av herr *Petrén*, om anslag till stipendier för beivrande av medicinska fortsättningskurser;
 nr 85, av herrar *Petrén* och *Frändén*, angående ombyggnad av vanföreanstalten i Stockholm;
 nr 86, av herr *Bärg* och herr *Olsson*, *Oscar*, om statsbidrag till interneringskostnader i vissa fall;
 nr 87, av herr *Nilsson*, *Petrus*, m. fl., om utförande av fiskehamnsanläggningen vid Byxelkrok samt påbörjande av hamnanläggningar vid Gnisvärd och Torekov;
 nr 88, av herr *Bergqvist* m. fl., om anslag till påbörjande av en banbyggnad från Övertorneå till Pajala;
 nr 89, av herr *Wagnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om indragning av tullstationerna i Mörbylånga och Bergkvara;
 nr 90, av herr *Boberg* m. fl., angående bibehållande av tullstationen i Mörbylånga;
 nr 91, av herr *Pauli* och herr *Olsson*, *Oscar*, om ökat anslag till Pedagogiska biblioteket i Stockholm;
 nr 92, av herrar *Magnuson* och *Wagnsson*, om uppförande i staten för riksmuseets etnografiska avdelning av en ordinarie preparatorsbefattning;
 nr 93, av herrar *Wagnsson* och *Petrén*, om tillfällig löneförbättring åt vissa amanuenser vid Serafimerlasarettet;
 nr 94, av herr *Wagnsson* m. fl., angående inrättande av en latinlinje vid gymnasiet i Västervik;
 nr 95, av herr *Pauli*, om ökat anslag till anordnande genom infödda lärare av undervisning i tyska och engelska vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter;
 nr 96, av herr *Olsson*, *Oscar*, och herr *Wagnsson*, om anslag till utarbetande av en studiehandledning för vissa inträdessökande vid folkskoleseminarier;

nr 97, av herr *Magnuson*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om ändring i gällande grunder för statsbidrag till avlönande av lärare vid folk- och småskolor m. m.;

nr 98, av herr *Johansson, Johan Peter*, och herr *Wagnsson*, om höjning av minimiavlönningen för undervisning i repetitionsskola;

nr 99, av herr *Olsson, Oscar*, angående vissa anslag till det frivilliga folkbildningsarbetet;

nr 100, av herr *von Geijer* m. fl., om ökat anslag till Kulturhistoriska Föreningen för Södra Sverige;

nr 101, av herr *Antonsson*, om ökat anslag till befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare; samt

nr 102, av herr *Antonsson*, om ökat statsbidrag till Sveriges hantverksorganisations verksamhet.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 103, av herr *Nilsson, Petrus*, om understöd till upprättande och underhåll av bibliotek vid lantmannaskolor; och

nr 104, av herr *Asplund* m. fl., om befrielse för Bodens stad från viss återbetalningsskyldighet till kronan.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 105, av herr *Bärg*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten samt sockerskatten;

nr 106, av herr *Bärg* m. fl., om förbud mot utminutering av rusdrycker till den, som icke fyllt 25 år m. m.;

nr 107, av herr *Bärg* m. fl., angående upphävande av förbudet mot tillsättning av sackarin till maltdryck; samt

nr 108, av herr *Karlsson, Gottfrid*, och herr *Johansson, August*, angående viss ändring i förordningen den 2 juni 1922 om automobils katt.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 109, av herr *Jonsson*, angående årligt understöd åt förre poststationsföreståndaren A. Östlund; och

nr 110, av herr *Petrén* och friherre *Beck-Friis*, angående årligt understöd åt f. d. domänintendenten J. Berzelius' änka.

Herr *Thorén* väckte en motion, nr 111, angående utbildningstiden för icke värnpliktiga studenter och likställda.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Herr *Nilsson, Nils Anton*, väckte en motion, nr 112, med förslag till lag om galtbesiktningstvång.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 113, av herr *Sundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske m. m.;

nr 114, av herr *Sundberg* m. fl., om viss ändring i kungörelsen den 7 augusti 1907 angående ändrade bestämmelser rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande;

nr 115, av herrar *Roos* och *Bodin*, om anslag till upprensning av kanalerna i Mästermyr;

nr 116, av herr *Lundell* m. fl., om statslån till Hornborgasjöns sänkningsförening;

nr 117, av herrar *Jönsson* och *Linders*, om ökat anslag till uppehållande av Sveriges Utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet m. m.;

nr 118, av herr *Tjällgren* och herr *Andersson, Per*, angående underlättande genom räntefria lån av lantarbetares m. fl. förvärv av självständiga jordbruk; samt

nr 119, av herr *Nilsson, Nils Anton*, m. fl., angående åtgärder till förbättrande av de svenska mejeriprodukternas anseende i de stora konsumtionsländerna m. m.

Herr *Lithander* väckte en motion, nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag beträffande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Denna motion hänvisades, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt motionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.34 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 21 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Rosén* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 21, angående befrielse för förre furiren A. F. Fredriksson och förre korpralen A. E. Andersson från viss ersättningsskyldighet.

Herr statsrådet *Thyrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 18, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående avstyckning inom vissa delar av Kopparbergs län; och

nr 19, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar.

Herr statsrådet *Hamrin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 10, angående vissa pensioner från allmänna indragningsstaten; och
nr 11, angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial nr 12, med anledning av remiss från första kammaren av en av fröken *K. Hesselgren* väckt motion.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 81, av herr *Bärg*, om ändrade bestämmelser rörande omfattningen av riksdagens revisorers granskningsrätt;
nr 103, av herr *Nilsson, Petrus*, om understöd till upprättande och underhåll av bibliotek vid lantmannaskolor; samt
nr 104, av herr *Asplund* m. fl., om befrielse för Bodens stad från viss återbetalningsskyldighet till kronan.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Nilsson, Nils Anton*, väckta motionen, nr 112, med förslag till lag om galtbesiktningstvång.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtande nr 3.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 10 till bankoutskottet, nr 11 till jordbruksutskottet, nr 18 och 19 till behandling av lagutskott samt nr 21 till statsutskottet.

Herr *Bärg* avlämnade följande av honom m. fl. undertecknade motioner:
nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag beträffande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst; och
nr 122, om lönereglering för befattningshavare i statens tjänst i samband med dyrtidstilläggens avveckling.

Dessa motioner hänvisades, i vad de angingo pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt motionerna rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 123, av herr *Nilsson, Nils Anton*, m. fl., om inrättande av kavalleriinspektionen av en befattning såsom föredragande i remonteringsärenden;
nr 124, av herr *Dahl, Georg*, om anslag till förvärvande av mark för vissa flygstationer;
nr 125, av herr *Dahl, Georg*, om anslag till uppförande av en värmecentral vid flygskolan å Ljungbyhed;
nr 126, av herrar *Bodén* och *Roos*, om efterskänkande av återbetalningsskyldighet beträffande till vissa officerare och underofficerare vid Gotlands artillerikår felaktigt utbetald tillfällig löneförbättring;
nr 127, av herr *Leander*, angående uppflyttning i lönegrad av redogörarbefattningen vid sjökarteverket;

nr 128, av herr *Hammar skjöld, Carl Gustaf*, om ökat anslag till fortsatta arbeten å verket »Sveriges krig åren 1611—1648».

nr 129, av herr *Magnuson*, om höjning av ordinarie reservationsanslaget till fornlämningars vård;

nr 130, av herr *Westman* m. fl., om anslag till en slutlig undersökning av den s. k. påbyggnaden vid Alvastra m. m.;

nr 131, av herr *Eriksson, Valfrid*, m. fl., om användande av överskottsmedel för försåld skog från kyrkoherdebostället i Östmarks församling till restaurering av församlingens kyrka;

nr 132, av herr *Wahlmark*, om inrättande av ytterligare en ordinarie amanuensbefattning vid Uppsala universitets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar;

nr 133, av herr *Björnsson* m. fl., om anslag till uppförande av en nybyggnad för paleontologiska institutionen vid universitetet i Uppsala;

nr 134, av herr *Holmgren*, om anslag till viss undervisning vid Karolinska institutet;

nr 135, av herr *Magnuson*, om ökat anslag till vakthållning för öppethållande av statens historiska museum;

nr 136, av greve *Spens* m. fl., om efterskänkande av återbetalningsskyldigheten beträffande till vikarierande undervisningsråd felaktigt utbetalda dyrtidstillägg m. m.;

nr 137, av herr *Björnsson* m. fl., angående inrättande av en textilt teknisk fackavdelning vid tekniska läroverket i Borås;

nr 138, av herr *Wigforss*, om ökat statsbidrag till arbetarnas bildningsförbund;

nr 139, av herr *Dahl, Adolf*, och herr *Björck*, om inrättande av konsulentbefattningar för undervisningen i gymnastik med lek och idrott vid folkskolorna m. fl. läroanstalter;

nr 140, av herr *Westman*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till understödande av idrotten;

nr 141, av herr *Schlyter*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning;

nr 142, av herr *Schlyter*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående höjning av arvodena till hovrätternas divisionsordförande m. m.;

nr 143, av fröken *Hessलगren*, om ändrad löneställning för första förestånderskan vid Strängnäs hospital Signe Dahlström m. m.;

nr 144, av herr *Bärg* m. fl., angående statsbidrag till vissa hem för kroniskt sjuka, som uppförts eller inrättats åren 1919—1926;

nr 145, av herr *Leander*, angående personligt lönetillägg åt läraren och avdelningsföreståndaren vid statens uppfostringsanstalt å Bona G. S. Gustavsson;

nr 146, av herr *Hammar skjöld, Hjalmar*, m. fl., om höjning av den å avlöningsstaten för befattningshavare vid länsstyrelserna upptagna anslagsposten till sakkunniga till biträde vid utredningar m. m.;

nr 147, av herr *Nilsson, Alexander*, m. fl., om viss ändring i bestämmelserna rörande fördelning av automobilskattemedel;

nr 148, av herr *Julin* och fröken *Hessलगren*, angående övergångsbestämmelser för vissa postexpeditörer och förste postexpeditörer;

nr 149, av herr *Julin*, angående förbättrad löneställning för vissa tjänstemän i kommunikationsverken; samt

nr 150, av herr *Hansson, Gustav*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till understöd av regelbunden luftfart.

Herr *Trygger* avlämnade nedannämnda av honom m. fl. undertecknade motioner:

- nr 151, om ändrad organisation av vissa regementen m. m.; samt
- nr 152, om viss ändring i § 24 värnpliktslagen.

Dessa motioner hänvisades, nr 151 till statsutskottet och nr 152 till behandling av lagutskott.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

- nr 153, av herr *Lindgren*, om höjning av tullen å vissa slag av skodon;
- nr 154, av herr *Sederholm* m. fl., om upphävande av tullen å karbidkväve;
- nr 155, av herr *Nilsson, Nils Anton*, m. fl., om höjning av tullen å levande nötkreatur samt kött;

nr 156, av herr *Nilsson, Nils Anton*, angående revision av rusdrycksförsäljningsförelöningen och därmed sammanhängande författningar;

nr 157, av herr *Möller* m. fl., om arvsskattens utbyggande och omformande för åvägabringande av en begränsning av de stora förmögenheterna m. m.; samt

nr 158, av herr *Möller* m. fl., angående omläggning av inkomst- och förmögenhetsskatten.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 159, av herr *Möller* m. fl., om utredning angående upprättande av en statens affärsbank;

nr 160, av herr *Wigforss*, om uppflyttning i lönegrad av förste bibliotekarien vid riksdagsbiblioteket; samt

nr 161, av herr *Rooth*, m. fl., om pension åt f. d. lantbruksskolförelöstandaren S. A. Müller.

Herr *Alkman* väckte en motion, nr 162, om lagstiftning angående statskontroll över utförelse av äldre kulturförelösmål.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 163, av herr *Möller* m. fl., angående vissa ändringar i bestämmelserna rörande expropriation m. m.;

nr 164, av herr *Schlyter*, om ersättning åt nämndemän för nämndemansuppdragets fullgörande; samt

nr 165, av herr *Dahl, Georg*, om utsträckning av tiden för hållande av tillträdesdyn å vissa arrenden.

Herr *Möller* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 166, angående undersökning rörande hotell- och restaurangpersonalens samt badhuspersonalens anställningsförhållanden m. m.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 167, av herr *Winberg*, angående vissa ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring m. m.; samt

nr 168, av fröken *Hesselgren*, angående fördelningen äkta makar emellan av avgiftspensioner enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 169, av herr *Möller* m. fl., angående utredning rörande riktlinjerna för en revision av den allmänna folkpensioneringen;

nr 170, av herrar *Boman* och *Fehr*, om utredning rörande den av pensionsstyrelsen bedrivna frivilliga försäkringen m. m.;

nr 171, av herr *Stendahl*, om ändring i vissa avseenden av lagen den 14 juni 1918 om fattigvården;

nr 172, av fröken *Hesselgren* m. fl., om ändring av reglementet för utbildningskurser för ladugårdsförmän och svinskötare; samt

nr 173, av herr *Nilsson*, *Nils Anton* och herr *Jönsson*, om ytterligare ersättning till Skånska lantmännens ömsesidiga kreatursförsäkringsförening för förluster, förorsakade av mul- och klövsjukeepizootien.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 174, av herr *Sederholm*, angående ytterligare statsbidrag till Kilaåns regleringsföretag;

nr 175, av herr *Sederholm* m. fl., om åvägabringande av utredning och förslag rörande kontrollen över vägunderhållet av de allmänna vägarna;

nr 176, av herr *Nilsson*, *Nils Anton*, m. fl., angående bestämmelser rörande införseln till landet av hästar för avelsändamål;

nr 177, av herr *Tjällgren*, om anslag till avlönande av mejerikonsulenter; samt

nr 178, av herr *Larsén*, angående statsbidrag åt föreningen Norrvikens trädgårdar.

Herr *Lindley* väckte nedannämnda motioner:

nr 179, angående ändrad lydelse av 9 § i lagen om tillsyn å fartyg m. m.; och

nr 180, om skrivelse till Konungen angående utfärdande av bestämmelser om vad som skall iakttagas vid förande av stycke gods som däckslast.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

Herr *Lundell* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 181, om understöd åt genom Vänerens översvämningar år 1927 hemsökta personer.

Denna motion hänvisades till statsutskottet.

Herr *Leander* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 182, angående vissa av enskilda föreningar eller klubbar anordnade nöjeställningars inordnande under gällande bestämmelser för offentliga tillställningar.

Denna motion hänvisades till ett tillfälligt utskott.

Herr *Möller* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 183, angående överflyttande av vissa ärenden från kommerskollegium till socialstyrelsen m. m.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 2.48 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 21 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr *Lindhagen* väckte en motion, nr 184, om en allmän revision av folkförbundets akt.

Motionen hänvisades till konstitutionsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 185, av herr *Nilsson, Nils August*, och greve *Lagerbjelke*, om ökat bidrag till bestridande av kostnaderna för Interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat;

nr 186, av herr *Lindhagen*, om placerandet av statens vinst å malmbrytningen i norrbottniska malmfält i produktivt kapital;

nr 187, av herr *Lindhagen*, om fullständig avrustning m. m.;

nr 188, av herr *Lindhagen*, om fast anställning för städerskor i statens verk och inrättningar;

nr 189, av herr *Julin*, om ersättning åt innehavare av sådana e. o. expeditionsvaktstjänster, som i anledning av hovrätternas omorganisation kunna komma att bli indragna;

nr 190, av herrarna *Bergman* och *Leander*, om anslag till bidrag i vissa fall åt nykterhetsnämnder till kostnader för internering enligt alkoholistlagen;

nr 191, av herr *Olsson, Olof*, angående dyrtidstillägg å forskarstipendier vid universiteten och karolinska institutet;

nr 192, av herr *Lundell*, angående bibehållande tills vidare av vissa till indragning ifrågasatta åttaklassiga flickskolor;

nr 193, av herr *Bergström, David*, m. fl., om anslag till resestipendier åt journalister; samt

nr 194, av herr *Sjöblom* m. fl., om anslag till upprättande av en regionplan för Stockholm och dess omgivningar.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 195, av herr *Larson, Edward*, angående skyldighet för Stockholms stad att erlägga avgift för nyttjanderätten till vissa kronan tillhöriga områden; och

nr 196, av herr *Johansson, Johan*, om lönenedsättning för statens befattningshavare m. m.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 197, av herr *Bergman* m. fl., angående sänkning av maximigränsen för utminuterung av spritdrycker;

nr 198, av herr *Bergman*, om åvägabringande av utredning och förslag rörande viss omläggning av maltdrycksbeskattningen; samt

nr 199, av herr *Asplund*, angående upptagande av pimpstenstegel under särskild rubrik i tulltaxan.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 200, av herr *Lindhagen*, om stadganden i den sociala arrendelagstiftningen om optionsrätt till arrendatorerna för ny arrendeupplåtelse;

nr 201, av herr *Lindhagen*, om sänkning av minimiarealen för arrenden, som omfattas av den sociala arrendelagstiftningen;

nr 202, av herr *Lindhagen*, om höjning i vissa fall av arrendetiden för arrendeupplåtelser enligt den sociala arrendelagstiftningen;

nr 203, av herr *Lindhagen*, om kontroll å den sociala arrendelagstiftningens effektivitet;

nr 204, av herr *Lindhagen*, om expropriationslagstiftning såsom ett yttersta medel i strävandena för rikets kolonisation, fulländning av ofullständiga jordbruk, frilösning av arrendejordbruk samt anskaffande av tomtmark för nya bostäder;

nr 205, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., om förlängt anstånd med ordnandet av vissa i 31 § lagen om fattigvården omförmälda anstalter;

nr 206, av herr *Sjöblom*, om åvägabringande av utredning och förslag rörande utbyggande av den frivilliga försäkringen enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.;

nr 207, av herr *Nilsson, Alexander*, och herr *Gustafsson, Per*, om fullföljande av utredningen angående rätten till växande vilda bär;

nr 208, av herr *Asplund*, om viss ändring i bestämmelserna angående rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag; samt

nr 209, av herr *Gustafsson, Per*, om åtgärder i syfte att göra vissa handlingar i vattenrättsmål lättare tillgängliga.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 210, av herr *Elisson* och herr *Nilsson, Alexander*, om tillämpande av den allmänna arrendelagens grundsatser vid utarrendering av kronojord m. m.; och

nr 211, av herr *Gustafsson, Per*, m. m., angående förlängt uppskov med kraftträdandet av vissa bestämmelser i epidemilagen m. m.

Herr *Gustafsson, Per*, väckte en motion, nr 212, angående statsbidrag för uppförande, inrättande eller inlösen av epidemisjukhus.

Denna motion hänvisades till statsutskottet.

Herr *Jonsson* väckte en motion, nr 213, om ökat anslag till främjande av skogsvård å enskilda skogar i lappmarkerna samt Särna och Idre socknar m. fl. områden.

Denna motion hänvisades till jordbruksutskottet.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 214, angående skärpta kontrollföreskrifter beträffande införsel till riket av köttvaror och djurfett.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Herr *Bergman* väckte en motion, nr 215, angående utredning rörande lämpligaste sättet att motverka dryckesseden i Sverige.

Denna motion hänvisades till ett tillfälligt utskott.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
